

fleet

K A T J A

K A L L I O

P R Ů S V I T N Ě

S R D C E

F I L I

This work has been published with the financial support of FILI – Finnish Literature Exchange.

Tato kniha vychází s finanční podporou literární nadace FILI – Finnish Literature Exchange.

Part of this work was translated during FILI's Translator-in-Residence programme.

Část této knihy byla přeložena v rámci překladatelské rezidence pořádané FILI.

Copyright © Katja Kallio, 2021

Original edition published by Otava, 2021

Czech edition published by agreement with Katja Kallio and Elina Ahlback Literary Agency, Helsinki, Finland.

Translation © Martina Šimová, 2023

ISBN 978-80-7662-471-9

K A T J A
K A L L I O
P R Ů S V I T N Ě
S R D C E

Přeložila Martina Šímová

≡ KNIHA ZLIN

PRVNÍ RÁNO mi k nohám padl zmrzlý ptáček.

Okna jsme na noc zakryli dekami, ale stejně byla taková zima, že mrazem prokřehly dokonce i naše sny, a my z nich za svítání procitli úplně ztuhlí. Otcova čapka z tulení kůže přimrzla ke stěně. Když ji odtrhl, na tapetě zůstaly chlupy a kousek kůže.

Vyšla jsem na dvůr, aby mi po návratu dovnitř bylo o trochu větší teplo. Pozorovala jsem bílé, nehybné moře a tyrkysové rybářské chýše a poslouchala, jak mi zuřivě kručí v břiše. Pak někdo zavolal moje jméno, nepoznala jsem, kdo to byl, všechny ženy v naší rodině mají stejný hlas. Beato, volaly.

A vtom mi k nohám zničehonic spadl ptáček. Zmrzl uprostřed letu – při pádu na zem nepřipomínal měkký uzlíček, ponožku, co sklouzne ze šňůry na prádlo, tak jako ptáci, když za letních dnů narazí do okna. Jeho padající tělíčko mělo tvar hvězdy, křídla jako cípy ostře čněla směrem ven, zobáček trčel přímo do strany. Obrátila jsem pohled k obloze, jako bych na ní ještě mohla spatřit stopu, kterou ptáček letící k zemi zanechá v mrazivém ránu. Stříbrný škrábanec.

TAKOVÉ ŘASY! Když si tu ležíme tváří v tvář, zdají se úplně ne-skutečné. Jsou dlouhé a silné jako ptačí pera, a právě tak hed-vábné. Když po nich přejeďu konečky prstů, začnou mě šim-rat, až si je musím skousnout zuby. Druhou rukou vezím pod tvým pasem a nechci ji odtáhnout.

Bradu máš hladkou a tvrdou jako kámen. Nejspíš ses těsně před odchodem oholil. Tvoje kůže je cítit chladem, vlasy ti zase voní po teplém kouři. Tváře máš po létě stále ještě opá-lené a takhle zblízka nad tvými lícními kostmi rozeznávám světlé čárky. Mhouřil jsi oči, možná jsi byl rybařit v oslepující záři slunce. Čelo máš každopádně světlejší než obličej. Patrně jsi v létě nosil čapku.

Tvoje ruce pod mými šaty jsou teplé. Když tě obemknu no-hou, přijde mi, jako by se mi v ní ztratilo tvoje srdce a teď mi tepalo ve stehně. Srdce ti bije i v krku, cítím ho taky na čele. Na rozdíl od ostatních lidí máš srdce rozesetá po celém těle.

Naše hnízdečko je teplé a tiché. Tam venku se zvedl vítr, stro-my vrzají jako dveřní panty. Les je plný otevřených dveří a oken jako palác ponechaný vlastnímu osudu. Na břehu roste katrán a hadinec, v létě je modrý, ale touhle dobu už zvadl a zbělal. A mezi nimi tlejí plané pobřežní růže, o kterých se říká, že pu-tují, protože se šíří pod zemí a vyrážejí na povrch, kdekoliv se jim zlíbí. Teď v září jsou seschlé a zvadlé, ale divoce voní, jako

by jim šlo o život, moře se zelená. V Oděse bude moře touhle roční dobou pravděpodobně černé a teplé. Slunce tam oblohu možná i za dne barví dočervena.

Cestou ti o sobě řeknu všechno, malé i velké věci. Konečně je na to čas, nikdo nás nepřeruší. Šeptám ti všechna svá tajemství a tolik vzpomínek a snů, kolik jen dokážu. Chci, abys mě poznal skrz naskrz, popředu, pozpátku i zprostředka – zprostředka ze všeho nejlíp.

Když jsme se sem vraceli po ledu, omylem jsme přejeli náš dům.

Otec si pro návrat vybral jasně modrý mrazivý den. Ten rok panovala ta nejchladnější zima všech dob, bylo snad šestatřicet pod nulou a ještě nikdy jsem neviděla tolik sněhu. Toho dne sice nezuřila vánice, ale stejně jsme postupovali nazdařbůh. Sníh nás oslepil tak, že jsme nevěděli, kde přesně jsme. Saně se šinuly vpřed jako černý mravenec po hliníkové folii.

Bylo to v únoru roku 1942. Anebo možná ještě v lednu. Dorazili jsme mezi úplně prvními navrátilci. Tehdy tu přebývali jen finští vojáci, dobrovolníci, kteří se podíleli na znovubudování státu, a ženisté z kraje Pohjanmaa, co tu vykopávali miny. Do Hanky se bez příslušných papírů nikdo nedostal. I my jsme se přihlásili jako dobrovolníci a obdrželi pasy. Otec je rybář a ve městě panoval zoufalý nedostatek jídla. Matka se živí úklidem. Moje mladší sestra Sylva už vstoupila k lottám a na starší Harriet se vztahovala pracovní povinnost. Na mě ne – mojí dceři Agnes bylo teprve pět.

Otec byl v den návratu jako zběsilý. Matku děsila bezmračná obloha, mluvila o Molotovově počasí. Ale otec si z toho nic nedělal. Jedeme domů, jedeme domů, drmolil jako nějaké zaříkávadlo. Nejspíš se bál, že se nám návrat nakonec přece jen nepodaří. Že si z nás osud ztropí ještě nějaký žert. A to se taky stalo.

Já a otec jsme dekami zakryli židle, rance, konvice, hrnce a další věci a přivázali je k saním provazem. Matka s Agnes, zachumlané od hlavy k patě, seděly pod vydělanou skopovicí. Agnes sebou cestou začala neklidně šít, jako by se chystala snést vejce, ale matka dohlédla na to, aby zůstala dobře zabalená a neutrpěla omrzliny. Zářivě jasná obloha se nám nekle- nula nad hlavami ani nehleděla za námi, ale stála k nám zády, rovná jako zeď.

A zničehonic jsme se ocitli v Západním přístavu. Jeho žulo- vé pilíře sis nemohl splést navzdory tomu, že z většiny přístavu zbyly jen trosky. Otec zastavil koně.

My jsme ho přejeli, řekl a rozhlížel se kolem – nemohl uvěřit vlastním očím. Ale byla to pravda. Přejeli jsme náš dům, protože ho přetřeli namodro.

Skoro dva roky jsme bydleli v Bromarvu v komůrce otcova bratrance Villeho. V létě to bylo snazší, ale v zimě, kdy se nedalo být venku, tam bylo tak těсно, že jsme museli na přeskáčku dokonce i dýchat. Můj mladší bratr Cyrus byl na frontě, stejně jako Harrietin manžel Johan, ale my ostatní jsme se mačkali v jednom kamrlíku. Otcovi bratři Bertil a Boije alespoň spravili boudu na dvorku tak, aby se v ní dalo žít, a přebývali tam. Řekli nám, že Hanko bylo pronajato Sovětskému svazu na třicet let, ale my stejně ani nepomysleli na to, že bychom si v Bromarvu postavili vlastní dům. To bychom totiž přiznali, že nevěříme v návrat domů, a celé město by nám vyklouzlo z ruky a utopilo se v moři. Osud Hanka závisel na tom, zda se Kreutzmanovic rodina smíří s odchodem a podvolí se, anebo ne. Spali jsme v bratrancově kamrlíku vyrovnaní jeden na druhém jako talíře a okrajů města se drželi zuby nehty.

Začátkem roku 1942 jsme se nicméně v novinách dočetli, že Finsko získalo Hanko zpátky. Potají jste odtamtud vyklouzli, aniž si vás kdokoliv všiml. Němci obléhali Leningrad, takže vás nejspíš bylo potřeba na východní frontě. Když

švédští dobrovolníci vpochodovali do prázdného města, vzduchem poletovaly jen bílé kousky papíru. Nevím, co jste roztrhali a proč.

Zároveň jsme obdrželi pozdravy od Hitlera. V novinách otiskli gratulační telegram, který Hitler zaslal prezidentu Rytimu, a ten si pamatuju celkem přesně, stálo v něm zhruba tohle:

„Jeho Excellence, prezident Finské republiky Herr Risto Ryti. S velkou radostí jsem obdržel novinu, že Finsku se podařilo získat zpátky Hanko. Finský národ tak v historickém boji za svobodu dosáhl dalšího významného milníku. Žádám Vaši Excelenci, aby tímto přijala srdečné gratulace ode mě i celého německého národa. Adolf Hitler“

Pod ním otiskli Rytioho děkovný telegram Hitlerovi, ale ten si nepamatuju, protože byl hrozně složitý. Nicméně se v něm psalo „Upřímně“ a taky „s díky za finský národ“.

Otec v Západním přístavu otočil koně a vyjeli jsme zpátky. Postupovali jsme pomalu a každý dům si prohlíželi, jak nejdůkladněji jsme dokázali, i když mráz štípal do očí, až se nám z nich na tváře valily slzy.

Netrvalo dlouho a otec zastavil saně před modrým domem. Slunce zářilo jako o život a nátěr vybarvilo tak jasně, jak to jen šlo.

Ježíši, vypravil ze sebe otec. Dům postavil dědeček.

Krrrucipísek, vyhrkla Agnes, která v Bromarvu trávila spoustu času se strýčky.

Matka si rukou zakryla ústa a mlčky na dům zírala. Agnesina zaklení si ani nevšimla.

Nařeli takhle i všechny ostatní? ptala se Harriet, která se strachovala o vlastní vilu. A něco určitě řekla i Sylva, jen si to nepamatuju.

Rybářské chýše jste natřeli stejnou modrou barvou jako domy. Borovice stály na svých místech mezi domem a břehem. Vrhaly na sníh těžké černé stíny, jako by je už nedokázaly nést.

Otec nám prikázal, abychom počkali v saních, než zkontroluje dům. Já ale neposlechla a vstala jsem.

Mami, nechod', zakvičela Agnes zpod ovčí kůže. Nic se neboj, řekla jsem a stejně vyrazila za otcem. A ten mi to nezakázal.

Pokud šlo o miny, dům už prověřili, protože se vědělo, že přijedeme zpátky. Na fasádě o tom viselo připevněné úřední potvrzení. I tak jsme se ale ke stavení blížili opatrně, jako by mohlo vyletět do vzduchu při pouhém pohledu. Okna byla rozbitá, pod nimi se třpytily hromádky skla. Otec nakoukl dovnitř první. Kamna si prohlížel dlouho, jako by měl podezření, že je autority nezkontrolovaly. V pěknějších domech, třeba v tom Harrietině, jste miny ukrývali do klavírů a lustrů.

Ve světnici stála stolička a umyvadlo, které jsem nepoznávala, z umyvadla jako pyramida vyrůstala malá hromádka sněhu. Pokoje byly tam co dřív, ale mně stejně připadalo, jako by se jejich uspořádání pomíchalo nebo jako bych oknem nakoukla do nějakého cizího domu. Tady že bydlíme? pomyslela jsem si. To nemůže být pravda.

A pak se zčistajasna začal ozývat psí štěkot. Byl to první zvuk života, který jsem tu zaslechla. Rámus se rychle přibližoval a vzápětí už se kolem přehnala smečka toulavých psů. Nejspíš hledali jídlo nebo je něco vyplašilo. Nás nedbali, ale běželi dál a dělali přitom uširvoucí randál, štěkali a ňafali, hned pronikavě, hned tlumeně. Bylo tu na dvacet psisek různé barvy i velikosti, ale pelášili tak blízko sebe, snad ze strachu, aby se náhodou nerozdělili, že mým usazeným očím připadali jako jedno obrovské zvíře.

NIKDY NEZAPOMENU na to, kdy jsem tě spatřila poprvé.

Všichni ostatní odešli k sousedům, Öhmanovým, kteří se do města vrátili hned po nás. Matka s sebou vzala i Agnes, říkala, že lidi potěší, když za podobných okolností uvidí dítě. Před válkou můj levoboček nikoho netěšil, takže bylo dobře, pokud tomu teď bylo jinak, a Agnes alespoň vytáhla paty z domu. Na začátku jsme ji pečlivě drželi doma, protože zbylé miny bylo možné odstranit, teprve až roztaje sníh. Dítě ale nemá žít uvnitř jako nějaký fikus, jinak mu z toho vyraší listy a kořeny.

Když ostatní zmizeli z dohledu, zůstala jsem na dvorku, abych lopatou navršila sníh do věder. Už nám došlo, že jste při odchodu do studní naházeli psi a kočičí mršiny. Zkusili jste nám co možná nejvíc ztížit život a povedlo se vám to. Dokonce i pitnou vodu bylo třeba tavit ze sněhu. Ve vodě se někdy našly malé a občas i větší kosti. Jednou jsem ze sítka vylovila ostrý žlutý zub a jenom doufala, že patřil přinejhorším kočce.

Doma jsme byli teprve několik dní. Všechno bylo ztuhlé, navlhlé nebo těžké. Dveře, dřevo na otop, naše vlastní kosti. Slunce nedůvěřivě zářilo zpoza clony mraků, sníh v těžkých hroudách s zuchnutím dopadal do věder. Vzpomínám si, že po zmrzlém sněhu cupital ptáček, aniž za sebou nechával stopy.

Přišel jsi sobí stezkou a zastavil se na vzdáleném konci dvorku. Vypadal jsi jako balvan. Seděl jsi skrčený na místě, hlavu vraženou mezi ramena, až to vypadalo, že žádnou nemáš. Nejspíš ses přehraboval ve sněhu, možná jsi hledal hnojiště a na něm něco k snědku. Na zádech šedého kabátu se ti bělalo velké písmeno V.

Otočil ses a uviděl mě, vzpomínáš? Na chvíli jsi zaváhal a potom jsi vyrazil směrem ke mně.

Promluvil jsi jako první. Řekl jsi něco, čemu jsem nerozuměla. Znělo to, jako by někdo šlápl na větev. Příští slovo už jsem ale rozezнала.

Chljeba, řekl jsi.

Aha, takže finské slovo pro chleba, *leipä*, pochází z ruštiny. To jsem ani nevěděla. Zároveň jsem zavrtěla hlavou. Strašně jsem se polekala, roztráslly se mi nohy, srdce mi bušilo v hrudi jako divé. Spletli jsme se, kvílelo. Oni odsud vůbec neodešli. Byla to past.

Stál jsi ode mě asi metr nebo dva. Byli jsme úplně potichu, kolem se rozléhalo jen zvonění a lomození, jak sousedé opravovali své domy, a mně v hrudi běsnilo srdce. V tu chvíli jsem si poprvé všimla tvých řas. Napadlo mě, jestli jsou vůbec skutečné.

Počkej, slyšela jsem se najednou říkat.

Ve spíži zející prázdnotou stál soudek sledů. Vzala jsem z něj jen tolik, aby si toho nikdo nevšiml, ani matka. Zabalila jsem ryby do novin, na stránce byla fotografie tanku. Obrátila jsem ji a sledě zabalila znovu. Teď byl navrchu obrázek mrtvého koně s kopyty trčícími vzhůru.

Ty ses ale na fotografii ani nepodíval, místo toho jsi papír hned rozbalil. Spatřil jsi sledě, černá pírká se ti otřela o tvář.

Spasiba, zašeptal jsi.

Vyrazil jsi na konec dvorku, v ruce sledě zabalené do koňské mrtvoly. Krátce nato ses zastavil, noviny zašustily, jak jsi sklonil hlavu. Přede mnou jsi nechtěl dát najevo svůj hlad, ale nevydržel jsi čekat až do chvíle, kdy mi úplně zmizíš z očí.

Umaštěný novinový papír jsi složil a strčil si ho do kapsy. Vzpomínám si, jak jsem si pomyslela: ten je ale čistotný, vždyť to měli být taková špinavci. Až zpětně mi došlo, že sis papír schoval, abys z něj později mohl slízat ještě i rybí tuk.

O chvílku později se domů vrátili ostatní. Otec se mě ptal, jestli jsem viděla válečné vězně. Prý se tady potulují, říkal mi, přišli i sem? Harriet vstoupila dovnitř s Agnes v náručí. Otec vyrazil obejít dům, aby se ujistil, že se na dvoře nikdo neschovává, a soused Öhman se vypravil za ním. Právě kvůli tomu sem naše doprovodil, a taky si přišel pro okna. Bertil a Boije okna hned po příjezdu objevili v továrně na sušenky, která fungovala jako odkladiště kdekých krámů poté, co fabrika přesídlila do Helsinek. Strýčkové nejprve prodávali i všechny možné pěknější věci jako gobelíny, ikony a koberce, ale zboží bylo postupem času stále obyčejnější a nezbytnější. Touhle dobou byla okna to nejlepší, s čím se dalo obchodovat.

Po kontrolní obchůzce nám Öhman řekl, že někdo z místních obdržel rozkaz přivést sem tucet vězňů z pobřežního lágru, aby odházeli sníh z kolejí až po Tulliniemi. Prý jste uměli vzít pěkně za práci, ale byli jste unavení, protože vám nedávali pořádně najíst. Potom se jednomu vězni začalo chtít na malou a trochu i na velkou, a tak s ním dozorce odešel stranou. A co myslíte – ostatní mezitím vzali roha. Dozorce se zrovna rozmýšlel, co si počne, když vtom se vězni začali jeden po druhém vracet zpátky. Nevzali jste do zaječích, ale vyrazili jste do nejbližších opuštěných domů, jestli tam nenajdete něco k snědku. Našli jste smažicí pánve, petrolejové lampy a sirky. Jídlo nesehnal nikdo.

Kromě tebe.

Po Öhmanově odchodu matka řekla otci, že se dveře musí opatřit zámky.

Co je to za pobřežní lágr? ptala jsem se. O jakém pobřežním lágru to Öhman mluvil?

Harriet, co je to válečný vězeň? ptala se Agnes. A prrrroč musíme dát na dveřře zámky?

Zavřete pusy, řekl otec. Půjdeme si lehnout, brzy bude tma.

Když jsem jí pomáhala se svlékáním a pak do noční košile, Agnes se svíjela a kroutila. Byla neklidná, protože věděla, že nepokojní jsou i ostatní, ale nechápala proč. Strýčkové se vrátili ze svých pochůzek, a než odešli k sobě na kutě, slíbili, že někde seženou zámky. Tu noc jsme si ale museli poradit bez nich. Otec neustále chodil na verandu, prý aby se nadýchal čerstvého vzduchu, a matka pochodovala z jednoho pokoje do druhého a vykukovala ven okny.

Sylva a Agnes usnuly jako první. Já usnout nedokázala ani za nic. V žádné poloze se mi neleželo dobře.

Uklidnila by ses laskavě? zabručela Harriet a já se snažila nehýbat. Harriet nakonec začala pravidelně oddechovat, jen občas sebou škubla. Možná se jí zdál tentýž sen, který se často zdával i mně – nad hlavou mi létají žitné chleby, ale nedosáhnu na ně, ať se natahuju sebevíc. Občas ve snu zírám k obloze a čekám, až některý z nich ztuhne v letu a spadne mi k nohám. Jenže to se nikdy nestane.

Chleba.

Kráčel jsi po zmrzlém sněhu směrem ke mně stejně lehce jako ptáček. Z tvé pohledné tváře číselná únava a hlad.

Když jsem sebou trhla, abych vzala nohy na ramena, prosebně jsi zvedl ruku. Na rukávu jsi měl vyšité dvě svislé čáry.

Neboj se, řekl jsi. Samozřejmě rusky, ale i tak jsem ti porozuměla.

Nikoho jsem neviděla, pověděla jsem otci bez jediného zaváhání.

Tvoje oči byly velké a hnědé jako ten chleba, o který jsi prosil. Ještě nikdo se na mě nepodíval tak velkýma a bezednýmma očima jako ty. Nikdo.

NEVÍM, jestli ti o nás vyprávěli, když jsi byl malý. Bylo co vyprávět, věděl jsi vůbec, že existujeme? Vám od nás nic nehrozilo. Nám o vás naopak vykládali pořád. V deseti letech jsem o vás slyšela tisíckrát.

K desátým narozeninám jsem od matky dostala bibli vázanou v kůži a od otce obruč na hraní. Co si má dívka, která dostane takové dárky, myslet o životě? A co si má život myslet o ní? Život jsem milovala, ale nebyla jsem si jistá, jestli on tolik miluje mě; spíš jsem měla pocit, že se z něj vždycky snažím vytěžit o trochu víc, než je mi připravený dát. I svoji obruč jsem milovala, i když jsem se kvůli ní dostávala do potíží. Babi, otcova matka, se nad hračkou pohoršovala, člověk v ní akorát kroutil zadkem a ani k ničemu nebyla, jen se s ní marnil čas. Harriet mi záviděla a taky chtěla obručí točit, ale nenechala jsem ji cvičit a pořádala soutěže, ve kterých jsem vždycky zvítězila.

Babi nesnesla, když se někdo za něco považoval. Podívejte se na ni, myslí si o sobě, že je cirkusová opice, řekla mi. Přestaň s tím a chovej se jako člověk.

Chovat se jako člověk znamenalo pochopit, že nejsem jakýmkoliv způsobem odlišná.

Vyprávěla jsem ti někdy, že vůbec nejsi jediná Beata v tomhle kraji? zeptala se mě babi v kuchyni. Chtěla mě vychovávat, její hlas byl silný a řízný jako čerstvá pažitka.

Věc se měla tak, že v domě jménem Backa, nepříliš daleko od našeho břehu, kdysi dávno hospodařila jistá Beata Martintytärová. Ten příběh se stal před dvěma sty lety, když bylo v Hanku jen pět dalších domů: Gunnars, Östergård, Norrgård, Västergård a Södergård.

Jméno Södergård potom zmizelo ze všech záznamů, vykládala babi. O dno škopku škrabal písek, jak v něm červenou, lesknoucí se rukou míchala brambory. Zbylé domy zůstaly po staletí na svých místech, stejně jako historky naší babi.

Odkud Beata pocházela, babi nevěděla. Ať už byla odkudkoliv, říkala, nějaký čas se v domě určité cítila nesvá, ale potom si na něj zvykla a zamilovala si ho.

Za velké severní války Beatě z Backy stejně jako všem ostatním nezbylo než prchnout před ruským zhářstvím a drancováním na ostrovy. Domů se vrátili hned, jak to bylo možné, a z pozemků odklidili všechno, co na nich po požárech zůstalo. Domy pak postavili na chlup stejně jako předtím.

I ostatní domy měly svoje Beaty. V Östergårdu žila Beata Erikintytärová. I dcera nejmladšího syna Beaty z Backy se jmenovala Beata. V Norrgårdu byla Beata a k tomu Maria. Maria byla duševně zaostalá a špatně chodila, ale nějakým způsobem se z ní stala jediná žena v Hanku, která porodila nemanželské dítě. Každopádně jí bylo odpuštěno, vyprávěla babi, protože neměla tak docela všech pět pohromadě a nedokázala se bránit.

Odpuštění spočívalo v tom, že navzdory Mariině zločinu se ve farních záznamech vedle jejího jména neobjevilo potupné označení „ženština“ jako v případech jiných matek nemanželských dětí. Ty byly všechny přesporní, zdůrazňovala babi. Ne odsud.

Nesnášela jsem, když mě někdo vychovával. Na Beatách mi za mák nesešlo. Z vyprávění mi připadaly příčinlivé a nudné, přesně takové jako lidé, které babi s matkou obdivovaly. Postižená Maria mi naopak uhranula, i když mě její osud

zároveň děsil. Když babi vyřkla slovo „ženština“, přeběhl mi mráz po zádech.

A potom přišel šestnáctý srpen roku 1788, pronesla babi způsobem, jako by na zem shodila těžké břemeno.

Právě tehdy totiž vaše loďstvo zase jednou spustilo kotvy u ústí přístavu. Majitel železáren Hisinger se vás pokusil uplatit tím, že k vašim lodím poslal melouny ze svého skleníku. Melouny jste přešli bez povšimnutí, zato jste vystoupili na břeh, kde jste pálili, loupili a znásilňovali. Lidé prchali do dalekých vesnic. Někteří se schovávali ve skalních úžlabích. Dům Beaty Västergårdové shořel na popel stejně jako ten Beaty Gunnarsové a všech ostatních. Můj mladší bratr Cyrus mi psal z fronty, že v tomhle světě úplně všechno hoří, dokonce i říční a mořská voda, a co teprve krev – ta žhne plameny, které šlehají až k obloze.

Odtáhli jste a Beaty se i se svými muži vrátily na svoje pozemky spálené na uhel. Domy pak postavili navlas stejně jako předtím.

CO TO ZNAMENÁ, když má válečný vězeň na rukávu vyšité dvě svislé čáry? zeptala jsem se Harriet. Na dvorku jsme zrovna sbíraly dřevo a větve. Chtěly jsme je usušit a spálit v kamnech. Mráz nás štípal do uší, slunce mi zářilo za zády bílé jako měsíc. V tom světle byly Harrietiny oči kovově modré, měly barvu vážky. Tebe jsem viděla předešlý den.

Na ty čáry jsem se zeptala jakoby mimochodem, opatrně jsem vyčkávala na vhodnou chvíli. Harriet ale návnadu nespolkla. Kovové cvaknutí, když mrkla očima, a vážka roztáhla svá modrá křídla.

Proč se na to ptáš? zajímala se Harriet.

Jenom tak, pokrčila jsem rameny.

Kde jsi nějaké takové viděla? vyptávala se Harriet.

Nikde, odpověděla jsem. Někdo o nich mluvil, jak tu viděli bloumat toho vězně.

Na to si nepamatuju, řekla Harriet. Nevzpomínám si, že by někdo něco takového říkal. Kdo to řekl? Kdy? A kde to bylo, u nás ve světnici nebo kde? A komu? Já nic takového neslyšela. A to jsem tam byla celou dobu. Přece si musíš pamatovat, kdo to řekl.

Nepamatuju si to, namítla jsem.

Ale pamatuješ, prohlásila Harriet a dívala se na mě podlouhlýma lesklýma modrýma očima.

Otec jednou viděl, jak vážce z pysku visí malá žabka. Je to strašlivý dravec, prohlásil, ale tak krásný.

Ale posléze:

Pojď spát ke mně pod peřinu, šeptne Harriet v temnotě, právě když si začnu myslet, že jsem jediná, kdo v té černé mrazivé prázdnotě bdí, a zadržuju dech, protože vzduch je jako ta nejjemnější skelná drť a pokud ji vdechnu, na místě umřu.

Tohle je jiná Harriet, ta, pod jejíž peřinou je vždycky horký den a jejíž záda jsou jako skála, do které předtím pražilo slunce. Jako dívka byla souměrně stavěná a urostlá, měla všechno, co sis jen mohl přát, a teď je z ní souměrně stavěná, urostlá žena. Nedostává se jí ani špetky představivosti, tu mám všechnu já, a proto je tak příjemné se o ni opřít a odpočinout si. O mě se opřít vyplatí, pokud se rád necháš podpírat dveřmi, okny nebo zrcadly.

TOALETNÍ STOLEK byl jediný kus nábytku, který matka chtěla, když si svého času vzala otce. Tehdy byla mladší než já teď, teprve osmnáctiletá. V létě přijela s mojí babičkou Inge do Hanka do lázní, kde si měla babička léčit nervy, ale během jejich zdejšího pobytu vypukla první světová válka. Babička onemocněla, zůstala tu, když se přes město přehnala válka, a potom umřela, ale můj otec matku zachránil a odvezl ji s sebou na ostrov. Sem se vrátili hned, jak se odvážili, a když bylo zase možné uzavírat sňatky, vzali se. Babiččin hrob nikdy nenašli.

Otec chápal, co toaletní stůl pro matku znamená. Babička byla nepřítel majetná knihovnice, ale matce poskytla vzdělání hodné dámy, a otci došlo, že ve hře je celá matčina minulost. A tak jí toaletní stůl sehnal – tedy, spíš ho sehnali Boije a Berte. Matka nevěděla, odkud stůl vzali, a ani to vědět nechtěla. Nejspíš pocházel z nějaké nezamčené letní vilky mezi Hankem a Stockholmem.

Stůl byl bílý, měl dvě úzké zásuvky a dlouhé štíhlé nohy, které se stáčely způsobem, že to vypadalo, jako by nábytek stál elegantně na špičkách jako okrasný psík. Stůl měl tři zrcadla a ta byla připevněná jedno k druhému malinkými mosaznými panty. Podle vyprávění babi sledovala, jak otec se strýčky vnášejí stůl dovnitř, s pěti opřenými v bok. Ne

kvůli tomu, že by se do její domácnosti nesměly nosit kradené věci – už tehdy byly všechny věci od strýčků kradené –, ale proto, že toaletní stůl byl podle ní bohapustý kus nábytku. Zbytečný, marnivý krám, který v počestném domě nemá co dělat. I ona nicméně věděla, že matka po stolku netouží kvůli jeho kráse. Nikdy nevysedávala před zrcadlem, v němž by se sama sobě obdivovala nebo se strachovala, že stárne a přichází o svůj půvab.

Odmala mi bylo jasné, že světy babi a matky se nesmějí míchat. Nikdy jsem třeba před babi nezmínila babičku Ingu – bylo to, jako by mi o ní matka zakázala mluvit, i když to neudělala. Věděla jsem naprosto přesně, jaká slova neříkat, když je babi na doslech, přestože mi to nikdo neporadil. Jedním takovým výrazem bylo nervové zhroucení. Babi na nervová zhroucení nevěřila. Podle ní se člověk mohl rozhodnout, jestli nějaké nervy má, nebo nemá, a pokud je neměl, nemusel se jimi zbytečně zaobírat. Rusák bylo zase slovo, které se neříkalo v doslechu matky. Když jako mladá trávila léto v lázních, její nejlepší kamarádka pocházela z Petrohradu. Bylo to okouzlující děvče, oduševnělé a zároveň praktické po ruském způsobu, světaznalé, byť ještě nedosáhlo plnoletosti. Matka vyprávěla, že po vypuknutí války odsud ruští lázeňští hosté prchali na vozech s uhlím. Diamanty, které měly ženy v uších, se uprostřed sazí třpytily jako vzdálené hvězdy.

V té válce jsme byli na stejné straně jako vy, tenkrát jsme k vám ještě oficiálně patřili. Teď je to jinak. Když nám oznámili, že se vám Hanko pronajalo, válka trvala už sto pět dní a vy jste to tu stačili rozbombardovat na maděru. Seděli jsme v protiletdeckých krytech, a když nebyly, tak v lese, strachem celí sinalí, lekaví a zošklivělí jako noční můry. Cyrus byl tou dobou na frontě tři měsíce a matka zestárla o třicet let.

Dali nám deset dní na to, abychom si sbalili všechn svůj majetek, nechali klíče ve dveřích a odtáhli. Nestihli jsme ani

zaplakat. Deset dní jsme balili, a když jsme mezi tím vším občas na pár hodin usnuli, balili jsme dál i ve snech. Všude panovala naléhavá tíseň, byly jí plné domy, dvory i ptačí hnízda a sýkorky ji spolu se svým štěbetáním roznášely jako nemoc. Mýdlo, jímž jsme se večer myli, bylo plné starostí, a ty se potom všem leskly ve tvářích. Hřeben nám do vlasů včesal plno strachu. Smutek jsme ale důkladně zabalili mezi povlečení a nádobky na smetanu pro pozdější užití.

Chodníky byly tou dobou tak plné zavazadel, že lidé s lýkovými košíky a kufry chodili po silnici mezi auty. Krávy ustaraně bučely, znervózňovaly je nákladáky a švédské autobusy, které se hlemýždím tempem šinuly k pobřeží a pak podél něj směrem k Tammisaari. Před kulturním domem se pod sněhovou pokrývkou povalovaly modře pruhované pérové matrace a koupací vany. Tenčí vrchní matrace se v jednom chumlu vyhazovaly z balkonů.

Představují si, že tu na ně město bude čekat vyšňořený do gala, holky i hospody s otevřenou náručí, říkali lidi. Tak to se můžou těšit na menší překvapení.

Nenechali jsme vám vůbec nic, jen holé zdi. Parkety jsme vyrvali z podlahy, radiátory a umyvadla ze zdí. Ti, co měli telefon, přetrhali vedení. Nábytek se odvezl do Tammisaari, kde zůstal stát pod sněhem. Obývací pokoje se přesunuly pod širé nebe – houpací křesla, proutěné pohovky, stojací hodiny. Štíhlé listy pokojových palem se pomalu jako ve snu komíhaly na mrazu.

Den před odjezdem svítilo slunce a zároveň bylo mlhavo, jako kdyby nasněžila bramborová mouka. Matka poprosila otce, aby do ledu vysekal díru.

Otcí hned došlo, co má v úmyslu. Nedělej to, Elly, řekl jí. Pro stolek můžeme dojet později.

Zastřelí nás, odvětila matka. Sem už se nikdy nevrátíme, copak to nechápeš?

V tu chvíli na ni otec pohlédl skoro nenávistně. Matka ale jen natáhla ruku. Dej sem pilu, řekla. Můj stolek nedostanou.

Otec do ledu vyřezal díru. Některé rodiny otevřely dokonce i hroby svých padlých a těla si odvezly s sebou. Tohle není o nic šílenější, pomyslel si nejspíš otec.

S matkou jsme stolek donesly na led. Agnes a Sylva nás sledovaly zpovzdálí.

Položily jsme ho k okraji díry a matka složila jeho zrcadla. Vypadalo to, jako by si stůl zakryl oči. Nohy stihly přimrznout k ledu a vzdorovaly našemu úsilí.

Zatlač víc, přikázala matka.

Ozvalo se šplouchnutí, když se přední nohy stolu ponořily do díry v ledu. Zrcadla se rozlétla dokořán, jako by se chtěla zachytit jejího okraje. Matka je ale znovu složila. Tlač, nakázala mi.

Moře hlasitě polklo, když vtlačila zrcadla do vody. Chvíli to vypadalo, že spadne do díry taky, ale v poslední chvíli se napřímila. Chrtí nohy chvíli pluly na hladině, než voda stolek lépe uchopila do své náruče. Potom i ony zmizely v temnotě.

BŮHVÍ KDY bych tě spatřila znovu, kdyby se Harriet jednoho rána neprobudila s náladou, jako by jí hořelo u zadnice, a nechtěla se jít podívat, v jakém stavu je její vila.

Proč máš najednou tak naspěch? ptala se jí matka. Zrovna teď, když je všechno dobré.

Tím myslela, že sedíme doma za stolem a jíme lívance. Strýčkové totiž v továrně na sušenky kromě dvou zrezivělých visacích zámků našli taky pytle s moukou. Sice jste do mouky vylili petrolej, ale já z ní olejnaté žmolky vybrala, a i když lívance stále chutnaly po benzínu, pořád byly mnohem lepší než polévka ze sušeného hrachu hemžící se červy, kterou jsme až do té chvíle jedli.

Ale Harriet si to nedala vymluvit. Taková je odjakživa. Rozhoduje se sama, od nikoho si nenechá poradit, a jakmile si něco vezme do hlavy, už s ní nikdo nehne.

Beato, běž pro jistotu s ní, navrhla matka, když jí došlo, že rozumnou domluvou nic nezmůže. A zajděte i pro otce do kostela.

Harriet mi ale řekla: Nemusíš chodit, jen zůstaň doma s Agnes.

Abys věděla, mám po krk toho, že mi někdo neustále říká, ať zůstanu doma s Agnes, odvětila jsem. Můžu vytáhnout paty z domu a chodit venku stejně jako ostatní lidi, i když mám... dítě.

Skoro jsem řekla „nemanželské dítě“, ale v poslední chvíli se mi to slovo podařilo spolknout. Stejně to bylo jedno, všichni věděli, co tím myslím, i Agnes.

Já jen, že to může být nebezpečné, řekla Harriet s očima navrch hlavy tím zbožným hlasem, kterým napodobovala babi.

Tak doma s Agnes zůstaň ty, když je to tak nebezpečné, navrhla jsem jí. Na to nic neřekla.

Od nás z pobřeží už miny odklidili. Obvyčně se všech služeb dočkáme jako úplně poslední, pokud vůbec, ale Němci dostali povolení vylodit se cestou do Laponska právě v našem přístavu, a jim miny pod nohama nechat nemohli.

Matka nám připomněla, že smíme chodit jen po vyklizejších cestách. Ne abychom si krátily cestu po lesních pěšinách. Tyčky a červené pásky značily místa, z nichž miny dosud neodstranili.

Políbila jsem Agnes na tvář nacpanou lívancem, její dětský dech páchl po petroleji. Obloha byla ještě temná a bezbarvá a vzpomínám si, že ve slabém světle toho rána měly její oči přesně ten stejný odstín.

Dívejte se, kam šlapete, řekla nám matka. Budeme, budeme. Jenže na zemi bylo půl metru sněhu a my neměly ani ponětí o tom, co je pod ním.

Když si to Harriet uvědomila, zastavila se uprostřed cesty. Najednou nedokázala udělat ani krok. Všechno působilo jako obvykle, jen o něco tišeji. Poryvy větru dorážely na černé větve stromů, které se je od sebe ostrými konci snažily odstrčit dál. Nad našimi hlavami nízko na obloze pluly závojnaté mraky, někde zakrákala vrána.

Chytla jsem Harriet za ruku. Pojď, řekla jsem jí. Přejdeme koleje na silnici.

Harriet se nejdřív vzpouzela, ale pak vyrazila za mnou. Vzpomínám si, jak jsem přemítala: kdyby ženistům jedna mina ušla a někdo dnes nebo zítra našel na cestě moji

a Harrietinu ruku nebo je uviděl viset ze stromu, pořád by byly zakleslé do sebe jako dvě lastury těžé škeble. A chvíli mi připadalo, že to stačí. Ten okamžik samozřejmě minul a rozhodně bych se něco takového nepokoušela vysvětlit nikomu jinému než tobě. Už dávno jsem se naučila, že nemá cenu komukoliv vykládat o svých myšlenkách. Tím si člověk jen vyslouží pověst blázna.

Střed města ten den páchl po spálenině, vzduch štípal do očí. Málo stačilo, aby se obrovské trosky radnice, které tu zbyly po požáru, zbouraly úplně. Protilehlý pozemek zel prázdnotou. Někdejší dům zmizel, nezůstal po něm ani kámen. Vodojem odstřelili a kolem se halabala povalovaly kusy kamenů, cihly a střešní tašky. Na chodnících ses musel vyhýbat železným postelím, skříním s umyvadlem, postrojům a soudkům. Komíny se bezmocné a holé třásly na mrazu.

Harriet nemohla uvěřit vlastním očím. To nemůže být pravda, to nemůže být pravda, opakovala. A pořád se mě ptala, jestli je tohle to či ono. Je támhleto radnice? Žere támhleten pes knihu? Visí támhle na střeše postel?

Já ale překvapená nebyla. Spíš mi došlo, že jsem to věděla už dřív – svět vypadá právě takhle, pořád, i tehdy, když se vám zrovna představuje jako netknutý, veselý a obyčejný.

Vzpomínám si, jak mi na horní ret dosedla vložka a jak mě překvapilo, že mi připadá teplá. Když jsem ji slízla jazykem, došlo mi, že to není sníh, ale popel.

Potom za námi někdo řekl: Blíž už radši nepůjdeme. Uvnitř to pořád hoří.

Ten muž měl na hlavě beranici a v ruce držel vědro. Vedle nás se zastavil ještě další mužský a po něm přišly dvě ženy, které na sáňkách táhly nástroje na úklid, košťata a hadry. Muži nás vesele pozdravili, přestože jsme je neznaly. Stačilo, že jsme pocházely z Hanka a vrátily se do města. Ženy brebentily a smály se jako o předpostní neděli.

Vaše kroky dunící o sněhovou pokrývku jsme zaslechli ještě dříve, než jsme vás spatřili. My o vlku, prohlásil ten s beranicí.

Bylo vás asi dvacet. Šli jste od pobřeží směrem k nám, lopaty hozené na ramenou. Vedle vás pochodoval dozorce. Na sobě jste měli šedé kabáty.

Muž s beranicí prohlásil, že jste právě ti bolševici, co si tu v našich domech žili jako páni a při odchodu je na znamení díky podminovali. Prý jste osobně vyhodili do povětří radnici i vodojem a postříleli koně – ty, jejichž hnijící mršiny ležely podél cest s kopyty vytrčenými k nebi. Na stěny jste přilepili letáky, v nichž jste hrozili, že se co nevidět vrátíte a pak se pomějeme. Potom jste se směstnali na lodní transportér *s/s Josif Stalin* a vypluli směr Leningrad. Před Tallinnem jste nicméně sami najeli na minu a zůstali uvěznění na potápějící se lodi. A tak jste tu skutečně byli, přesně jak jste hrozili, jen v roli vězňů.

Zblízka jste působili silně a děsivě. Jako vojáci, ne jako vězni.

Taky že jo, krucinál, zabručel ten s beranicí. Vždyť tihle odsud akorát odešli. Cpalí se tu kaviárem, smetanou a medvědíím masem. Výkvět rudý armády. V tuhle chvíli nejsou na celým širým světě lepší bolševici než tady u nás, dokonce ani v Moskvě.

Počkej pár měsíců, řekla ta žena v příliš velkém kabátu. Vysoká škola pro válečný vězně dělá divy.

Dozorce nás pozdravil a my pozdravili na oplátku. Vy jste se na nás dívali černýma očima. Hledala jsem mezi nimi ty tvoje.

A najednou se mi zdálo, že jsem tě zahlédla, záblesk tvých řas a hubené tváře. Ve stejnou chvíli už jsi zmizel, viděla jsem z tebe jen kousek ramene a topůrko od lopaty.

Dobře, že jsou pryč, poznamenal někdo.

Kam jdou? zeptala jsem se. Natahovala jsem krk, abych ještě zahlédla tvoje ramena, ale ta beznadějně utonula mezi ostatními.

Vykopávat miny, odpověděl ten s beranicí. Vědí, kde jsou, když je tam sami položili.

Žena v příliš velkém kabátě řekla: Doufám, že to každého z těch parchantů rozcupuje na tisíc kusů.

OKNA V HARRIETINĚ domě jste pochopitelně rozbili, zato jste ho nenatřeli namodro. Byl perlově šedý, tak jako předtím. Na stěně viselo oznámení o tom, že dům prošel minovou kontrolou a majitelé ho mohou začít dávat do pořádku. Ani tak jsme do něj ale nechtěly vejít na vlastní pěst a zašly jsme pro otce, který byl na obnovovacích pracích, aby nás doprovodil. Otec s sebou vzal jistého Järvinena.

Tak jdeš, nebo ne? zeptala se mě Harriet stojící na prahu. Já stále hleděla směrem k pobřeží, předpokládala jsem, že právě tím směrem jste odešli.

Jdu, jdu, odpověděla jsem. Ve dveřích jsem se však ještě otočila, jako bych tě mohla za domy a stromy zahlédnout a stáhnout tě do bezpečí.

Nedovedeš si představit, jak krásně jsme Harrietinu vilu kdysi zařídili! Nábytek pocházel z Johanova rodného domu v Tammi-saari a taky od tetičky, po které měl to štěstí dědit. Byla tu gus-taviánská pohovka, křesla, ruský lustr, rokoková komoda a zrcadlo se zlatým rámem. A taky stůl se sklopnou deskou a čtyři truhlicové židle, v jejichž dutých sedácích byl úložný prostor.

Harriet si s sebou nepřinesla žádnou výbavu. Nabídli jsme jí všechno, co jsme mohli, ale byla jen samé ne, děkuju vám, děkuju. Matka jí vnutila povlečení a ubrusy a něco z toho si

vzala, protože už se neodvážila odmítnout. Budou z nich hadry na úklid, řekla mi.

Je tu dost nábytku, poznamenala jsem, když jsem jim přišla pomoci se zařizováním. Místnost byla jako ústa, ve kterých je příliš mnoho zubů. Když už se nevešly do čelistí, rostly i z horního patra a zpod jazyka.

S Harriet jsme neměly ani ponětí, jak se ten který kus nábytku jmenuje. Johan a jeho sestra Lovisa nás museli neustále navádět. Harriet, donesla bys sem ty medailonkové židle? Loviso, ukaž Harriet medailonkové židle. Loviso, mohla bys, prosím tě, ukázat Beatě truhlicová křesla? Alespoň skříňové hodiny jsme poznaly podle jména. Byl to dědičný nábytek Johanovy babičky, načančaný jak nevěsta.

Vzpomínám si, že když bylo všechno konečně hotové, Johan odešel něco vyřídit a Lovisa zmizela v kuchyni, protože se starala o domácnost. S Harriet jsme v místnosti osaměly. Harriet ještě třikrát přesunula vázu na místo malé sošky a zase zpátky. Pak už jsme neměly nic na práci. Všechno působilo hloupě nastrojeně a tak nějak zkoprněle, jako když někomu přijdeš hromadně poblahopřát ve špatný den.

Na podlaze Harrietina domu zůstaly po vašem odjezdu stejně jako všude jinde návěje sněhu a roztříštěné sklo.

Místnost, v níž dřív stála rokoková komoda a medailonkové židle, byla vylepená tapetami se vzorem mořských panen. Panny měřily asi metr a měly velká obnažená nadra a trčící bradavky.

Na kuchyňských kachlíčkách byly polonahé ženy špásující s ďáblem. Některé byly nahé a seděly obkročmo na koštěti.

Nemyslím si, že finský kachlíčkový průmysl někdy vyrobil podobné kachlíčky. Vy máte v tomhle ohledu zjevně mnohem víc představitosti.

Harriet byla v obličeji sytě rudá, úplně bolelo se na ni dívat. Järvinenovi to v hrdle zabublalo smíchy, zatímco pomrkvával po otci a čekal, že dotyčný prohlásí něco, co bude stát za to.

Ale otec se klidně rozhlédl kolem. A to tu prý bydleli důstojníci, řekl jenom. Tady znova vidíte, že vojenská hodnost vůbec nic nezaručuje.

Z pohledu na Järvinena bylo jasné, že otce za mák nechápe. Co za chlapa si propánakrále nechá ujít takovou příležitost, když tu s sebou má dvě mladé červenající se holky? Stačilo se jen naklonit nad prso mořské panny a trochu zakmitat prsty na bradavce. Ne každý je ale požehnaný smyslem pro humor. Co se dá dělat. Tak se mrač, když se ti chce, říkal jasně Järvinenův obličej.

Když se otec ujistil, že je dům skutečně bezpečný, odešel s Järvinenem v závěsu. S Harriet jsme zůstaly v domě a přemýšlely, co uděláme s tapetami. Zeptáme se matky, navrhl jsem.

Aby se sem na ně přišla podívat, to zrovna, vykřikla Harriet a ukázala na mořské panny před námi. Jeden by si myslel, že na stěně je nahý obrázek jí samotné, tak moc se styděla.

Tady si někdo myslí, že je jediná ženská na celém světě, měla ve zvyku prohlašovat babi, když se Harriet svlékala zády k ostatním. Sama babi měla jenom syny, a tak jí chyběla trpělivost s holčičími cavyky. Ona z toho vyroste, když se bude držet zkrátka, říkala. Jenže Harriet z toho nevyrostla, stejně jako nevyrostla ze svých rusých vlasů.

Nemusí je vidět, řekla jsem. Zeptáme se jí, jak nejlíp dostat staré tapety ze stěn. Anebo je prostě jen přemalujeme.

Nevíme, kdy bude znovu k dostání barva, namítla Harriet.

No, alespoň nemáš po stěnách rozmazaná hovna, podotkla jsem. Všichni věděli, že v mnoha domech jste udělali přesně tohle. Někteří z vás při odchodu vyprázdnili nočník na stůl. Otec ale tvrdil, že pár našich udělalo to samé nejdřív vám.

I kdyby, řekla Harriet. Bylo by to mnohem lepší.

Potom se ze dvorku ozvalo halekání. Haarrieeet. Haarrieeet.

Harriet byla hned u okna, znovu mi stála po boku. Tak rychle se pohybovala.

Ne, ne, ne, zašeptala.

Na dvorku se zjevila Stina Willandtová, jistá nervózní, rozmazlená drbna, v jejímž domě matka uklízela před válkou. Johan Stinu znal už v době svých prvních zásnub. Nevěsta byla tenkrát Lydia Frömanová, Harrietina důvěrná přítelkyně. Když se ukázalo, že Lydia před Johanem stihla pobýt tak trochu se všemi, Johan se zasnoubil s Harriet a Lydia se odstěhovala do lidnatých Helsinek, kde nikdo neví, jaká je to coura. Stina Willandtová si myslí, že do Helsinek by se měly odstěhovat všechny coury, protože Helsinky jsou na rozdíl od Hanka pro coury vhodné město. A Stininy myšlenky umějí být dotěrné. Zvoní v jejích růžových porcelánových hrníčcích, vybublávají z hubice konvice na kávu, cvakají stříbrnými ramínky kleštiček na cukr.

Tak tady tě máme, pronesla Stina k Harriet, když jsme vyšly na dvůr. Jakmile se doslechla o návratu Harriet Helinové, vyrazila za ní poklusem.

Kde jsi to slyšela? zeptala jsem se. Harriet ze sebe stále ještě nevypravila ani slovo.

Zazpíval mi o tom ptáček, pronesla Stina lepkavým růžovým hlasem jako z cukrové vaty. Je jednou z těch ženských, které se šťourají a dloubají ve všem okolo sebe. Strčí prsty do sebemenších škvír, rozvrtá je a nakoukne dovnitř. Potom se zděsí z toho, co vidí, a dělá útlocitnou, jako by před ni něco položili násilím, ačkoliv se sama táhne za ohavnými pachy po celém městě, a ty ji poblázní jako kozlík lékařský kočku. Do Harrietina domu ji přitáhl puch mořských panen.

V jakém je dům stavu? zeptala se Stina a nakukovala mi přes rameno ke dveřím.

V dobrém, odvětila jsem drsně. Harriet by skočila ze střechy, kdyby Stina uviděla tu tapetu.

No vida, řekla Stina a úsměv se jí táhl přes obličej jako ostnatý drát. No vida, a o Fransovi už jste něco slyšely?

Odkud Stina znala jméno Agnesina otce? Pronesla ho tak lehkomyslně – jakoby nic vyslovila jméno, které se u nás v rodině nikdo neodvažoval vyřknout. Hodila ho mezi mě a Harriet jako krvavou mršinu.

Zničehonic jsem si uvědomila, jak strašlivý rámus dělají sýkorky v holém angreštovém keři. Byl jich plný – vřeštících kuliček, které měly zobák a očka a v keři poskakovaly za ševelení svých křidélek. Obrátila jsem se ke keři zády a zakryla si uši, abych ten rámus trochu utlumila.

Stina Willandtová provlékla předloktí Harrietinou ohnutou paží. Musíš k nám přijít na návštěvu, pronesla hlasem jako cukrová vata. Rickard tě chce vidět.

To byla lež. Kdyby měl na vybranou, Rickard Willandt by v životě neprohlásil, že chce vidět Harriet nebo kteroukoliv jinou zbytečnou osobu ženského pohlaví.

Sýkorám na tom, co je lež, nezáleželo. Rickard chce vidět Harriet, vřeštěly, Rickard chce vidět Harriet!

Harriet se ale nedala polapit.

Až jindy, řekla. Matka nás nenechá chodit po městě samotné.

Ostnatý drát protnul Stině obličej. Pak pokývla směrem ke mně.

S ní se to podle všeho každopádně moc nezlepšilo, pronesla k Harriet tak, abych to slyšela.

Sýkory rámusily v angreštu a poskakovaly z jedné větve na druhou. S ní se to podle všeho moc nezlepšilo, pištěly, každopádně se to s ní nezlepšilo.

MOŽNÁ JSI měl za to, že Agnesin otec je na frontě, ale není, alespoň ne na té naší. Popravdě řečeno netuším, kde je. Frans je švédský námořník, který odplul směr Buenos Aires, než mi došlo, že jsem těhotná, a od té doby se neukázal.

Nejdřív na něho čekal celý náš břeh. Když od něj nepřicházely žádné zprávy, mnozí dospěli k závěru, že ho odnesl Sjöberg. Takhle tady u nás říkáme moři, stejně jako se medvědovi v divočině říká medotlap. Jsme tak blízcí známí, že se můžeme oslovovat důvěrnými přezdívkami. Zároveň se v nich ale skrývá úcta a taky strach. Nechceš vyslovit Sjöbergovo skutečné jméno, abys ho nepopudil nebo aby si nevzal do hlavy, že je čas poměřit s tebou síly. Kvůli Sjöbergovi tu vždycky byla spousta osamělých žen. Sjöberg odnáší manžely, syny a bratry, protože rybáři i pašeráci se na moři pohybují za špatného počasí i za tmy. Ženy Sjöberg nechává samotné kvílet na břehu s vlasy špinavými od písku.

Frans, pro známé Effe, přijel do Hanka v červenci roku 1935, aby tu počkal na loď odplouvající do Buenos Aires. Bylo horké léto, potkal Harriet a zamilovali se. Léto bylo čím dál palčivější a pak jsem Effeho potkala taky a zamilovali jsme se, nebo alespoň já. Harriet to na začátku samozřejmě nevěděla. Effe vyplutí na moře odkládal, možná kvůli mně, možná kvůli ní, možná proto, že bylo moc vedro. Dlouho jsme mu

každopádně nestačily, s příchodem podzimu zatoužil po větším dobrodružství a šel si po svých.

Když jsem zjistila, že jsem těhotná, odjela jsem na něho počkat do Švédska. Usadila jsem se v jeho prázdném rodném domě v provincii Småland. Hodlala jsem na něj čekat natolik důkladně, že nebude mít jinou možnost než se vrátit. Všeho ostatního jsem nechala a jenom čekala. O důslednosti nebo délce mého čekání nemohlo být pochyb. Ale Effe se zkrátka nevrátil.

Matka pro mě do Švédska přijela, když jsem se vzdala – nejen naděje, ale i života obecně. Agnes byla tenkrát pouhé nemluvně. Domů jsem se po tom čekání a zklamání vrátila s pocitem naprosté prázdnoty.

Matka říká, že vlasy mají dobrou paměť. Mnohem lepší než lidé. Ženský vlas si navěky pamatuje každičkový zákрут, který do něj někdo vetkl. Pamatuje si ho dokonce ještě tehdy, kdy sama žena docela zapomněla na to, pro koho si vlasy natáčela.

Někdy když se Harriet češe, pozoruju její vlasy a přemýšlím, jestli si ještě pamatují. Harriet si stěží vybaví Effeho obličej nebo ruce, když i já samotná na ně už zapomněla. Příliš se nám vzdálily. Jeho obličej je malý jako komáří hlavička. Jeho ruce daleké jako planety.

Ale Harriet si pamatuje, že jí něco vzali. Na takové věci člověk nezapomene.

Po mém návratu ze Švédska lidi znervózňovalo, když se mi podívali do očí a viděli jen prázdné díry. Je to děsivé, stěžovali si matce. Do takových děr se nikdo dívat nechce. Podle nich by bylo mnohem lepší, kdybych plakala, zuřila a hrozila jim sekerou, aby mohli zburcovat policii, načež by mě odvezli do blázince jako sousedovic Serafinu poté, co její manžel zmizel i s úsporami. Takovým způsobem zešíleli normální lidé.

S matkou jsme se neustále hádaly, protože jsem odmítala chodit ke studni, dokonce i tehdy, když už jsem se z valné většiny zotavila a pracovala v továrně na sušenky. Co na tom může být tak hrozného, dotírala matka. Zkusila jsem jí vysvětlit, že ženy sice ke studni chodí pro vodu na praní a na kávu, ale hlavně kvůli tomu, aby druhé důkladně rozřadily. Muži mají svůj parlament, ale ženské u studny rozhodují o tom, kdo je dobrý a kdo špatný, kdo ještě horší a kdo vůbec nejhorší ze všech. A ty, které o tom rozhodují, jsou ty nejlepší. Vědí, jak to na světě chodí, a jednají výhradně správně. Když jsem přišla ke studni, všechny zmlkly a sledovaly, jak vstupuju do ticha, které se tam kvůli mně rozhostilo.

Čím víc jsem jí to ale vysvětlovala, tím nervóznější z toho matka byla. Hodně lidí je jako had na ty, co život semele a oni se vrátí domů pořádně dobití. Nedokážou ti ty zhmožděniný odpustit, místo toho ti do nich tvrdě rýpají prsty a ptají se, co tě na tom tak hrozně bolí. Tvrdí, že tě chtějí jen zocelit, ale ve skutečnosti tě trestají, protože dle jejich názoru si člověk za modřiny může sám. Podle nich se může sám rozhodnout, jestli s nimi skončí, anebo ne, a šíleně se rozzuří, pokud jim řekneš, že se se životem pravděpodobně ještě nijak důkladně neseznámili.

I otec měl za to, že bych mohla vynaložit trochu snahy. Poklábosť s lidmi, zasmát se jejich vtipům i sama sobě a potom hned udeřit v odpověď a zavřít jim pusy. Tak to mezi lidmi chodí, řekl.

Moc dobře jsem věděla, co tím myslí. Nejspíš jsem měla být skromná a pokorná, ale zároveň překypovat jistotou ohledně toho, že ve všem, co říkám, dělám a co jsem, mám pravdu. Mýlili se všichni ostatní. Jenže jak jsem to měla udělat, když jsem ničím nepřekypovala, ale naopak zela prázdnotou?

To víš, lidí se to dotkne, když jsi tak smutná, pověděla mi matka.

Babi naštěstí umřela, když mi bylo teprve patnáct, a tak nemusela být svědkem toho, jak se ze mě stala místní ženština, horší než Maria z Norrgårdu, a jak jsem se potom ještě ke všemu nervově zhroutila.

Alespoň už jsem však po Effem nesmutnila a nedoufala, že se vrátí. Neměl v úmyslu se vracet. Nadobro na mě zapomněl.

Hodně lidí se mi tenkrát vyhýbalo, jak to bývá u těch, kteří se dostali do křížku s nadměrně velkým neštěstím. Kerstin Öhmanová ale přišla. Agnes bylo půl roku a měla hustou čupřinu kaštanových kudrnatých vlasů. Vypadalo to, jako by se jí na hlavě usadily červánky.

Jsi si naprosto jistá, že je to tvoje dítě? zeptala se mě Kerstin. Tím myslela, že Agnes má stejné vlasy jako Harriet. Nikdo jiný v naší rodině takové vlasy neměl. Jen ony dvě.

Kerstin mluvila v žertu a netušila, jak často potají dumám nad tím, že se stala nějaká chyba a Agnes je skutečně Harrietino a Effeho dítě. Že jsem si ji pro sebe nějakým způsobem ukradla, byť jsem netušila jak a pravděpodobně jsem to neměla v úmyslu. Prostě se to stalo, když jsem Harriet zradila, přilnula k Effemu a pevně se do něj zahryzla. Nemám ponětí, co jsem od něho vlastně chtěla, zato vím, že jsem to nenašla. Místo toho jsem v sobě zčistajasna měla Effeho a Harrietino dítě. Vsála jsem do sebe děcko, které mělo být Harriet, a porodila ho.

Ted' předstírám, že jsem Agnesina matka, hraju si na ni. Moc mi to nejde, nikoho neošálím. Často mám pocit, že všichni vědí, kdo je její skutečná matka. Ví to Harriet, ví to Agnes, vím to já a vědí to i rodiče. Nechají mě, ať hraju dál, protože tohle, protože tamto, protože se zpočátku nejspíš báli, že by mi přeskočilo nadobro, kdyby mi řekli: Vrať Harriet její dítě. A potom si začali myslet, že na tom, co si představuju, nezáleží, když všichni ostatní stejně vědí, jak je to doopravdy.

Tohle si často myslím.

A občas si pomyslím, že už mám téhle hry tak akorát, Harriet by měla přestat předstírat, že se zlobí, nebo mi odpustit a svoje dítě si vzít, abych já naopak získala zpátky svůj vlastní život. Abych se zase jednou mohla ráno probudit a myslet na budoucnost. Na to, co se mi stane později ten den nebo ten další, anebo v létě či na podzim. Zase bych na budoucnost směla hledět jako na krajinu, na písčnou pláž nebo siluetu velkoměsta, kam bych vstoupila, jakmile by se mi zachtělo.

Jenže Harriet mi neodpustila ani si Agnes neodvedla.

TEĎ UŽ SI I TY NEJSPIŠ MYSLIŠ, ŽE AGNES NEMILUJU. TO JE ALE HRUBÁ MÝLKA. MILUJU JI NESMÍRNĚ. OBČAS JE TO TĚŽKÉ, STEJNĚ TĚŽKÉ JAKO ŽITÍ. A NĚKDY ZASE SNADNÉ, STEJNĚ SNADNÉ JAKO UTONOUT.

Jen pár hodin po vyhlášení války jste nás začali bombardovat. Když bombardéry zmizely a znovu se rozhostilo ticho, pokud tedy pomineme štěkání střelby a lidský nářek, otec stál pořád na dvorku a brokovnicí střílel k obloze. Přestaň, prosila jsem ho, tatínku, prosím tě, přestaň, jsou pryč. Z brokovnice už nějakou dobu nevycházely žádné výstřely, ale ani toho si otec nevšiml.

V tu ránu jsem se otočila a do sklepa na brambory odnesla matraci. Sklep je tak malý, že se do něj vejde jen jedna jediná matrace, a tak moc to tam páchne plísní, že vám z nosních dírek jako dlouhá chapadélka začnou rašit bramborové klíčky.

Jasně hvězdné noci tenkrát přicházely jedna za druhou. Občas svítil i měsíc, což bylo pro bombardování vůbec to nejlepší počasí. Mnohé bomby spadly do moře, byl teplý podzim a vodu nepokrýval led. Rybáři vykládali, že mořské dno halí stříbrná pokrývka mrtvých sledů.

Někdy poplach přišel i desetkrát za den. Pokaždé jsem odešla zámek od sklepa a spustila Agnes dovnitř. Pak jsem sama vlezla za ní.

Ve sklepe byla tma jako v pytli a ležely jsme tam v zimním oblečení – ustavičně jsme totiž musely být připravené na to vzít do zaječích. Žádná z nás si několik týdnů vůbec nezula boty. S Agnes jsme obě měly samým strachem průjem. Tiskla jsem ji k sobě, její malinké buclaté tělíčko, které občas tak strašně zhublo. Byly jsme jedna s druhou úplně propletené, nikdo by nedokázal říct, kde končím a kde ona začíná. Vypoukliny jejích copánků byly jako moje hrudní obratle, bouřily se mi mezi žebry. A pak, zničehonic, jsem pocítila nesku-tečné štěstí, byla jsem šíleně šťastná! Jako kdyby z hlíny na střeše sklepa vyrašily první jarní sněženky.

Za mlžných nocí jsme s Agnes spaly v komůrce ve vlastních postelích a každá jsme snila svoje vlastní sny. Ráno mi připadala čahounská a cizí. Kdo jsi, chtělo se mi zeptat, proč jsi tak vytáhla?

Matky se po ránu na takové věci neptají. Ptají se: Máš hlad? Vyspala ses dobře? Bála ses?

Ale když se Agnes poleká nebo je smutná, na tváři se jí objeví malý stín, tenký a tmavý srpek měsíce. Občas mám pocit, že se toho srpku bojím nejvíc ze všech věcí na světě a že bych raději šlápla na minu, než spatřila jeho stín na Agnesině tváři.

Takže je zbytečné mi vykládat, že ji nemiluju jenom proto, že si nejsem vždycky jistá, jestli jsem její matka, nebo protože otázky, které mě po ránu zahltí, nejsou toho správného druhu.

KDYŽ STINA VYSLOVILA Fransovo jméno, došlo mi, že minulé události a lidé se kromě bludišť mysli a srdce skrývají také v ulicích měst a na dvorech domů. Všechna ta stará beznaděj čekala za každým rohem.

Následujícího rána jsem se znovu probudila s pocitem naprosté prázdnoty. Srdce mi v hrudi bilo neskutečně pomalu a hluboce. Nikde nic není, přemítala jsem v polospánku. Vůbec nic, vůbec nikde, jen prázdno. Ani v domě, ani na dvorku, není tu dokonce ani bílá barva. Možná jsem umřela. Potom jsem si pomyslela: no, na tom stejně zase tak moc nesejde.

Z okapů kapala voda, zamazaný novinový papír šelestil. Ptáček, zmrzlý sních.

Dům byl neviditelný. Vlastně modrý, vzpomněla jsem si. Dům byl modrý.

Ptáček nepřestával šelestit. Vlastně papír, to papír šelestil.

A potom jsem uviděla tvoje oči. Dlouhé řasy, husté jako kopr.

Lidi, věci a barvy se zničehonic vrátily. Otevřela jsem víčka, Harrietin bok, teplý a tvrdý, se dmul vedle mě, její vosí pas byl jako údolí. Agnes vydechla a obrátila se na posteli. Nádobý začaly cinkat a voda bublat v hrnci. Dýmkový kouř, když otec kouřil poslední špetku tabáku smíšenou se sušenými třešňovými listy, voněl nachem.

To ráno se slunce zdráhalo ukázat a stálo ke mně zády. Středem města se hemžili muži, část z nich byli civilisté, část na sobě měla vojenský mundúr. V přístavu vězni odklízeli sníh, bílá V matně zářila v chabém světle. Slunce občas vykuovalo zpoza prstů a myslelo si, že si ho nevšimnu – úplně stejně jako jsem sama doufala, že si nikdo nevšimne toho, že jsem se tě sem vypravila hledat.

Hned na začátku války přístav obehnali ostnatým drátem. Měl metr na výšku a byl neuvěřitelně chatrný, dráty byly jen jedinkrát zkřížené přes sebe. Pes nebo malé dítě by otvory v něm snadno prolezli. Vedle plotu, bílý jako mléčný zub, zářil pavilon jachtařského klubu.

Teď stál na místě starého plotu nový. Mezery mezi vysokými kůly křížoval ostnatý drát tak hustý, že by jím neproletěl ani motýl. Mezi velkými šedohnědými boudami se vztyčily nižší ploty. Cedula pověšená nad dveřmi oznamovala, že se tu nachází vězeňský tábor číslo dva.

Vypadá jako velký špinavý chrťán, pomyslela jsem si. Jestli byl pavilon mléčný zub, táborové baráky připomínaly shnilé stoličky, jimž se ostnaté dráty snažily zabránit v tom, aby vypadly z dásní.

Vedle jedné boudy jsem rozeznala šedé kabáty. Někteří z vás si k ní zjevně zalezli, aby se chránili před větrem.

Neokounějte tady, křikl v tu chvíli mužský hlas a já se lekla. Rozštěkal se pes a vzápětí už zběsile pobíhal mezi ostnatými dráty přede mnou. Psisko hafalo jako šílené, boky se mu s každým hlasitým vyštěknutím zuřivě trásly.

Potom dorazil i dozorce. Copak jsem ho neslyšela? Marš odsud, křičel.

Když mě teď ale uviděl takhle zblízka, o něco zvládněl. Je zakázaný se sem koukat a zastavovat se tady, řekl mírněji.

Dýchala jsem opatrně, jako bych měla v ústech slámku. Nohy se mi trásly, ale donutila jsem je k pohybu. Kradmo jsem

mžourala za plot, barák po baráku. A za borovicemi, jako by se nechumelilo, se tyčil Mořský pavilon se svojí štíhlou vížkou.

A vtom jsem tě spatřila. Vzpomínáš? Stál jsi s pár dalšími vězni poblíž starého jasanu. Neměl jsi na sobě kabát, ale krátkou ovčí kůži. Jeden z mužů se opíral o zeď baráku s rukama zkříženýma na prsou. Druhý popošel o pár kroků tam a zpátky. Potom se zase vrátil k tobě.

Nevím, jestli ti něco řekl, nebo ne. Ale najednou jsi otočil hlavu a podíval ses na mě.

V mém nitru se do vzduchu vznesli ptáci. Předtím stáhli křídla jako deštník a zůstávali bez hnutí ve své komůrce tak dlouho, až jsem na ně úplně zapomněla nebo je měla za mrtvé. Teď se všichni najednou probudili.

Tak honem, honem, houkl za mnou dozorce.

Kvůli všemu tomu třepotání, švelení a šimrání pírek jsem stěží dokázala zůstat nohama na zemi.

NÁSLEDUJÍCÍHO RÁNA jsem se neprobudila sama. Mí ptáčci už byli vzhůru a štěbetali na okenním parapetu.

Vstala jsem a došla si pro teplou vodu do umyvadla. Matka lomožila s nádobím, otec už odešel. Vrátila jsem se do komůrky, opláchla se a osušila si obličej. Oblékla jsem se a něco málo snědla, s hladem jsem usmlouvala jakous takous dohodu.

Během dne jsem pod tou či onou záminkou každou chvíli odbíhala na dvůr. Na sobí stezku jsem mžourala, jako bych tam hodila špetku cukru.

Zmrzlý sníh, po kterém jsi za mnou přišel, začal tát, a tak jsem si jednoho dne všimla, že otcův virginský tabák před příchodem mrazu někdo zakryl. Zpod písčité sněhové kaše vyčuhoval růžek ruských novin.

Ty tabákové sazenice byly pro otce vším. Říkali jsme jim „miminka“, protože o ně pečoval jako o nemluvněta. Na podzim je pokaždé zakryl novinami a uhrabal půdu okolo nich a v létě je zbavoval plevle. Nesměly se hnojit kravinci, tabák je citlivá rostlinka a nasaje do sebe všechny chutě. Po kravinci by celá úroda chutnala jako lejno.

Došla jsem otce vzbudit do rybářské chatky. Když slyšel, o co jde, vstal z lavice a k záhonům s tabákem vyrazil takovou rychlostí, že bych tomu nevěřila, kdybych ho neviděla na vlastní oči.

No podívej na to, řekl otec, když si přidřep, a prstem ukazoval na Stalinův obličej. Podívej na to.

Potom spící ledy procitly ze zimního spánku. Moře začalo sténat a jednoho dne se ledy s hrčmáním vzedmuly a daly do pohybu. Poslali vás, abyste z moře vylovili válečnou kořist. Přístavem se od rána do večera rozléhal lomoz, jak jste z ledové tříště tahali vagony, nákladní auta a pneumatiky. Do moře jste při odchodu naházeli i další věci, to i ono, od trakařů po kovové žebříky, a teď bylo třeba všechno vrátit na pevnou zem.

Když jsem se o tom doslechla, vystoupala jsem na Královninu horu, odkud jsem tě mohla zahlédnout, ale neodvážila jsem se přijít tak blízko, abych vás od sebe rozeznala. Okolo přecházela vojenská policie a dohlížela na to, aby se kolem přístavu neochomýтали nepovolání, nikdo nic neukradl a všechno zrezivělé harampádí se odvezlo rovnou na sběrná místa. Strýčkové však měli se Sjöbergem svoji vlastní dohodu a v noci si kradmo jako dvě vypasené kočky chodili po svých záležitostech. V sousedství výhodně prodávali okna a ruský nábytek.

Ten Kerstin Öhmanovou zajímat nebude, prohlásila matka. Ale Kerstin zajímal, stejně jako Öhmana. Sice byl načančaný až hrůza, ale byl z pravého dubu. Nechat kolem povalovat takové věci, to by byl teprve skutečný zločin.

Když sovětský nábytek schválili Öhmanovi, nakonec doputoval i k nám, dubový stůl, židle a stolička. Strýčkové na verandu donesli velký ručně pletený koberec. Zůstal tam ležet celý týden. Matka byla úplně hysterická kvůli vším, viděla je všude, dokonce i ve spánku. Každý den jsem větrala všechno povlečení, prostěradla, polštáře a vaše pérové kabáty, které se našly v zákopových bunkrech.

Hodí se na to vůbec stoupat? ptala se, když se koberec konečně rozprostřel na zem. Byl tak tlustý, že škvírami v podlaze

už vůbec netáhlo. Matka ale chodila jen okolo něj a na dubové židli seděla vždycky jenom na krajíčku a nikdy ne dlouho.

Otec někde sehnal dvousetlitrový barel, smíchali jsme v něm falunskou červenou s petrolejovou moukou a vodou. Modrý dům jsme pak znovu přetřeli načerveno. Krátce nato matka prsty u nohou urovnala třásně při okraji koberce. A potom na něj vstoupila.

Matka se sotva stačila zabydlet, když strýčkové přinesli ruskojazyčné cedule stržené ze stěn domů. Ty budou mít ještě pořádnou cenu, prohlásil Boije a Bertil zmínil Národní muzeum. Strýčkové plánovali velké obchody a překládali, co se na cedulích píše. Na jedné prý stálo Lékárna. Na druhé Salon Pačule.

Co je to pačule? ptala se Agnes. Otec se divil, k čemu tu vojáci zatraceně potřebovali salon krásy.

Důstojníci si tam k ukrácení času chodili nechat ležet nehty, řekl Öhman. Všechno tu měli přímo pod nosem, tak nevěděli, do čeho píchnout.

Potom se ukázalo, že na třetí ceduli stojí Školka. Do Pačule nakonec přece jen nechodili důstojníci.

Krucipísek, zaklel Öhman. Oni tu s sebou měli ženský.

Až do té chvíle matka s nenávistí pomýšlela na vojáky, kteří nocovali v jejím domě. V plné uniformě se váleli na nepovlečených matracích nebo si stáhli kšandy a svlékli košile, mastili karty, smrděli a drbali se. Na jídlo chodili někam do kantýny nebo venku rozdělali oheň a ohřáli si na něm proviant, pokud tedy na nějaké ohřívání vůbec došlo.

Když se ale matka doslechla o Salonu Pačule, pohlédla na svá kamna, jako by na nich vyrašily vředy. Vůbec nejstrašnější pomýšlení najednou bylo, že její domácnost vedla žena. Že se o dům starala nějaká Ruska, která vařila dobré jídlo, řádně větrala, pečlivě zametala a milovala práci na zahradě.

Ale mamí, řekla jsem. Všechno je dobré. Bydlela tu nějaká oduševnělá, praktická a světažnalá žena.

Buď ticho, okřikla mě Harriet a vzala matku kolem útlých ramen.

Kerstin Öhmanová se tentýž večer přišla podívat na kamna, které nám ještě donedávna záviděla, protože ta její zmizela úplně. Teď vyjádřila účast a hned uměla matku utěšit.

U vás tedy bydlela pořádně lenivá hospodyně, prohlásila Kerstin, statné paže zkřížené na velkých prsou tvrdých jako kámen. Je vidět, že na kamnech se vůbec nevařilo. Vaření ji nezajímalo.

Pravda, vydechla matka s úlevou. Co to bylo za ženské, když jsou domy v takovémhle stavu? Co tady asi tak dělaly?

Rozhodně neráčily uklízet, to je jasné. Nebo to neuměly, řekla Kerstin. Nejspíš je s sebou měli jen na pelešení a manželky nechali doma.

Vy muži jste měli ještě horší pověst. Vrcholem všeho bylo, co objevili v kostele. Provozovali jste tam klub a divadlo. Kazatelnu jste strhli a zničili. V zadní části chrámové lodi ležel beznohý klavír. Vedle něj zela obrovská jáma s výkaly.

Otec byl v kostele na dobrovolnických pracích, a když jsem mu jednou nesla jídlo, nejdřív jsem prošla okolo pobřežního lágru. Pes i dozorce byli na svých místech, ale tebe jsem neviděla. Nenechala jsem se nicméně odradit a rozhodla se, že domů se vrátím stejnou cestou.

Tedy z toho ale nebylo nic. Otec mezi vším tím harampádím našel oponu – několik metrů tmavočerveného sametu. Opona byla cítit prachem, voňavkou a cigaretami a její barva byla tak neuvěřitelně sytá, že jsem se z toho skoro rozplakala.

Já tušil, že se ti bude líbit, řekl otec. Je tvoje.

Utrhla jsem ze sametu dlouhý kus látky přesně podél švu. Něco vážil, takže bylo jasné, že z návratu domů přes tábor nakonec nic nebude. V chatce jsem samet smotala do prázdných

pytlů od mouky a schovala ho mezi pneumatiky a další haraburdí, které sem dotáhli strýčkové. Ještě jsem nevěděla, co s ním udělám, ale v žádném případě jsem se o něj nehodlala podělit se Sylvou nebo Harriet. Samet byl jen můj.

Tou DOBOU jsem snad desetkrát slyšela někoho říkat: pobřežní lágr tohle a severní lágr támhleto. V lágru se stalo tohle a onohle, lágr, lágr, lágr. Totéž jsem opakovala sama. Tím, že jsme dané slovo ustavičně omílali, jsme ho zjemňovali a činili ho neškodným. Zuby ho rozžvýkaly doměkka a sliny zvlhčily natolik, že nám sklouzlo do břicha, aniž se nám cestou zaseklo o srdce.

Moje oči si však na tábor ještě nezvykly. Pokaždé když jsem tě přišla hledat, prudce tékaly kolem, jako by se bály, že se napíchnou na ostnatý drát. Vedle mě skákal štěkající pes. O něco dál kouřilo pár vězňů. Další seděli na sněhu zády opření o barák, oči pevně zavřené jako mrtví. Tebe jsem nikde neviděla.

Tu první zimu jsme se doslechli, že dva vězni se vloupali do skladu s proviantem ve vězeňském lazaretu a ukradli odtamtud spoustu zkažených dánských masových konzerv. Jeden z nich na místě spořádal dvě kila hovězího. Oba byli dopadeni a každý dostal patnáct ran holí. Ten, který zhltnul maso, krátce nato zemřel. Příčinou smrti každého druhého vězně byla „otrava“, protože všechno jídlo, které jste dostávali, bylo zkažené. Na začátku vás zemřely stovky, tucet denně.

Kdo byli ti vězni? vyzvídala jsem. Ti dva, co se vloupali do skladu s proviantem? To ale nikdo nevěděl.

Toutéž dobou jsem se poprvé doslechla o dvacetčtyřce. Dvacetčtyřka byla ze všech lágrů ten nejhorší. Tam když jste se dostali, byl s vámi ámen.

Jak se člověk do té dvacetčtyřky dostane? ptala jsem se.

Kde jsem v tu chvíli byla? S kým jsem mluvila? To si nepamatuju, ale vím, že kolem krku jsem měla červenou šálu.

Přínejmenším v ní skončí ti, co utečou, zněla odpověď. Co utečou, a když ukradnou jídlo.

A kde ta dvacetčtyřka je? zeptala jsem se.

Vítr mi foukal šálu do tváře, vzpomínám si, jak jsem ji rukou stlačila dolů.

Co já vím, odpověděl dotyčný. Někde bude.

Tak neurčité informace. Nahodilé a nedůvěryhodné. Ty mi byly k ničemu. Pokoušela jsem se k tobě dostat tak nějak nazdařbůh, ale víceméně jsem přešlapovala na místě.

Věci se změnily, když se vyčistily a znovu otevřely studny. V tu chvíli jsem si pomyslela: *teď*.

Asi bude potřeba dojít pro vodu, řekla jsem matce jakoby nic. Vzpomínám si, že stůl se modře vlnil – matka mně, Sylvě a Agnes z potahu na matraci šila šaty. Matrace jsme našli vzadu na dvorku.

Matka ke studni poslala Sylvu, ale já z háčku rychle sebrala kabát a prohlásila: Já tam dojdu.

Matčiny oči se do mě zabodly, začaly mi přejíždět po vlasech, nakukovaly mi do očí i uší. Já ale zachovala tvář. Ptáčci zůstali tiší a nehybní, aby si jich matka nevšimla.

Na začátku jsem byla jenom vděčná, že ve studnách plavou kočky a psi. Sice jsem musela roztavit tisíc věder sněhu, ale alespoň jsem kolem studen mohla projít v klidu. Nevšimla jsem si ani vlastního srdce – toho, jak pravidelně a úžasně bije. Požehnaní psi, požehnaná špinavá voda.

Ostatním ženám se po studnách naopak stýskalo. Jejich znovuzprovoznění u nás byla stejná událost jako pro

městské paničky otevření kaváren. Ženské vyrazily na cestu, jazyky jim jely v ústech, už cítily, jak jim hlavou sviští klevety. Nikdy jste nevěděli, jaké lahůdky se vám u studny nabídnou. Tajemství, neštěstí, pochybení. Co se zrovna stalo ve městě, co kdo právě udělal, ačkoliv doufal, že se o tom nikdo nikdy nedozví.

Věděla jsem, že neexistuje jiné místo, kde bych se toho o tobě tolik dozvěděla.

Vzpomínám si, že byl mrazivý, jasně bílý den. Větvičky vrb měly lehce nafialovělou barvu a trsy ladoněk v kořenech stromů vypadaly jako modré stíny. Skřípání pumpy bylo slyšet už z dálky a já cítila, jak mi ze zvyku těžknou kotníky.

Na schodech studny stály Kerstin Öhmanová a Hilma Suominenová. Lindströmovic Maria pumpovala vodu. Pozdravila jsem je a položila vědro na zem.

Prý tu zase viděli vězně, začala jsem. Kdy to bylo – především?

Ženské chvíli zápolily s touhou zůstat potichu, ale potom v nich zvítězila chuť po klábosení.

Viděli je tu, řekly, sbírali měděné dráty a z moře tahali šrot. Přesně řečeno ti z pobřežního lágru. Do toho severního, co ho postavili u Esplanaadi, prý dorazili vězni z východní fronty, a ti jsou v hrozném stavu, jen pytle kostí. Povídá se, že je na rozdíl od těch z pobřeží posílají z jednoho tábora do druhého a jsou tak slabí, že nedokážou ani zvednout krumpáče a na místě vypustí duši.

Někdo viděl, jak před severním lágrem vrší těla vězňů na korbu nákladáku a odváží je pryč.

Kdo? Kdo to viděl? Na to si teď nevzpomínaly, ale někdo to zahlédl.

Ale pokud sem přijdou žebrat, člověk s nimi v žádném případě nesmí mluvit ani jim dát jídlo, i kdyby byli v sebehorším stavu, varovala mě Kerstin Öhmanová. To je vlastizrada a za

tu se jde sedět. A pokud jim člověk pomůže utéct nebo zběhy ukryje, dostane trest smrti. Tak to prý alespoň slyšela.

Potom jsem se zeptala na ty dvě čáry, které jsem viděla na tvém kabátě.

Ten vězeň, který se potloukal tady po okolí, měl prý takové na rukávu, řekla jsem. Někdo to viděl.

Tak to byl nejspíš spolehlivý vězeň, odpověděla Kerstin. Mají na starosti ostatní vězně. Ti je poslouchají a dozorcí se na ně můžou spolehnout.

Předtím než ho uvěznili, mohl takový spolehlivý vězeň pracovat jako předák, líčila Kerstin zasvěceně. Anebo prostě jen patřil k těm lidem, co dokážou udržet věci pod kontrolou. Taký to ale mohl být člověk, kterému jde jen o vlastní prospěch. Anebo zrádce.

Kvůli tobě jsem se studnou uzavřela příměří. Od té chvíle jsem vodu nosila téměř denně. Zvěsti byly jako karamelky, které přede mnou cucalo už deset lidí. Když na mě konečně došla řada, zůstal v nich jen nepatrný náznak cukru, zbytek byly sliny ostatních. I ten náznak ale stačil, a když jsem karamelku ještě jednou nadbytečně oblízla, cizí sliny mi sklouzly do břicha spolu s těmi mými.

Vždycky byl někdo, kdo znal někoho, kdo znal někoho, co něco věděl. Něčí neter pracovala jako lotta ve válečném lazaretu a povídala to či ono. Někdo zase vykládal o mladém příbuzném jednoho svého známého, který byl dozorcem v pobřežním lágru. Kluk nechal dozorcování a na tři dny odjel bez povolení, domů do Täcktomu, kde jeho rodiče neměli drobek do úst ani jediné polínko, kterým by vytopili chalupu. Chlapec jim vyrazil na pomoc.

Z toho byly pochopitelně zase řeči. Z hlavního města sem poslali pohlaváry s metály na prsou, aby to tu zkontrolovali a potrestali nás. Kdo to kdy slyšel, aby se vězni společně pohybovali po městě, úplně bez dohledu, nebo pod velením

nějakého čtrnáctiletého floutka, kterému sotva vyrašilo chmýří na bradě? Jenže když ono není dost mužů, kteří by dělali dozorce, všichni jsou na frontě. A ti, co se vrátili, se snaží dát do pořádku dům a sehnat jídlo pro rodinu. Z Helsinek se to komanduje. A potom ještě tvrdí, že nařízením nerozumíme, když tu mluvíme švédsky. Co kdyby sami mluvili švédsky, tohle je dvojjazyčná země! Myslí si, že vědí všechno, ale nechápou nás, ani co by se za nehet vešlo. Dozorci si tu sem tam něco dovolí, to je pravda. Když ale vězeň vezme do zaječích, naši nestřílí do nohy tak jako jinde.

A kam tedy naši střílí? zeptala jsem se.

Do hlavy. Naši střílí rovnou do hlavy.

POSTUPNĚ JSI ZAPLAVIL celou moji mysl. Čekala jsem, že se objevíš na kraji dvorku, a bála jsem se, co by se mi potom stalo nebo co by se stalo tobě. Tak málo stačí, aby se člověk dopustil vlastizrady. Je to ohromné slovo, jako zářící palác a žalář najednou. A přece k němu dojde jedna dvě. Stačí čtyři sledi zabalení v novinovém papíru.

Zatímco jsem dělala domácí práce, ožil jsi v mojí představivosti. Sbíral jsi měděné dráty, oháněl ses krumpáčem. V noci se mi o tobě zdálo. Házet jsi do studny kočku, anebo možná psa. Do kamen jsi nacpal minu. V jakém domě? Komu patřil? To jsem nepoznala, kamna byla uprostřed mlhy. Za tou se ozývaly výbuchy, lidé utíkali a křičeli. Díval se na tebe kůň a ty ses díval na něj, než jsi ho zastřelil.

S trhnutím jsem ze snu procitla. Kolem domu se prohnala smečka toulavých psů, která za divokého štěkání bušila tlapy o zem.

Na jeden jediný den jsi mi sešel z mysli. V půlce března totiž Harriet obdržela zprávu, že Johanova sestra Lovisa se vrátila do Hanka.

Myslela jsem si, že Lovisa zůstane v Tammisaari, protože se tam narodila a má tam příbuzné. Ale ona se zničehonic vrátila. Harriet se během pár hodin sbalila a odešla.

Lovisa před válkou nebydlela ve stejném domě jako Johan a Harriet, ale ve vlastním malém domečku na dvorku, který původně postavili jako záchod a kůlnu na dříví. Když Johan dům zdědil, dal kůlnu přestavit na domek pro Lovisu a sestra se mu na oplátku starala o vaření a o domácnost. Harriet jednou ve snaze dokázat, že je Johan dobrý člověk, vyprávěla, jak se nabídl, že najme i služebnou.

To nedává žádný smysl, prohlásila tenkrát Lovisa. Co budu potom celé dny dělat? Sedět na bývalém záchodě a čekat, až mi ta holka přijde posloužit?

Johan se urazil a zeptal se, jestli Lovise žití v domku na dvorku najednou není po chuti. Samozřejmě že je, odpověděla Lovisa. Já jen, že je to bývalý záchod. Na což se nedalo nic namítnout, protože to tak skutečně bylo.

A kde teď hodlá bydlet? zeptala jsem se Harriet. Po domu na dvorku se za vašich časů slehla zem, nejspíš jste ho strhli, abyste měli dřevo na topení.

Asi v pokoji pro hosty, řekla Harriet, a když si ukládala věci do lýkového koše, stála ke mně otočená zády.

Nesmíš odejít, snažila se rozkazovat Agnes a zadupala nožkou. Mami, řřřekni Harriet, ať ten koš vrrrátí zpátky na lavici.

Potom na lavici ukázala prstíkem a obrátila se k Harriet: Ale hned!

Harriet si nasadila klobouk a Agnes došlo, že rozkazováním nic nezmuže.

Vezmi mě s sebou, žadonila se sepjatýma rukama. Drrrahá Harriet, vezmi mě s sebou.

Nemůžu, řekla Harriet. Maminka si bez tebe neporadí.

Porradí, namítla Agnes.

Připadalo mi, že všechno sleduju odněkud z výšky, dívám se, jak se Harriet pokouší otevřít dveře a Agnes se zapírá proti nim a snaží se jí celým svým tělem zabránit v odchodu.

Cyrus mi jednou napsal o vojákovi, kterému v boji ustřelili nohu. V jeho dopisech matce si nikdy nic takového nepřečteš. Té Cyrus vypráví o vtipných událostech a žertících, kterým se vojáci ve volném čase vzájemně podrobují, nebo prosí, aby mu matka upletla vlněné ponožky. Mně píše o tom, jak se voják plazil po jednom koleni a hledal nohu. Břízy byly rozstřílené na cimprcampr, muži křičeli a skučeli. Všude kolem se rozléhaly rány a vzduchem poletovala hlína, dřevo, ruce a nohy.

Cyrus nohu řízením štěstěny objevil v kořenech pahýlu stromu. Voják plakal, aby mu ji donesl, a svíral ji v náruči jako dítě nebo milenku. Podobně ranění prý žadoní, aby je pohřbili i s jejich končetinami, nechťejí z tohohle světa odejít bez vlastní nohy.

Když se Harriet odstěhovala, měla jsem pocit, jako by byla mojí nohou. Nedokázala jsem snést, že ji ode mě odtrhli. A nikdo mi ji nedonesl, ať jsem se modlila sebevíc.

Na Harriet je něco strašlivě vznešeného, tím myslím aristokratického. Ne proto, že by byla domýšlivá. Taková není, anebo vlastně trochu je, občas umí být hrozně povýšená. Ale i tehdy, když se zavrtá do vlastních myšlenek nebo se trápí skrytými obavami, působí, jako by seděla pod křišťálovým poklopem. Nedokážeš od ní odtrhnout oči, když se tam, celá nepřístupná, třpytí. Nemůžeš si pomoci, musíš poklop uchopit a zvednout ho, i když víš, že se potom rozzlobí.

Všechno se probudí k životu, jakmile Harriet vejde do místnosti. Pokud si zrovna vykládám pasiáns a ona se za mě postaví a přes rameno mi mrkne na karty, ke sledování hry se obrátí celý svět. Karty začnou důležitě šustit a vydají ze sebe to nejlepší. Když dělám zavařeninu, stačí, aby Harriet prošla kolem, a cukr vykypí na povrch hrnce jako růžová pěna, aby na ni udělal dojem. Když vyjde z místnosti, světlo zhasne samo od sebe.

Po jejím odchodu jsme s Agnes byly jako dvě děti, které někdo nechal v lese.

Však my si poradíme, řekla jsem Agnes a tiskla ji k sobě. Agnesiny ručky se mi zarývaly do ramen, nevím, jestli mě svírala jako o život, anebo mě od sebe vší silou odstrkovala. Možná že když se mi zmítala v náručí a dělala u toho strašlivý rámus, nevěděla to ani ona sama. Poradíme si, opakovala jsem přes její kvílení. Rusé prameny Agnesiných vlasů mě šlehaly do očí, draly se mi do úst a zachytávaly se mi o hrdlo.

PŘÍŠTĚ JSEM TĚ spatřila na Bílou sobotu, když otevřeli pavilon jachtařského klubu.

To u nás znamenalo velkou událost. V té době tu nebyla jediná kavárna, divadlo ani žádná jiná zábava. I tohle slavnostní otevření se pochopitelně týkalo jen bohatých členů klubu, ale ven před pavilon mohl přijít kdokoliv. A my si odjakživa uměli věci užít i takříkajíc zpoza plotu. Svého času si mnozí místní vydělávali na živobytí v lázních, kde podobně jako naše matka pracovali jako pradelny, leštiči bot nebo lazebnice. Další pak pokaždé vyšplhali na plot ohrazující lázně a jejich vlastní zářivý svět a dívali se, jak hraje orchestr a hosté tančí. Matka si navíc přivydělávala praním povlečení a my sestry jí pomáhaly nosit pytle s prádlem. Ve skutečnosti jsme si ale dovnitř chodily pro svoji dávku hudby a módy. Muziku a oblečení si totiž nikdo nedokáže nechat tak úplně pro sebe, ne dokud mají ostatní oči a uši.

Matka šaty pro mě, Sylvu a Agnes dokončila krátce před Velikonocemi, jako by je šila přímo na slavnostní otevření klubu. Na Bílou sobotu jsme se jedna po druhé prohlížely v zrcadle. Látka z povlaků na matrace byla kouřově modrá a stejně tak jemná.

Mami, řekla Agnes. Ty šaty nás spolklý.

To ano, přitakala jsem.
A někdo cizí na nich spal, poznamenala Agnes.
Tak už to asi bude, řekla jsem.
Babička je hodněkrát vyprala, podotkla Sylva. Myslela si, že se Agnes bojí vší.
Jenže Agnes prohlásila: Sny mýdlo nesmyje.
To ne, uznala jsem.
Máme šaty plné něčích snů, prohlásila Agnes spokojeně. Věděla, že sny si v posteli udělají hnízdečko a večer, když nadzvedneš okraj pokrývky, ti hned přijdou na mysl, i když sis na ně celý den ani nevzpomněl.
Máme šaty plné něčích snů. Záblesků neznámých lidí a míst, letů i pádů.
Něco takového by Harriet nikdy nenapadlo.

Tou dobou už se oteplovalo, ale Agnes má citlivé uši, a tak jsem jí pod bradou pevně zavázala čapku z tulení kůže.

Půjdeme taky do jachtařského klubu? ptala se.
My ty jejich jachtařské kluby nepotřebujeme, řekla jsem a podržela čapku, jako by to byly její vlasy.

Sylva nesla jednu deku, já druhou, zatímco matka měla v koši s jídlem hrnky a v lahvi cikorku. Obloha se toho dne klenula nemožně vysoko a slunce na nás zářilo, krásné a nedostupné jako pyšná dívka.

Pavilon jachtařského klubu v přístavu bíle zářil. Když však Agnes uviděla, co je za ním, zastavila se. Otec ji musel táhnout za sebou za napnutou paži. Vězni se naším směrem nedívali, zato Agnes se dívala na ně.

Pochovat, fňukla.
Podle matky bylo nošení v náručí rozmazlování, ale já řekla: Nech ji. Agnes musí vyrůstat bez otce jako nějaká zelenina, tak ji občas může někdo ponosit. A i matka sklopila před lágrem pohled k zemi.

Co to je? Kdo to je? vyptávala se mě Agnes polekaně.

Proč je pro všechno na světě dali právě sem, doprostřed města? ptala se matka. Jaký to má smysl?

Otec řekl, že už tu od vás byly postavené baráky, které se pro ten účel hodily. A je to tak lepší, dodal potom.

Jak to? chtěla vědět matka.

Lidem na očích se věci tak snadno nevymknou z ruky, odpověděl otec. Tak jako už se to stalo v mnoha jiných lágrech.

A jak se věci vymknou z rrruky? vyzvídala Agnes.

Můžeme se bavit o něčem jiném? zeptala se matka.

Z lágru nás začínala pálit záha. Nejdřív jsme ho důkladně rozkousali zuby, sliny ho rozmělnily a potom jsme ho dokázali spolknout. Teď ale začal stoupat špatným směrem a zkvašený se nám cpal zpátky do krku.

Se Sylvou jsme rozložily deky poblíž domů naproti pavilonku. Na pláž proudili lidé, pozvaní hosté nás mýjeli, mířili k bílé zdi klubu a potom skrz ni. Vzápětí už se určitě procházeli po terase obrácené k moři. Ve sklenicích se třpytilo šampaňské a vítr si pohrával s bílými lemy šatů a s nohavicemi.

Öhmanovi se usadili vedle nás, i oni si s sebou přinesli deky. Přišli jsme se podívat, jak se boháči baví, prohlásila Kerstin.

Člověk úplně neví, kam s očima, poznamenala matka.

A co hosté, ti mají pane teprve výhled, řekl Öhman a pokývl k pavilonu. Z terasy vidí přímo na malou Oděsu.

Mnozí z vězňů v lágru byli zjevně Ukrajinci. Někteří viděli, jak stojíte na korbě nákladáku, pomocí vlečného lana z moře taháte železo a sborem křičíte *raz-dva-tri Sta-lin!* A po každé když jste vykřikli *Sta-lin*, trhli jste s lanem.

Někdo znalý ruštiny se vás zeptal, jestli vám to tahání se se Stalinem pořád ještě nestačilo. Prý stačilo.

Když se vás ptali, z které části velké sovětské země jste, odpověděli jste, že z Ukrajiny. Vy Ukrajinci jste prý byli stateční, poslušní a mimořádně čistotní. Samotné Rusy jste i vy ze srdce nenáviděli.

Potom se vás zeptali, jak se vám daří v péči finských lidožroutů. A vy jste odpověděli: Nemůžeme si stěžovat, pane!

Od té chvíle už nás lágr tolik nepálil. Matka se usmála, když si s ní Kirsten přitukla šálkem kávy. I ptáčky se rozezpívali. Nemůžeme si stěžovat, milý pane, nemůžeme si vůbec stěžovat, čířkali. Agnes jim házela kousky petrolejových palačinek a oni přiskákali až k dece, aby si je sezobali.

Když Agnes najednou zapištěla HARRRRIET, pěnkavy a konipasi polekaně vzlétli. Stateční a čistotní, štěbetali na útěku, stateční a mimořádně čistotní.

Od doby, co se odstěhovala, jsem Harriet ani jednou neviděla. Chtěla jsem se u ní zastavit, ale vy jste tehdy v továrně na sušení zrovna vařili mýdlo z koňských mršin a puch v Harrietině části města byl tak strašlivý, že jsem nakonec nešla. Sestra mi připadala naprosto cizí a lhostejná. Podobná cizost mezi lidmi rychle vyklíčí, když je od sebe něco oddělí. Už jsem neměla pocit, jako by byla noha, kterou mi někdo utrhl. Spíš mi připadalo, že moji nohu našla, utekla s ní strčenou v podpaží a zlomila ji.

V Harriet šla zavěšená Stina Willandtová. Vedle nich kráčel Rickard Willandt, vysoký podsaditý muž, pytel písku, který sotva dokáže zvednout vlastní nohy. Těsně za nimi se apaticky couraly dvě vytáhlé dcery, Nanna a Wendla. Jejich jména byla stejně líná jako holky samotné, člověk se do nich zabořil jako do těžkých péřových polštářů. Dívce, která se jmenuje Wendla Willandtová, je zákonitě souzeno proklíbat všechny svoje dny v houpací síti lůžku svých rodičů.

Rickard byl pochopitelně členem jachtařského klubu.

Tohle je Harrietina mladší sestra, řekla mu Stina významně. Určitě si ji pamatuješ.

Nepamatuju, odpověděl Rickard, nicméně ke mně natáhl ruku.

Členem jachtařského klubu jste už dlouho? zeptala jsem se s velkým zájmem.

Rickard začal s výkladem historie klubu, vlastně nemluvil k nikomu konkrétnímu a zjevně si nevšímal ani toho, zda ho někdo poslouchá. Mami, zakvičela Wendla vedle něj. Nejdřív jsem myslela, že už se nemůže dočkat, až bude uvnitř popíjet šampaňské, ale vypadalo to, že má problémy s šaty. Stina mlaskla a vyvlékla paži z té Harrietiny.

Harriet, špitla jsem. Dostaň mě dovnitř na to slavnostní otevření.

Oči jako vážky se s cvaknutím prudce otevřely, byly oslnivě modré a lesklé.

Proč? zeptala se Harriet.

Chci se taky trochu pobavit, odpověděla jsem. Mám i nové šaty. Buď tak hodná.

Stinina ruka se vtlačila zpátky do Harrietina podpaží.

Rickarde, řekla Harriet. Myslíte, že by Beata mohla jít s námi? Hrozně ji zajímá historie klubu.

Klábosení slavnostních hostů na terase zvonilo jako příbory. Rickard luskl prsty a číšník nám donesl sklenice šampaňského. Cink, cink, cink, Stina si přitukla s Harriet a Rickardem, Willandtovy dcery si ťukly jedna s druhou. Rickard pokračoval se svojí přednáškou, Stina mu skákala do řeči a ukazovala prstem k lágru. Naši chlapci, slyšela jsem ji říkat, jako by i ona měla chlapce. Ruské tábory... mnohem horší... lidožrouti... nemůžeme si stěžovat, pane...

Došla jsem na kraj terasy, tak blízko k lágru, jak to jen šlo. Mnozí vězni byli obráceni naším směrem. Neodvažovali se ukazovat, ale dívali se.

A potom jsem tě uviděla.

Vyšel jsi z baráku stěží deset metrů ode mě. Na ramenou jsi nesl těžký pytel. Když se teď oteplilo, ovčí kůži jsi vyměnil za kabát.

Šel jsi přímo vpřed, aniž jsi pohledem zavadil o pavilon, kráčel jsi, jako by vůbec neexistoval. Nejspíš ses na slavicí

zástup nedokázal dívat. Možná bys pak s konečnou platností zanevřel na život.

Když tě zahlédli, mým ptáčkům jako by přeskočilo, začali štěbetat, poskakovat a poletovat kolem za divokého třepotání křídel. Zastavil ses a pohlédl jsi na mě.

Grinine, zavolal někdo opodál.

Nespouštěl jsi ze mě oči a já se konečky prstů rychle dotkla svého srdce.

Otočil ses, křikl jsi *da* a ještě něco. Bílý špičák na tvých zádech se zmenšoval, zatímco ses vzdaloval. Potom jsi zmizel mezi baráky.

GRININ.

Tak to ten druhý vězeň volal?

A byl to vězeň? Anebo dozorce?

Nepamatuju se. Nedívala jsem se. Nepamatuju si to.

Dozorce by neznal věžňovo jméno, pomyslela jsem si. Anebo znal? Vždyť vy jste přece neměli jména, jenom čísla. Ha248, Ha193, Ha75.

Grinin.

Bylo to tvoje jméno?

Jaký jsi měl asi pocit, když ho někdo vyslovil? Díval ses na něj, jako bys spatřil pestrobarevného motýla, kterého jsi znal z domova a který by tu nevydržel ani den? Leť hned pryč, vůbec nedělej, že mě znáš, řekl jsi mu. Leť domů a počkej tam na mě.

Dokud nevyslovíš něčí jméno, dotýčný neexistuje a není třeba pro něj truchlit.

Näkki má strach z vlastního jména, vyprávěla nám matka, když jsme byli malí, tak malí, že jsem jí nesahala ani do pasu. Rukou jsem se držela lemu její sukně, a když jsem ji pustila, sukně byla v tom místě zvarhaněná.

Näkki sedí na okraji studny, češe si svoje dlouhé černé vlasy a vábí malé děti, aby je stáhl na její dno. Vlastního jména se ale bojí.

Důvod matka neznala. Prostě z něj má strach, kdoví proč, řekla a pokrčila rameny.

Ve Švédsku mi to došlo. Nákki dřív býval někdo jiný, někdo, kdo nelákal děti do studny. A když zaslechne svoje jméno, vzpomene si, kým býval, a hlavně čím se stal.

Tehdy jsem o tobě ještě s jistotou nic nevěděla. Možná jsi byl Ukrajinec, to bylo všechno. Nevěděla jsem, co jsi dostal k desátým narozeninám, jestli jsi byl městský kluk, bohatý, anebo chudý, zda byl tvůj otec lékař nebo leštil obuv, jestli jsi dostal elektrický vláček nebo boty, anebo vůbec nic. Zda jsi vyrostl na venkově a k narozeninám ti dali vlastní tele a co si o tobě potom asi tak myslel život?

Když jsem tě ale pozorovala z terasy pavilonu, věděla jsem, že v noci leháváš na tvrdé lavici, možná na tenoučké matraci, ale nejspíš jen na holém dřevě, a ráno se bezejmenný budiš vedle stěn plných třísek. A když si potom vzpomeneš na svoje jméno, závidíš člověku, kterému patřilo. Možná bylo nějakého učitele v Oděse. Pod jeho oknem projížděly tramvaje, venku kvetly kaštiny. Po večerech jedl se svými přáteli v restauraci, kde měli kostkované ubrusy a číšník i kuchař věděli, jak se jmenuje a jaké je jeho oblíbené jídlo. Když se dosyta najedl a popil vína, učitel ve žlutavé záři pouličních lamp a s cigaretou v ruce došel domů, kde ulehl k odpočinku do čistého povlečení.

Se mnou švédské stěny nikdy neztratily jediné slovo, jen si šeptaly mezi sebou a otočily se ke mně zády, jakmile jsem vstoupila do pokoje. Zírající suky ve dřevě byly stejně jako u tebe to poslední, co jsem večer spatřila, a to první, co se mým očím naskytlo ráno, a vím, žeš je nenáviděl tak jako toho oděského učitele.

Během dne sis ale proti své vůli zvykl na to, kým tady jsi. Tvoje ruce vypadaly cizí, ale i na ně sis zase navykl, pomyslel sis: nejsou sice tvé, ale jsou to ruce, jedna jako druhá, tak proč

bys je nepoužil, když už ti jednou pevně visí u těla. Uvolil ses být člověkem, kterým tu jsi.

Následující ráno jsi to všechno znovu nenáviděl, svoje jméno, učitele, zející suky i svoje nové ruce a hlavně to, k čemu jsi byl o čtvrt hodiny později zase svolný.

Možná jsi ale zahlédl, jak jsem se prstem dotkla svého srdce, a věděl jsi, že tvoje jméno je tam v bezpečí.

LÉTO TEN ROK dorazilo s předstihem, vzpomínáš? Vpadlo k nám jako křiklavě zelená lavina, jako by tu barvu právě vynalezlo. Člověk by si byl myslel, že nějak vezme v potaz dění ve světě a představí se o něco uměřeněji. Naše město bylo pořád na padrtě, nebylo dost jídla a všude, kam ses podíval, někdo oplakával svoje syny a manžely, přestože k tomu nemělo vůbec dojít, tahle druhá válka měla být krátká a snadná. Ale léto jako by vtrhlo mezi rozvaliny a vykvetlo mezi nimi. Netrpělivé večery dlouze vlály a za žádnou cenu nechtěly ulehnout k odpočinku. V hodinách těsně nad ránem se pak úplně ztrhané únavou konečně zastavily a nechaly kolem sebe projít noc.

Racci se začali zahnizďovat a za deštivých dní, zatímco se ptáci krmili na polích, jsme s otcem doveslovali k témuž skalisku jako vždycky a nasbírali košík vajec. Sylva začala pracovat v Tulliniemi, kde postavili tranzitní německý tábor a potřebovali lotty kvůli zásobování. Matce strýčkové sehnali kolo.

Teď se i já můžu jezdit ptát po práci ve vilách. Na cestu nepadne půl dne, řekla matka, když červené kolo pro jistotu přetírala na černo.

Mně se nemusíš ospravedlňovat, odpovětila jsem. Je mi jedno, čím kolo to bylo.

Matka odjela do vilové čtvrti navštívit Harriet a taky pár někdejších zákazníků a po návratu domů měla práci. Čekala jsem, že mi nařídí, ať chodím uklízet s ní, ale to se nestalo. Pro dvě není dost práce, řekla.

To mi připadlo divné, protože jsem věděla, že stěhování zpátky do Hanka teď začalo ve velkém. I v novinách psali, že povolení k návratu se udělilo už přes tisíc – zelené pasy v počtu doslova soupeřily s třepotajícími se lipovými listy, které právě vyrašily na stromech.

Roznesla o mně Stina Willandtová nějaké řeči? zeptala jsem se.

Musíme být rádi, že zaměstnali aspoň mě, odvětila matka.

Takže roznesla, řekla jsem Sylvě, když jsem večer zhasla světlo a šly jsme spát.

To nemůžeš vědět, odvětila Sylva. Třeba dámy jen nechtějí platit dvěma lidem.

A tak to skutečně mohlo být, anebo zkrátka důvěřovaly jen matce. Nechtěly, aby se někdo jiný dotýkal jejich stolů a židlí, které ležely pohozené u silnice a ony je teď konečně dostaly zpátky. Nábytek je jejich stejně jako vlastní ruce a nohy. Když ve stolu necháte promáčklinu, dámám na holeni naskočí modřiny. Matka ho ale neotlouká. Za starých časů otírala nohy židlí a opěrky křesel měkkými utěrkami namočenými ve vejcích rozmíchaných v mléce a dámy si užívaly, jako by byly na pobytu v lázních. Toho jara nebylo ani dost vajec ani dost mléka, aby se jimi mohl mýt nábytek, ale paničky si stejně libovaly.

Mně matka řekla: Jen zůstaň doma s Agnes.

Jen zůstaň doma s Agnes, když všichni ostatní vyrazili do jar-ních ulic. Pryč byly časy, kdy jsi kráčet po cestě a v obou smě-rech horko těžko zahlédl jednu nebo dvě obezřetně se kradou-cí lidské siluety jako zvířata potácející se na dvou nohách. S příchodem jara se lidé nahrnuli do ulic jako diví. Zřícené domy se strhávaly nebo dávaly do pořádku, jedinkrát nezazněl

letecký poplach. V porovnání se zimní válkou člověku skoro připadalo, že je mír. Válka existovala a mohla úplně za všechno, ale teď rámusila někde v dálce, jak měla od samého začátku. Ženy truchlily pro svoje syny a manžely a strachovaly se o ně, ale život šel i přesto dál, co chvíli zaskočily jedna k druhé, děsily se, v jakém stavu jsou domy, a vzájemně se zvaly na návštěvu, co na tom, že hostům neměly co nabídnout.

Musela jsem zůstat doma s Agnes, abych svojí přítomností náhodou nepohoršila někoho ve frontě na mléko? Nepřišli by hosté Edith Fromanové, kdybych jí chodila utírat prach z fládrovaného kávového stolku?

Máme arest? zeptala jsem se matky.

Jaký arest, prosím tě, neboť směšná, odpověděla matka.

Ráno Sylva s matkou odešly z domu společně. Otec byl tou dobou už na rybách a vrátil se během dopoledne. Zbytek dne pokračoval v chatce. Když byli strýčkové na cestách, byla prázdná.

Matka v několika vilách objevila štenice, zjevně tam zůstaly po vás. Po návratu domů si ze všeho nejdřív za chatkou pročesala vlasy. Potom se převlékla. Povlečení jsem i nadále každé ráno nosila na verandu. I koberec jsem vyklepávala téměř denně. Než matka se Sylvou odešly do práce, srolovaly jsme ho a vynesly ven. S každým máchnutím klepače jsem udeřila osamělost přes ruce a pak jsem ji smetákem klepla přes prsty u nohou, když se pokusila protlačit dovnitř dveřmi.

Ta potvora si prostě nedá říct, zabručela jsem.

A taky že nedala. Navzdory klepači na koberec se osamělost vecpala do dveří, jako by jí patřil celý dům a s ním i já a Agnes. Jak byl den dlouhý, staraly jsme se jí o domácnost, sedaly na jejích židlích a jedly z jejích talířů.

Osamělost ale zároveň vlastnila i dvorek a sobí stezku a neochvějná stála na verandě, jako by je strážila. Věděla jsem, že s osamělostí na stráži by si nikdo nevšiml, kdybys sem přišel znovu zkusit štěstí.

Tou dobu zverbovali část vězňů, aby na lodě nanosili uhlí a řezivo. Odpoledne někdo zavolał do tábora a objednal si vás následujícího rána do přístavu. Večer vás dozorce dovedl zpátky. Ženské u studny říkaly, že vám na účet doků obstarali jednu denní porci brambor a sledů navíc. Všimli si, že potom uděláte víc práce. Ostatní byli ještě hladovější než dřív.

Člověku je jich líto, říkali lidi. Nikdo se jim ale neodvážil nic dát. Když je chytí, donutí je prozradit, od koho chleba nebo bramboru dostali. A pak se dotyčný dostane do pořádné šlamastyky.

V době oběda jsem vytáhla dvě racčí vejce, jedno pro Agnes, druhé pro sebe. A pak jsem vzala ještě třetí. Vejce jsem považila jen pár minut. Žloutek nechávám tekutý, tmavě oranžový, vždycky je v něm i černá kapka. Jazyk, který už je ze solených sledů celý zdřevěnělý, se z takového štěstí zakrouť jako ještěrka. Začnou se ti lesknout vlasy, rozzáří se ti kůže. Tvoje paže jako by se chtěly proměnit v křídla.

Čas plynul, voda bublala v hrnci. Zavřela jsem oči a ty ses v tu samou chvíli opřel o stěnu chatky, představovala jsem si, žeš to měl ve zvyku, byl jsi mladík, který má čas rozhlížet se v klidu okolo sebe, pak není důvod stát rovně jako pravítko, začít být jen tak pro nic za nic netrpělivý a přešlapovat z jedné nohy na druhou. Složil sis paže na prsou a potom ti na tváři zazářil úsměv, jako kdybys na moment odhalil kartu z paklíku. Vzals mě do náručí, cítila jsem na tváři obnošené rukávy tvojí košile. Líbal jsi mě, jedl jsi má ústa jako jablko.

Když Agnes přeběhla přes dvůr, otevřela jsem oči – byla jako králík nebo liška oblečená v šatech, a ty jsi s trhnutím zmizel. Počkala jsem, až bude Agnes pryč, a vtom jsi byl zase zpátky. Podíval ses za ní a usmál ses, všichni Rusové milují děti. Měla jsem chuť tlesknout rukama, abych přitáhla tvou pozornost k bolestnému soužení, které mě svrbělo a trhlo mě zevnitř.

Tou DOBOU jsem se doslechla, co se na *s/s Josifu Stalinovi* skutečně stalo. Měla jsem za to co děkovat strýčkům, kteří mi donesli rádio. Mohlo to být někdy v půlce května, kolem větvi se jako malé zelené tečky vznášely březové listy. Strýčkové měli zjevně opici, zato byli náramně spokojení, že do domu přinesli rádio.

Hups, řekl Boije, ten starší a tlustší, když Bertil klopýtl v místě, kde se podlaha náhle zvedá a návštěvníci tam vždycy zakopnou. Za kocoviny se Bertilova noha pohybovala líně, bylo štěstí, že nepadl na nos. I tak se ale rádio dostalo v jednom kuse na stůl.

Bylo velké, z kvalitního dřeva. Mezi slonovinovými knoflíky zářilo hřejivé žluté světlo.

Objala jsem Boijeho kolem břicha a sevřela ho tak silně, jak jsem dokázala.

Nemáš dost dlouhý ruce, poznamenal Bertil stojící vedle. Je čas začít držet dietu.

Holka mě zkouší klofnout, řekl Boije. Díky ti, ale dneska netancuju.

Rádio samozřejmě nepřivezli jenom mně, ale já ho poslouchala ze všech nejvíc, a tak mi připadalo, že je moje. Ve dne mi patřilo a vyhrávalo ty nejkrásnější písničky jednu za druhou.

Sem tam vysílali zprávy, ale nechtěla jsem, aby je slyšela Agnes. Nedokázala jsem odpovídat na její otázky ani lhát, že Cyrus je úplně v pořádku a všechno to, co říkají ve zprávách, nic neznamená. Můžeme chvíli dělat, že válka není, pomyslela jsem si, navíc je tak krásné jaro, a našla jsem jiný kanál, kde hráli písničky. Když jsem hodně zesílila zvuk, slyšela jsem je až na verandu. *Ich liebe dich so wie du bist*, kvílelo rádio, zatímco jsem natřepávala peřiny. Nebo *Warum liebt man so die Liebe*. Němci zamilované šlágry uměli.

K večeru se domů vrátili ostatní a rádio se stalo společným majetkem. Otec chtěl poslouchat zprávy. Na začátku vysílání se pokaždé jako splašený rozezněl lodní zvon. Tohle je druhé dnešní vysílání z Königsbergu, halekal švédsky ječivý hlas. Lodní zvon jste slyšeli odbít sto dvacetkrát! To znamená, že sto dvacet spojeneckých lodí skončilo na mořském dně!

Když to Sylva slyšela, stydlivě se usmála, jako by se jí osobně něco podařilo. Už tehdy mluvila jen o tom, co se děje v německém táboře. O kasárnách, které tam postavili, o širokých ulicích, velkém kině. Civilisté měli vstup do Tulliniemi přísně zakázaný a mapa tábora byla vojenským tajemstvím.

Švédskojazyčné zprávy BBC vysílali z Anglie a v nich se říkalo něco jiného. Německé vysílání tvrdilo, že bombardování Kolína bylo podlé a zbabělé. Z Londýna zase hlásili, že Churchill Hitlera už dávno varoval před pomstou, pokud dobytý na východní frontě použije otravný plyn. A on to stejně udělal.

Co je to otrrravný plyn? zeptala se Agnes.

Tohle bychom neměli poslouchat, poznamenala Sylva.

Pššt, sykl otec a naklonil se blíž k rádiu.

Tentýž večer ve finském vysílání podali hlášení z Kiestingu, kde naši chlapci s podporou Němců do posledního dechu bojovali proti vašemu útoku.

Pořád ještě budeme kritizovat Němce? zeptala se Sylva, když zprávy skončily. Otec vstal a bez jediného slova vyšel ze dveří.

Co to znamená krrritizovat? ptala se Agnes.

Kéž by sem tu věc nikdy nepřinesli, postěžovala si matka.

Dobře si vzpomínám na ten letní den, kdy se k nám doneslo hlášení o *s/s Josifu Stalinovi*. Bylo klidné, bezvětřné počasí a prádlo viselo na šňůře, jako by ho namaloval do vzduchu. Borovice poprášily zemi krajkovými vzory bíložlutého pylu. Agnes kolem metala hvězdy, šaty jí sklouzly přes hlavu, její nahý pupík svištěl okolo mě. Po německé milostné písni přišlo shrnutí zpráv.

Tedy už se podařilo zjistit, že jste odsud odpluli prvního prosince poslední lodí. Druhého prosince v jednu hodinu ráno jste najeli na minu. Mina vyhodila do vzduchu bedny s municí a s nimi i stovku lidí, kteří na nich seděli. Vypukl naprostý chaos a panika. Mnohé ušlapali, jiní se sami zastřelili. Námořníci začali pálit ze samopalů, prý abyste se uklidnili, říkal hlasatel. Přemýšlela jsem, jestli se někdo někdy uklidnil proto, že vedle něj stříleli ze samopalu.

Za svítání vrak doplul k estonskému pobřeží. Stáli jste na horní palubě, hladoví a roztřesení zimou. Na palubu vstoupili Němci a odvedli s sebou důstojníky. Vás ostatní nechali uprostřed vši té spouště ještě dvě noci. Každý na lodi věděl, že přeživší čeká vojenské vězení. Když si pro vás přišli, roztrhali jste svoje papíry i rudé rubly a hodili jste je do moře. Většinu z vás odvezli do německých vězeňských lágrů. Část jsme si od Němců vyžádali k odklizení min. Tebe a pět set dalších přivezli zpátky sem.

Po SLUNOVRATU přišly od Cyruse dva dopisy, jeden mně a jeden matce. Matka ví, že jí Cyrus píše jiné věci než mně, že v mém dopise jsou písmena v odlišném pořadí než v tom mém. Moje dopisy si prohlíží, jako by jimi chtěla zatřást, aby písmenka spadla ze řádků a vytvořila hromádku na dně obálky, a byla by šťastnější, kdybych si ani já nemohla přečíst slova, která nebyla určená jí.

Svůj dopis mi matka vyškubla z ruky jako malé dítě. Roztrhla obálku a zhltnula ho na posezení, stačilo málo, aby si ho strčila do pusy a začala ho cucat. Potom řekla, že Cyrus už jistě brzo přijede na dovolenou.

To tam píše? zeptala jsem se. V mém dopise Cyrus nic takového netvrdil. Přijet měl už nesčetněkrát, ale dovolenou mu pokaždé na poslední chvíli zrušili, prý za trest. Matka se zlobila a rozhodnutí považovala za nespravedlivé, ale já si lámala hlavu s tím, co Cyrus na frontě asi tak provádí. Vážně mu dovolenou zrušili, anebo ji trávil někde jinde?

Matka zmizela v komůrce a brzy se vrátila se štůskem peněz v ruce. Vydělala si je tím, že se dámám starala o pohovky a stolky na květiny, a bankovky byly důvodem toho, že ji dámy mohly komandovat, jak a kdy se jim zachtělo. Peníze byly matce víceméně k ničemu, nic se neprodávalo. Člověk by si byl myslel, že to paničkám dojde, když si samy nemají co

koupit. Ony si však z nějakého důvodu myslí, že matka má z peněz velký užitek, ačkoliv jim samotným k ničemu nejsou.

Tumáš, řekla matka a mávala přede mnou rozkazy svých chlebodárkyň. To by snad mělo stačit. Potom mi peníze nacpala do kapsy u šatů.

Stačit na co? zeptala jsem se. Několik rozkazů se povalo na podlaze a já se sehnula, abych je sebrala.

Cyrusovi na postel, odpověděla matka. Nemá postel, musí se koupit v Kasinu.

V Kasinu už v tuhle dobu nikdo nebude, namítla jsem. A dneska Cyrus postel nepotřebuje.

Matka mrkla na hodiny a řekla: Hned ráno to půjdeš vyřídit.

Postel, kterou jsem pro Cyruse následující ráno vybrala, byla stará, ale v dobrém stavu. Měla oblé pelesti a i spodek byl celkem zachovalý, jen pár ok bylo protržených. Díky nim jsem ještě usmlouvala cenu.

Prodavač slíbil, že mi sežene někoho, kdo by mi postel pomohl odnést, a já šla počkat ven. V Kasinu už bylo tou dobou rušno. Hemžilo se to tu lidmi, kteří si sem přišli koupit postele, stoly a hrnce ve snaze vrátit se zpátky do života.

Usadila jsem se pod strom nedaleko pódia. Borovice ten den vrhaly lehoučké stíny. Komíhaly jimi nade mnou a já při pohledu na ně ucítila lehkost i v nohách, tak jako za lázeňských dob, když hrál na pódiu orchestr a veselí lidé tancovali a popíjeli šampaňské.

Zaslechla jsem za sebou kroky a otočila se.

Byl jsi tam ty. A potom jsem ti i já stála tváří v tvář, vstala jsem tak rychle, že mě můj stín nestihl následovat a dál zkoprněle seděl pod borovicí.

Už jsi na sobě neměl kabát, ale pruhovanou flanelovou košili s rozepnutým límcem, zpod nějž ti vykukovala klíční kost. Byla světlá a křehká a na slunci zářila.

Cyrusovu postel a druhého vězně jsem za tvýma očima sotva rozeznala, byly tak strašně velké, tmavé a trpytivé, jako dva sachry.

Uklonil ses, bylo to jen malé pokývnutí hlavy, a tvoje paty se dotkly jedna druhé.

Gudá, řekl jsi švédsky.

Godag, odpověděla jsem a naše úsměvy, které vylétly jako splašené, narazily jeden do druhého a zůstaly se omráčeně potácet mezi námi.

Rychle ses rozhlédl kolem. Potom sis zvedl ruku k srdci.

Ivan, řekl jsi potichu. Ivan Ivanovič Grinin.

Moje jméno jsi zopakoval, jako bys ho chutnal v ústech.

Druhý vězeň ti řekl něco rusky a ty jsi odpověděl. Chytil jsi postel za přední část, ten druhý za zadní, a potom jste s ní vyrazili okolo pódia směrem k silnici.

Cestou jsem si tě bedlivě prohlížela. Bála jsem se, že budeš jen prázdná skořápka, najednou se uprostřed rozlomíš na dvě půlky a zemřeš tam, na cestě. Ale nevypadal jsi o moc hubenější než otec. Zřejmě jsi patřil k těm šťastlivcům, kteří se dostali na práce v docích, stejně jako tvůj kamarád.

U parčíku vedle kostela jsem popoběhla, takže jsme kráčeli bok po boku. Ivane, špitla jsem tak tiše, jak jsem dokázala. Druhý vězeň byl moc blízko a nedalo se mu důvěřovat. Za cigaretu nebo zkaženou masovou konzervu klidně mohl prodat informaci o tom, že jsme si vyměnili jména.

Da, řekl jsi a podíval ses na mě. Nevymyslela jsem si tě, po ulici jsi nesl opravdový kus nábytku, za sebou jsi měl zářivou fasádu vily Telliny a ohnivě rudé pelargonie.

Naznačila jsem, že odbočíme z pláže a půjdeme místo toho podél parku kolem rozvalin radnice.

Cestou jste začali ztěžka oddechovat, a tak jsme hned, jak jsme zmizeli lidem z očí a ocitli se na lesní pěšině, na chvíli zastavili, abyste si odpočinuli.

Neodvážil ses posadit na postel a druhý vězeň si z tebe vzal příklad. Já vám naznačila, ať si sednete. Otřel sis čelo rukávem,

ale zůstal jsi stát. Ten druhý si už sedal, ale ukázal jsi na protržená oka, něco jsi řekl, a tak i on zůstal na nohou. Potom naopak on řekl něco tobě. Bylo slyšet šustění a praskání větviček, jak zašel do lesa, nejspíš aby se vymočil.

Zůstali jsme sami dva. Kolem bylo ticho, jen opodál lomozil přístav a dýchal svými železnými plícemi. Květy jeřábu byly velké jako kvěťáky a svatojánské růže šíleně voněly.

Ivane, řekla jsem a ty ses na mě podíval.

Cítíš, jak úžasně voní růže? zeptala jsem se, i když jsem věděla, že mi neporozumíš.

Naklonil jsi hlavu, jako bys mě chtěl lépe slyšet, pamatuješ?

Růže, zopakovala jsem. Růže voní.

A potom ses usmál. Přikývl jsi a řekl: *roza*.

Musela jsem odvrátit pohled, protože mi najednou bylo do pláče. Ani tohle bych se nepokusila vysvětlit nikomu kromě tebe, ale měla jsem pocit, jako by mě konečně někdo chápal. Jako bych se celý život snažila říct něco strašlivě důležitého, úplně prostého, ale zároveň nepředstavitelně složitého. Snažila jsem se a snažila, ale nikdo mě nepochopil. Až doteď.

Tvůj vězeňský kumpán se vrátil příliš brzy, a tak jsme pokračovali v cestě. U ortodoxního hřbitova jsem si všimla, že se díváš na náhrobní kameny. Možná jsi myslel na svoji babičku. Určitě to byla vřelá žena, zbožňovala tě stejně jako naše babi Cyruse.

U studny nikdo nebyl, takže jsme se tam znovu zastavili, vzpomínáš? Napili jste se a umyli si obličej. Když ti chladná voda zmáčela hlavu, slyšela jsem, jak jsi vydechl. Tvoje vlhké vlasy se černaly a leskly jako lékořice.

Matka nás čekala na dvoře. Aha, no dobrá, řekla nezdvořile, ale stejně vám pokývla na pozdrav.

Madam, řekl jsi a paty ti skočily k sobě. Tvůj kamarád mlčel.

Madam vám otevřela dveře a hlídala vás, když jste postel s námahou vláčeli dovnitř. Dával jsi bedlivý pozor, abyste s ní nenarazili do dveřního rámu.

Ukázala jsem vám, kam postel položit. Blížili jste se k místu, kde se zdvihá podlaha a hosté a opilci zakopávají, a já přemýšlela, jak bych vás varovala. Jenže mě napadalo jen slovo *Achtung*, a to jsem říct nechtěla.

Řekl jsi něco druhému vězni a ten odpověděl. A těsně před tím, než jsi stoupl na vyboulenu, jsi promluvil znovu a tvůj kumpán mrkl na podlahu. Ani jeden z vás neklopýtl.

Není možné, aby se člověk toho místa vyvaroval, leda by se o něm dozvěděl takříkajíc po zlém. Nemohl jsi o něm vědět, pokud bys u nás nebyl už dřív, a nejednou. Proto mi došlo, že během doby, kdy jsme žili v Bromarvu, jsi v našem domě bydlel právě ty.

Matka měla tak moc naspěch s tím, aby se vás zbavila, že si ničeho nevšimla. Postel jste položili na podlahu a ty ses nenápadně rozhlížel kolem. V tu chvíli matka znervózněla, jako by stěny domu byly nahou kůží její dcery. Rychle vás začala vyhánět ven a nepostřehla, že tvoje někdejší stěny si tě zvědavě prohlíží na oplátku. No to se podívejme, Ivanovič Grinin, jak se vede? ptaly se. Co se ti proboha stalo, skoro bychom tě nepoznaly. Kde teď vlastně bydlíš, v příkopě? Žádný dům se o tebe nestará?

Děkuju a sbohem, řekla vám matka. Její hlas byl stejný kovový lomož, jaký předtím vydával přístav, a tys sebou trhl. Otočil ses a nejspíš jsi řekl promiňte.

Když jste odcházeli, tvůj kumpán škobrtl o podlahu. Ty ne.

Matka se okamžitě pustila do drhnutí Cyrusovy postele. Mně přikázala, ať jdu zkontrolovat, jestli se ještě nepotloukáte po dvorku. Běž se podívat, jestli už šli, nařídila mi.

Na dvorku jsem nikoho neviděla, ale tvůj kumpán se po cestě vzdaloval sám.

Obešla jsem dům, a tam jsi stál, vzadu na dvoře. Přidřep sis a prohlížel sis úrodu tabáku. Když jsi mě spatřil, postavil ses.

Ukázala jsem na rostlinky a řekla: *Spasiba*; protože to tys o ně pečoval. Zvedl jsi ruku a pokynul mi, abych šla blíž. Dě-lily mě od tebe pouhé dva kroky, ale stejně se mi honilo hlavou: Je moc daleko, bude to trvat věčnost, nikdy se k němu nedostanu. A až se mi to povede, ozve se zašustění, někdo vejde na dvůr a on polekaně zmizí.

Nakonec jsem stála před tebou. Zpod límce u košile ti vykukovala klíčnická kost bílá jako utřený sníh. Řasy ti rostly v hustých rovných řadách a já si pomyslela, že je museli zasadit při úplňku jako všechno, co roste směrem k nebi.

Natáhl jsi ruku a chytil jsi mě za lem sukně. Mnul jsi látku mezi palcem a ukazováčkem a usmál ses, a vtom mi došlo, že matrace, kterou jsme našli na dvoře, patřila tobě. Byly to tvoje sny.

Pustil jsi mou sukni, vzal jsi mě za ruku a rty jsi lehce přejel po jejím hřbetu. Než jsi vstoupil na sobí stezku, otočil ses a podíval se na mě, jako bys právě snědl dobré jídlo a potom ještě vylízal talíř.

KDYŽ JSEM SE VRÁTILA dovnitř, viděla jsem, že matka otevřela okna. Potom až do večera v jednom tahu prala, látala a žehlila jako zběsilá. Mohla jsem prohlásit, že celá ta námaha je zbytečná, že Cyrus na dovolenou ani tentokrát nepřijede. A i kdyby třeba přijel, málo by se staral o to, v jakých peřinách spí.

Hodně lidí ale vyjadřuje lásku tím, co je důležité pro ně samotné, ne tím, co je důležité pro toho druhého – a možná je i tohle velká láska, přestože se srdcem staví ke druhému zády a k sobě čelem. Matka miluje čisté povlečení, a tak lásku Cyrusovi vyjadřuje skrze ložní prádlo. A kdo jsem já, abych říkala, co je pro Cyruse důležité? Jeho povlečení bylo vždycky tak bílé a čisté, že dokonce i šustilo jako papír, a možná právě proto si mohl dovolit představu, že to zvládne i bez něj. Možná že teď, když nocuje v díře v zemi, změnil názor. Třeba sní ze všeho nejvíc právě o čistém povlečení, dokonce ještě víc než o ženských.

Tvůj polibek mi tloukl na hřbetu ruky, lehkovážně a zcela nepokrytě, jako ptačí srdíčko.

Potom ručičky hodin oznámily, že je večer, a dovnitř se začali hrnout lidé. Dveře se otvíraly a zavíraly, otvíraly a zavíraly, všichni měli hlad a žízeň a chuť poslouchat rádio. Matka jako by procitla ze sna a já taky – je hotová večere a co dělají peřiny ještě na verandě, bohajeho, to tu musí člověk

všechno zastat sám, a Agnes si vzpomněla, že se o ní celé hodiny nikdo nestaral, a tak to bylo mamí mamí mamí a štěnice štěnice a ještě jednou štěnice.

Cesta k tobě a tabáku byla dlouhá, ale ta k okamžiku, kdy bude čas odejít na kutě, se zdála beznadějná, klidně jsem mohla kráčet po dnu bažiny. Donekonečna jsem česala Agnesiny zacuchané pramínky vlasů a celou věčnost jsem ji zachumlávala do peřin, potom Sylva česala vlasy mně, pozná se na ní, že je nejmladší a vždycky ji česal někdo jiný, takže neumí česat ostatní, je moc opatrná a moc hrubá zároveň, jako lidé, co nemají obratné prsty; donekonečna mi hřebenem nesměle přejížděla po vlasech, škrábala mi tváře, bušila mi jím o lebku a ptala se mě, dělám to dobře, dělám to určitě dobře, a já jí odpovídala, děláš děláš děláš děláš děláš děláš děláš.

Když jsem se ale konečně dostala do postele, když jsem si mohla lehnout vedle tvého polibku a dívat se, jak tluče, můj život se vrátil do těch správných kolejí. Cvaknutí a ticho, jako by bolest náhle skončila.

Vzpomínáš, jak jsem vyprávěla, že jsem šla za otcem do kostela a dostala červený samet? Tam mi došlo, že nás Bůh opustil. Měl nás až po krk, a tak se rozhodl to zabalit. Odcházel od nás obřími těžkými kroky a bylo mu jedno, jestli cestou rozšlápne celý kostel na maděru. Na padrtí rozdupl radnici i pláže, ukázal nám, na jak vratkém podkladu spočívá náš život a že v bezpečí nejsme dokonce ani doma, že stojíme nad prázdnotou a podlahu pod nohama máme jen dočasně. Zmrzlí ptáčky nezůstávají na obloze, ale padají nám k nohám jako upomínka toho, že kráčíme vzduchem a spoléháme se na vlastní štěstí.

Toho večera, za letní noci, jsem však ležela vedle tvého polibku a jakoby z výšky pozorovala válku. Viděla jsem, jak trhá, drásá a mrzačí, daleko od nás, tady i tamhle. Nijak nedbala o můj život, jehož smyslem bylo planout a jiskřit, ne se bez

svolení proměnit ve studené ruce a prázdné břicho. Anebo v prázdné ruce a studené břicho? Z takové výšky jsem nicméně rozeznala i plán, který pro mě válka připravila.

Sbalil sis kufry, nechal učitelování a vyrazil z Oděsy sem. Složil jsi život na podlahu našeho domu, doprostřed mého života. Už jsem se nestarala o to, co dalšího tvůj příchod znamenal, ani o bombardování, o Bromarv, ani o rozeklaný chřtán lágru, ani o to, koho spolkl nebo koho páčil v krku. Srdce mi bušilo vzrušením z toho, že jsem konečně dostala, co mi po právu náleželo. Už tolikrát a na tak dlouho jsem přišla zkrátka. Teď byla konečně řada na mně. Nesešlo mi na tom, co se stane s ostatními, co se stane s matkou a Cyrusem, s tvými kamarády z lágru a milionem dalších. I na ně došlo s utrpením, ale bylo mi to jedno, protože já jsem ten nejdůležitější člověk na světě. Vždycky jsem to věděla, už tehdy, kdy mě babi vychovávala v kuchyni. Ničí život nemá takový význam jako ten můj.

NÁSLEDUJÍCÍ RÁNO bylo zářivé a sebejisté jako bohatí hoši. Ty nesužuje jediný stín pochyb, moře existuje proto, aby mohli plachtit na jeho vlnách a jíst platýse, kteří jim přímo z vody a uzení přistanou na talíři. Skaliska jsou tu od toho, aby do jejich krytých skulin odvedli dívky, zády se opřeli o hladký teplý kámen, stáhli si děvče do klína a líbali ho na opálenou hrud.

Právě takové ráno mi nabídlo rámě. Však on se brzy vrátí, říkalo, tohle je jeho domov. A já na tebe čekala klidně, jako bys měl přijít na oběd. Pro všechny jsem uvařila racčí vejce, lžička mi při tom nevypadla z ruky, voda se nevyhlila na kamna. Pozorovala jsem stěny novými očima, koneckonců s tebou žily a dobře tě znaly. Věděly, v jakou dobu sis chodil lehnout, jestli jsi byl ranní práce, zda jsi pil raději kávu, nebo čaj, a jestli jsi byl na sladké. Viděly tvoje pyžamo i tvou kůži, když jsi byl nahý.

Kdoví, poté cos mi políbil ruku, jsi třeba taky uzavřel dohodu s šedými prkennými stěnami ve svém baráku, tak jako jsem ji kvůli tobě uzavřela já, nejdřív se studnami a teď s válkou. Třeba jsi v noci lépe spal a pryčny k tobě začaly promlouvat a něžně vyslovovaly tvoje jméno. Je totiž nemožné nemilovat člověka, kterého pozorujete při spaní.

Ivan Ivanovič Grinin.

NETRVALO DLOUHO a Sylva oznámila, že se stěhuje z domova. Chtěla bydlet s ostatními lottami v Radiopejlingu, bíle omítnutém domě stojícím hned vedle německého Lageru.

Vždyť je to tam od nás pět minut, blíž už se stěhovat nemusíš, říkala jí matka. Ale Sylva odpověděla, že brzy se přestěhovat stejně bude muset, protože v noci nechce vážit cestu tam a zpátky, i kdyby byla krátká. Jakmile Němci dorazí a otevře se kantýna, čekají je i noční směny. Ze severu přijedou o půlnoci vlaky a lottská kantýna Erika bude v tu dobu otevřená.

Ještě nepřijeli, namítla matka. Co bys tam chodila přede-
dem?

Ale Sylva řekla, že to není tak, že nejprve dorazí Němci a pak budou čekat, až se lotty uráčí přijít. Všechno musí být připravené teď, ne chvíli předtím, než přijedou.

Stejně jako o vás i o Němcích nám vyprávěli už v dobách, kdy jsme dospělým nesahali ani po kolena.

A potom do přístavu dorazil von der Goltz, říkávala babi vždycky stejně slavnostně. Bylo to osmnáctého dubna. Němci učinili přítrž občanské válce. Bílí v přístavu křičeli hurá sláva. Červení si z rukávu strhávali pásy a uháněli jako o život.

S Harriet jsme poslouchaly a škrábaly přitom brambory a vařily, praly a sušily. Sylva se k nám přidala ve chvíli, kdy

dokázala sama sedět a uměla se zabavit tím, že trhala noviny. Později se účastnila škrábání brambor a vaření.

Babi nikdy neřekla, jestli byli s dědečkem bílí, nebo červení. O takových věcech se nemluví, alespoň ne v naší rodině. Ať už stáli za tou, či onou barvou, von der Goltzovo loďstvo bylo v našich představách vždycky stříbrné. Když o něm babi vyprávěla, dokonce i Cyrus zůstal chvíli doma, načež vyběhl ven a hrál si s kamarády na Němce. Tyhle hry v nich zůstaly už navěky a přehrávaly samy sebe.

Když Sylva oznámila, že se hodlá odstěhovat, hned jsem byla na její straně. Věděla jsem, co pro ni znamená žít s ostatními lottami – v době, kdy jsem pracovala v továrně na sušenky, jsem sama chtěla bydlet v Klášteře, což byla ubytovna pro dívky z fabriky. Večer, zatímco já se vracela domů za Agnes, holky v Klášteře poslouchaly desky, praly punčochy a klebetily. Lena, jejíž skutečné jméno bylo Helena a z dívek byla ta nejzábavnější, měla i noční návštěvy. Vždycky věděla, jaká loď připluje do přístavu a kdy. Když v Hanku kotvila *s/s Memphis*, Lena se celý týden potkávala s jedním egyptským námořníkem. Všichni tvrdili, že nemůžou být skutečně zamilovaní, vždyť nemají společný jazyk. Ale Lena jen kroutila zadnicí a říkala, podívejte se, jazyk lásky je univerzální.

Mrzí mě, že ses nemohla bavit s nimi, řekla Sylva a složila svoje modré šaty do tašky.

Na tom už nesejde, odpověděla jsem. Čekalo mě něco jiného.

Sylva si nejspíš myslela, že mluvím o Agnes. Tak to ale nebylo.

Tehdy jsem se s tebou Sylvě ještě nesvěřila. Sylva je benjamíněk rodiny, vždycky běhala za mnou a Harriet a snažila se být součástí našich tajemství a hádek, ale marně. A přesto jsem se nemohla dočkat, až se narodí. Myslela jsem, že konečně dostanu sestřičku, která bude krásná a úžasná a která mě bude milovat víc než kohokoliv jiného a bude jenom má.

Potom se Sylva narodila a byla strašně ošklivá. Vypadala úplně jako strýček Boije, a ne jako když byl malý, ale jako dospělý.

Všechna mimina vypadají jako Boije, prohlásila matka, když jsem si jí na to stěžovala. Jenže to nebyla pravda. Na naší pláži jsem děti viděla nepočítaně a ani jedno z nich nebylo tak ohyzdné jako Sylva.

Nicméně to dopadlo tak, že jsem si ji kvůli její ošklivosti zamilovala o to víc. Starala jsem se o ni a houpala ji v náručí, i když jsem měla zakázané zvedat ji sama z kolébky. Šeptala jsem jí do ouška, které jí odstávalo od hranaté hlavičky, a uhlazovala jí jemné vlásky na temeni. Byl to skutečný šok, když ze Sylvy už ve čtyřech letech vyrostla kráska. Nevěděla jsem, jestli ji mám utopit ve studni, nebo ji vozit po městě v kárce na mléko, aby si ji všichni mohli prohlédnout.

U Sylvy jsem hledala útočiště jen ve chvíli, kdy mě Harriet nechala na holičkách, nepřichýlila mě do bezpečí k sobě pod peřinu, ale zasyčela: Buď zticha a dej ty pracky pryč. Za takových nocí jsem vzbudila Sylvu.

Sylvo, zašeptala jsem. Pojď si na mě lehnout.

Sylva zaváhala jen na okamžik. Potom se ozvalo šustění přikrývky. Mladší sestry nevědí, co se těm starším honí hlavou. Může to být něco tak zábavného, že bys to sám nikdy nevymyslel, a stejně tak i něco mizerného – možnost zábavy je ale natolik lákavá, že vždycky zvítězí.

Sylva hrála a byla lehoučká, a přece dostatečně těžká.

Co bude teď? zeptala se, když na mně chvíli ležela.

Nic, odpověděla jsem. Prostě tam zůstaneš ležet.

A proč? ptala se.

Abychom nezmizely, zašeptala jsem.

Sylva si při stěhování zabalila jenom svoje vlastní věci, a to ani ne všechny. Většinu věcí jsme měly společnou a ona mi je

nechtěla vzít. Nezajímalo ji ani zrcadlo. V Lageru si koupím vlastní, řekla.

Chvíli jsem na ni zírala jako na filmovou hvězdu. Na svoji mladší sestru, která zčistajasna žila takový život, že mohla prohlásit: V Lageru si koupím vlastní.

Ty moje malá ošklivko, řekla jsem jí, objala ji kolem jejích krásných zad a stiskla ji tak, až jí zapraskaly obratle. Bude se mi po tobě hrozně stýskat.

Jenže pocit zase jednou nebyl oboustranný. Sylva už po mně ani mojí společnosti netoužila. Hřeben, který se jí tehdy broulil v ruce, nebyl strach, ale naděje, spona do vlasů byla radost a spodnička vzrušení. Ty si s sebou brala do Lageru, protože všechno to pro ni Němci znamenali.

Po Sylvině odchodu bylo v komodě ještě víc místa než předtím, o posteli ani nemluvě. V noci jsem se v ní převalovala jako na nebesích a mnohokrát jsem skoro spadla na podlahu, protože už jsem nevěděla, kde jsou okraje.

Na Sylvino místo jsi přišel ty, tvoje ruka, oči a jazyk. Po večerech jsem opatrně tiskla ptačí srdíčko, které po sobě zanechal tvůj polibek, dýchala jsem mu z úst do úst, a ty jsi mi postupně zaplnil postel; touha se totiž neumenší, když jí podlehněš, ale roste dotek od doteku. Spali jsme si bok po boku, ty v modrém domě, já v červeném, a ráno jsme se budili zapletení jeden do druhého. Vstal jsi jako první, vyšel jsi na dvůr, bylo slyšet tlumený zvuk nalévané vody. Bouchly dveře, jak ses vrátil zpátky, a voda zašplouchala, když sis myl ruce a začal jsi vařit čaj. Tvoje uniforma visela úhledně na věšáku. Umyl ses a oholil, břitva ti klouzala po bradě smíšená s pěnou. Potom ses oblékl a vypil sis čaj, mrkl jsi na hodiny a otevřel okno. Kouřil jsi silnou cigaretu a stál úplně bez hnutí.

Večer jsem Agnes stokrát pročesala vlasy a dovolila jí usnout vedle mě. Potom jsem ji odnesla do její vlastní postele, přikryla ji, a když jsem se otočila, seděl jsi na kraji lůžka. Vlezla jsem

si za tebe a stáhla ti šle z ramen. Pak jsem ti obtočila ruce kolem krku. Dech ti byl někdy cítit po vodce.

Vždycky ses ukládal ke spánku ve stejné poloze, na pravém boku. Po usnutí ses otočil na záda, obě ruce jsi měl složené za hlavou. Ve spánku ses nijak nechránil.

A POTOM přišli Němci.

Z toho rána si pamatuju každou podrobnost. Červenec se chýlil ke konci, pobřežní růže zářily. Agnes vyběhla nahatá k pláži. Bylo po dešti a vypadalo to, že venku bude chladno, a tak jsem si přes ramena přehodila svetr.

Nezapomeň dávat pozor na ostnatý drát, křikla jsem za Agnes. Bylo bezvětří, a když si Öhman před svojí chatkou zapálil dýmku, završení sirky jsem slyšela, jako by mi jí škrtl přímo u ucha.

Dnes by bylo dobrý počasí na koupačku, prohlásil Öhman. Škoda že jsou tam ty dráty.

Agnes byla stejného názoru. Blbej ostnatej drrrát, slyšela jsem ji nadávat.

Pozor na jazyk, napomenula jsem ji.

Vůbec nebylo takové chladno, jak jsem si představovala. Moře a obloha splývaly v jednolitou šedou. Racci pronikavě křičeli na skalnatých ostrůvcích, vybuzení klidným, bezvětrným ránem.

Mami, kdy ty drrráty umřřrou? kňourala Agnes.

Snad brzy, řekla jsem, ale myslela jsem si něco úplně jiného. Pod chodidly jsem ucítila chvění, jako by se pod pískem šinul rak. Čekala jsem, že chvění ustane, ale to spíš sílilo.

Od přístavu k nám začalo doléhat hrčení, ne obvyklé kovové rány, ale zvuk připomínající vzdálený hrom.

Agnes, pojd' k mámě, křikla jsem.

Rozhodně nepůjdu, odsekla Agnes.

Šla jsem za ní, zvedla ji do náručí a nepustila ji, ať se zmítala sebevíc. Když jsem ji nesla po tvojí sobí stezce na roh Lindströmovic domu, hřmění jako by sílilo. Zastavila jsem se a v tu chvíli jsem slyšela, jak se chvějí okenní tabule.

Zpoza borovice jsme sledovaly, jak tisíc Němců v bojových uniformách a s přilbami na hlavách pochoduje směrem k Tulliniemi. Oči mi mžikaly, jako by se mi do nich dostala štičí kůstka. Agnesiny paže mi svíraly krk a vtom jsem si všimla, že jsem ztratila svetr. Spadl mi na pláži.

Nic se neboj, šeptala jsem Agnes. Nic se neboj, to jsou Němci. Navzdory mým slovům se mi však trásly nohy. Okolo pochodovalo tisíc ozbrojených mužů vycvičených k zabíjení a já stála jen pár metrů od nich, bosá a s nahým dítětem v náručí.

Němci sem přišli už v zimě, kdy mířili do Laponska. Potom všechno zamrzlo a transporty byly přerušeny. Něco mužů a arzenálu dorazilo zase na jaře.

Na přelomu srpna ale začalo hotové stěhování národů. Z Laponska do Tulliniemi proudily německé vlaky, často i každé ráno, kdy jsem vyrážela ke studni nebo do fronty na mléko. Vlaky se skládaly z asi třiceti dobytčích vagonů, které neměly okna, jen úzké škvíry těsně pod střechou. Z nich Němci vystrkovali ruce a mávali nám.

Mami, to je stonožka, řekla Agnes.

Do přístavu přicházely téměř denně stovky Němců. Odtud vyrazili pochodem podél naší pláže až do Lageru a pak pokračovali na frontu. A stejné množství jich proudilo i opačným směrem, z Lageru do přístavu a potom do Německa na dovolenou. Cestou si prozpěvovali „Eriku“. Zpívali i jiné

pochody, „Lili Marleen“ a takové, které si nevybavím nebo jsem je nepoznala, ale ze všeho nejčastěji „Eriku“.

Netrvalo dlouho a u silnice s úžasem přihlížela polovina města. Zprávy o našich Němcích se rychle donesly do Hanka, a i odtamtud se na ně přišli podívat. Lidé se srocovali, rokovali, spekulovali a všechno sledovali, jako by se Němce potají snažili hlídat. Ale i když jim počet vojáků dělal starosti, mnozí jim mávali v odpověď, když dotyční vykřikovali pozdravy a jódlovali. Všichni v dětství slyšeli vyprávět o von der Goltzově armádě. Hodně lidí ji vidělo na vlastní oči.

Je pochopitelné, že zpívají, když jedou na dovolenou, řekla Kerstin Öhmanová. Ale že zpívají cestou na frontu – to je pořádná odvaha.

Anebo hloupost, podotkl otec.

Otec byl nejspíš jediný, kdo z Němců neměl radost. Mnozí pocítili naději už při pohledu na mladé silné vojáky. Naši vlastní muži, kteří se vrátili domů, byli všichni spíš starší a nemocní, říkalo se jim chabrusrota. Oproti tomu Německo se ve válce ještě nikdy netěšilo tak silné pozici jako tehdy.

Co ten Kreutzman zase maluje čerta na zeď? bručela Kerstin. Člověče, buď tak hodný a nech lidi, ať se radují, když k tomu projednou mají nějaký důvod.

Ať se pro mě za mě klidně radují, řekl otec, strčil si do úst dýmku a zuby stiskl náustek.

Öhman pochod zadumaně sledoval.

Určitě by milerádi zaplatili, kdyby jim někdo odvezl vercajk do Tulliniemi, prohlásil.

Následujícího rána jsem procitla do křiku mlhové sirény, německá loď hlásila, že potřebuje lodivoda. Potichu jsem vstala, oblékla se a došla do chatky pro kárku na mléko.

U ústí přístavu už čekalo asi deset dalších žen a dlouhá řada kárek.

Musíme jen doufat, že mají na zaplacení něco jinýho než peníze, řekla jedna z nich. S penězma nenaděláme zhola nic.

Držme si palce, řekla další, aby nám dali vůbec něco. A aby neměli jinačí úmysly.

Nějakou dobu jsme čekaly, ale nakonec jsme u ústí přístavu zaznamenaly pohyb a vzápětí k nám vyrazil šedý zástup.

Jakmile si nás Němci všimli, začali halekat pozdravy a mávat, a když k nám konečně dorazili, zpívali už z plna hrdla. Někteří zpomalili a začali si sundávat ruksaky. Další začali do kárek skládat kufry, uzlíky a rance. Od holínek jim s šelestěním odletoval písek.

Jeden z Němců ukázal na moji kárku a na něco se zeptal. Jen to tam dejte, řekla jsem a přikývla. Potom jsme vyrazili.

Nevím, jak ostatním ženám, ale mě šla ze vši té vřavy hlava kolem. Němec, jehož náklad jsem tlačila, se snažil povídat si se mnou, ale nerozuměla jsem mu ani slovo, přestože jsem se němčinu učila ve škole.

Když jsme dorazili na roh Lindströmovic domu, naznačili nám, že se musíme zastavit. K tomu, abychom šly dál, jsme neměly povolení. „Erika“ však ani v tu chvíli neustala a pokračovala celou cestu až do Tulliniemi. Byla jsem od hlavy k patě zmáčená potem, v pažích mi pulzovala tupá bolest.

Danke schön, řekl mi můj Němec a vyzvedl ruksak z kárky.

Snad teďka taky zaplatí, řekla jedna z žen. Co si počneme, jestli nezaplatí?

Vůbec nic, řekla jiná. To oni mají zbraně.

Němci ale otevřeli ruksaky a v kárkách nám zarachotily konzervy. Krabičky cigaret vydaly lehčí a chleba zase hlasitější žuchnutí. Potom si Němci pospíšili za svojí „Erikou“, zatímco ruce ženských zalétly do kárek, protože uši se domnívají, oči věří, ale ruce – ty vědí. Hovězí maso, makrely, cigarety.

Díkybohu, řekl někdo. Díkybohu.

Agnes na mě čekala na dvoře s matkou, otec zrovna pečoval o tabák. Babi, máma je zpátky, máma je zpátky, halekala Agnes, když mě spatřila, jako bych se vrátila z dlouhé cesty.

Kovová víka konzerv se v kárce leskla jako oblázky v teplé pobřežní vodě. Matka vzala pár konzerv do ruky a začala číst etikety.

Tak tys pomáhala Němcům? zeptal se otec, jakmile dorazil.

Byly tam i všechny ostatní, opáčila jsem a podávala mu krabičku cigaret. Kerstin a Maria a Suominenovic Hilma.

Nepovídej, pronesl otec.

Vymyslel to Öhman, řekla jsem.

Ale matka byla tak šťastná, že se usmála nejen na mě, ale taky na hovězí a na makrely. Otec z krabičky vytáhl cigaretu, která byla bílá a úzká jako křída, strčil si ji mezi rty, ruce složil na prsou a přimhouřil oči.

Už chybí jenom buřinka, řekla jsem.

Otec se uchechtl a matka se zasmála. Skutečně se zasmála. Smích bzučel v růžových keřích ještě dlouho poté, co odešla, a i já se usmála, ale teprve tehdy, kdy otec vyrazil za ní. Usmívala jsem se kvůli té druhé krabičce cigaret, kterou jsem si cestou strčila do kapsy a rozhodla se ji přinést tobě.

KDY BYLA nejlepší chvíle na to plán uskutečnit? Kdy se mi mohlo podařit hodit ti cigarety, aniž by si toho někdo všiml?

Zkusila jsem si vybavit hovory, které jsem zaslechla u studny, každíčkou podrobnost o tom, jak to v lágru chodí, i o tres-tech, které se tam udílejí. Kdy je v táboře největší klid, kolik ran holí jste asi tak mohli dostat kvůli krabičce cigaret. Za útěk to bylo pět.

Ne, bylo to víc. Aspoň deset.

Kdepak, deset přece dostanou, když je chytí. Pokud se z nepovolený vycházky vrátěj sami, pak je to pět.

Do farchy vyrážej v sedm, v poledne se vracej najíst do lágru. Pak zpátky do práce a v pět zas do tábora. Někdy, když se v důstojnickým klubu večeří v půl pátý a lampasáci spěchaj ke stolu, je zpátky zavezou už ve čtyři.

Po nástupu už je nikdo nehlídá. Pak můžou v podstatě projít přímo kolem strážní boudy a branou ven, jako by se nechumelilo. Je ale možný, že je chytěj při návratu.

Teď je to tak, že když někdo vezme do zaječích, z celý skvadry vyberou každýho desátýho a ten pak dostane výprask. Pokud někdo zdrhne z prací, výprask inkasujou všichni do jednoho.

Vlastně ne, počet ran záleží na tom, který lampasák trest nařizuje. Od Arponena se dočkáš o deset ran víc než od jiných.

To jo, ale Arponen už v táboře není, ten už se prochlastal k jiným povinnostem.

Po nástupu už je nikdo nehlídá.

S příchodem večera jsem se dala do pohybu. Matce jsem řekla, že Harriet zanesu konzervu německých makrel.

Co bys jí je nosila, v tuhle dobu? řekla matka. Můžu jí to donést zítra cestou do práce. Já ale trvala na tom, že chci Harriet ochutnávku zanešt sama a povědět jí o Němcích.

No tak běž, když jinak nedáš, bručela matka.

Bylo bezvětrné počasí. Před hřbitovem létali komáři, poskakovali nahoru dolů, jako by byli na gumičce. Západ slunce mě na svém kluzkém růžovém jazyku zanesl až do přístavu. Ani jsem se nenadála a už jsem byla na místě.

Z pavilonku jachtařského klubu se linulo tlumené cinkání příborů a zvonění smíchu, anebo to možná cinkaly sklenice. Za ostnatým drátem bylo ticho a prázdno. Vzduchem zavanul pach cigarety, vzápětí jsem si všimla dozorce kouřícího u brány. Za mnou se ozvalo klapání kroků, a tak jsem zpomalila a nechala projít nějaký pár. Žena bez přestání mluvila a muž poslouchal, nebo to alespoň předstíral.

Dozorce uhasil cigaretu a zívł, hubu dokořán. Vyrázila jsem vpřed jako sen, který ten k smrti vyčerpaný člověk začal snít s otevřenýma očima.

U borovic, na dřevěné bedně, posedával vězeň. Druhý stál před ním s rukama svěšenýma podél těla, jako by v nich držel tašky s nákupem. Zdáli se tak unavení, že se nezmohli ani na zívnutí.

V jednom z baráků byla ševcovna, v jiném tesařská dílna, v dalším krejčovství. Třeba budu mít štěstí a ty zrovna teď vyjdeš ven, pomyslela jsem si. Všechny baráky ale zůstávaly zavřené. Vypadaly prázdné jako ptačí budky.

Pak vězeň sedící na dřevěné bedně zničehonic zvedl hlavu a uviděl mě. Ukázal na mě prstem a něco řekl, jeho hlas se ke mně donesl jako tlumené mumlání.

Mohla jsem se jich na tebe zkusit zeptat, přijít blíž a říct tvoje jméno. Zvažovala jsem to, když vtom si ten sedící na bedně pomalu, soustředěně odplivl k nohám.

Nevím, jestli to plivnutí patřilo mně, ale sotva jsem si ho všimla, moje nohy se polekaly a daly se do pohybu. Moje ruce by nejraději odehnaly mužův pohled jako ováda.

Na začátku Pobřežní ulice se mi podařilo nohy přemluvit, aby okolo lágru ještě jednou prošly. Jakmile jsem dorazila k vězni, zrychlily. U brány už jsem je nedokázala zastavit.

Doma se mě matka ze všeho nejdřív zeptala, jak se má Harriet.

Harriet? odvětila jsem.

Mrkla na mě a já rychle dodala: Dobře, samozřejmě.

Co říkala na ty makrely? ptala se matka.

Měla z nich hroznou radost, zalhala jsem.

Matka vypadala zároveň potěšeně a nespokojeně, jak má ve zvyku. Když je něco konečně dobré, něco jiného už je špatné.

Škoda žeš jí nevzala i chleba, posteskla si. Když už jsi tam šla.

Můžu jí ho donést zítra, slíbila jsem s prsty překříženými za zády.

Následujícího večera jsem vyrazila na cestu pod záminkou donášky chleba a vrátila se s nepořízenou. Potom jsem si musela dát přestávku. Nemohla jsem předstírat, že jdu za Harriet tři večery po sobě.

Držet se od lágru dál pro mě bylo těžké a s večerem se můj neklid vzedmul jako náhlý závan větru. Opíral se do okenních tabulí, až drnčely, běhal po střeše a lomcoval dveřmi. U studny jsem se doslechla, že některé vězně odvezli do Täktomu na stavbu potrubí. Možná jsi byl tam, nebo ve vápence. I na takovou práci si vás objednávali. Neměla jsem ani ponětí, kde vápenka stojí.

Ani nevím, kolikrát jsem tam na tebe čekala, když mi došlo, že jsem si na lágr zvykla. Pořád byl ošklivý a omšelý, ale stál na svém místě. Ostrnatý drát, sedlová střecha nad branou a strážní věž začaly působit povědomě jako kterákoliv jiná stavba, patrový dům nebo novinový stánek. Oči mají zuby stejně jako ústa. Ty moje lágr konečně důkladně rozžvýkaly, spolcky a strávily.

Matka na mě po návratu domů pokaždé čekala a ptala se na všechny možné nedůležité věci. Co Harriet říkala, nabídl mi něco k jídlu nebo k pití, jak působila? Matka se vyptávala na zahradu a na povlečení. Měla snad nějaké podezření a chtěla mě ozkoušet? Anebo ji Harrietiny záležitosti skutečně tolik zajímaly? Byla každičká, sebemenší podrobnost o Harrietině životě doopravdy tak důležitá?

Otázky byly sice triviální, ale vymyslet na ně odpovědi mi stejně dalo pěkně zabrat. Zapeklité bylo i to, že matka si všechny pamatovala ještě příští týden, zatímco já svoji lež okamžitě zapomněla.

Jak to, že Harriet nemá angrešt? zeptala se mě jednou večer. Minulou středu jsi říkala, že jí už dozrál.

Matka se mě tehdy skutečně zeptala, jestli má Harriet angrešt, a já odpověděla kladně. A potom jsem řekla, že nemá.

Taky že dozrál, řekla jsem rychle. A teď už je skoro po něm.

Jak můžou dva lidé za týden spořádat celý keř? divila se matka.

Nespořádaly celý keř, odpověděla jsem. Listy nechaly.

Nejšílenější bylo, že mě matčiny výsledky popouzely, jako bych mluvila pravdu. Čím víc vyzvídala, tím pravdivější mi všechno připadalo. V duchu jsem viděla Harrietinu branku, slyšela jsem kovové klapnutí západky. Dívaly jsme se na pichlavou houštinu jejího angreštovníku. Harriet pak v kuchyni čistila průsvitné žilnaté bobule a dlouhými prsty z nich trhala hnědé stopky.

Jednoho večera se matka zeptala, jestli se Harriet a Lovisa spřátelily. Chtěla vědět, jestli je Lovisa Harrietin typ člověka.

Těžko říct, odpověděla jsem. Nevím, jaký je Harrietin typ člověka.

Ten večer bylo všechno navlas stejné jako vždycky. Tlumené kovové lomození přístavu, vlajkový stožár, strážní věž, vězni, skladiště koupající se v načervenalém nebo nazelenalém světle. Už jsem zapomněla na to, co jsem sem přišla udělat, tak běžné se mi všechno zdálo. Jako bych skutečně měla v úmyslu jenom přijít postát k borovicím a potom se zase vrátit domů.

A najednou jsi byl přede mnou.

Támhle je, rozkvílely se moje oči a neobratně tékaly kolem. Ty vlasy, ta záda. Je to on! Nenech ho odejít!

Potom jsi mě uviděl taky.

Krabička cigaret mi povědomě zašelestila v kapse. Ostnatý drát se zdál vysoký, o krok jsem couvla. Nejspíš ti došlo, co mám v úmyslu, už jsi nevypadal potěšeně, ale znepokojeně. Kradmo jsi mrkl stranou. Mrštila jsem cigaretami směrem k tobě, hodila jsem je největší silou, jaké jsem byla schopná.

Nevím, jestli vlčák štěkal už předtím, ale já ho zaslechla až v tu chvíli. Byl černý a velký, měl hnědá zubiska a číselá z něj nemilosrdná zvířecí síla; za zuřivého štěkotu vyletěl přímo přede mnou a snažil se prosmýknout skrz ostnatý drát, aby se na mě mohl vrhnout. Nohy mi vězely na místě jako přikované, i když jsem na ně křičela, koukejte běžet, ztraceně! Kdybych se snažila pohnout žulovými sloupy, vyšlo by to nastejno. Nakonec se přece jen daly do pohybu. S každým krokem se bořily do pěšiny, celý lágr se pod jejich tíhou otřásal ve svých chatrných základech. Jejich šlépěje mi duněly v uších, lidi tam stáli s ústy dokořán, druhý a třetí, pokud to tedy nebyl jeden a ten samý člověk, a najednou jsem se jako těžká funící lokomotiva vyhrnula před skladiště másla. Za

sebou jsem slyšela křik dozorce, pes štěkal čím dál tím blíž, nevěděla jsem, jestli je ještě mezi ostnatými dráty na dlouhém vodítku, anebo už ho vypustili. Rychleji, rychleji, moje nohy proměněné v žulové sloupy se nesnesitelně těžkopádné batolily za mnou a ne a ne mě nechat jít, já a můj strach jsme před nimi chvílemi měly už stometrový náskok. Pes mi hafal za patami, skutečně byl celou dobu na volno a taky čím dál blíž, blíž, blíž, a najednou se ode mě pilíře odtrhly a já vystřelila vpřed a utíkala jako nikdy v životě, teď mě nohy naopak o pořádný kus předběhly, ale psisko se hnalo za mnou a odmítalo se vzdát, co mám dělat, co mám dělat, co mám dělat, v místě, kde z hlavní cesty odbočovala menší ulička, jsem prudce zahrnula doprava a uháněla, co mi síly stačily, před první vilou jsem se vrhla přes hlohový plot, trny mi rozdrásaly kolena, lokty mi po pádu na zem zavyly bolestí, v krku mi luplo, trávník mi poškrábal obličej, zavrtila jsem se pod rododendron a tam zůstala bez dechu ležet, zatímco štěkající pes se přehnal kolem a za ním dozorce, běžel nejdřív ke mně a potom kolem mě.

A pak se okolo mě metr za metrem postupně rozhostilo ticho.

Nevím, jak dlouho jsem tam ležela bez hnutí, ale nakonec jsem vykoukla na dvorek.

Nikoho jsem neviděla. Dům se zdál neobydlený, dvorek byl zanedbaný. Psí štěkot utichl. Zhluboka jsem se nadechla a vsunula se zpátky pod rododendron. Větve keře se nade mnou rozpínaly jako malá kupole. Bušící srdce mi poskakovalo v hrudi stejně lehce jako komáři na těch pomyslných gumíčkách a vtom jsem zaslechla svůj vlastní smích.

Jsem naživu.

CO SE STALO po mém útěku? Spadly ti cigarety k nohám? Zvedl jsi je ze země? Viděl to strážný? Neměla jsem ponětí. Zbili tě? Pět ran, nebo deset? Nebo jsi cigarety stihl odkopnout k někomu jinému, kdo potom výprask schytl místo tebe? Anebo jsi kouření podal strážnému, který se rozhodl přimhouřit oči a vrátil se zpátky do svojí věže, aby si řádně popotáhl z německé cigarety?

Matčin hlas následujícího rána zazníval z neskutečné dálky. S vypětím všech sil jsem se mu pokoušela přiblížit, má oční víčka byla jako víka studny. Když se mi je konečně podařilo otevřít, matčina tvář se skláněla vysoko nade mnou.

Mráкотná otupělost mě pustila, teprve když matka odešla do práce. Z cesty domů jsem si nic nepamatovala, jakmile jsem dorazila, zhasla jsem jako po ráně do hlavy. Zato se mi vybavilo všechno ostatní. Pes, úprk. Tvůj znepokojený obličej.

Vynesla jsem povlečení na verandu, vyklepala ho klepačem na koberce, zatopila jsem v kamnech, vytřela podlahu, uvařila brambory, umyla nádobí, doplnila dříví do bedny na otop, ohřála vodu na mytí, nejdřív umyla vlasy Agnes a potom sobě, učesala jsem je hřebenem na vši, zanesla povlečení dovnitř.

Celou dobu mě poháněl tvůj výraz. Čas plynul nepředstavitelně pomalu, bála jsem se, že umřu na stáří, než se ostatní vrátí domů a já se za tebou budu moct vypravit do přístavu.

Odpoledne matka vjela na kole na dvůr. Cestou domů zahlédla vězně a dva strážné. Strážní měli na ramenou pušky, vězně vedli mezi sebou a strkali ho směrem k nám.

Co tady chtějí dělat? slyšela jsem samu sebe, jak se ptám.

Někdo z našich mu dal nejspíš jídlo, odpověděl otec. Teď ho sem táhnou zpátky a budou ho nutit, aby ty chudáky udal. Takhle to v dnešní době chodí.

Tak to potom uvidíme, kdo to byl, řekla matka.

Když naši zašli dovnitř, zůstala jsem na verandě. Dveře při zavírání bolestně zasténaly.

Nejsi to nutně ty, přemítala jsem. Stejně tak to může být někdo jiný. Přišel sem žebrat nějaký jiný vězeň a dostal od souseda bramboru nebo chleba. Hodně lidí jim jídlo dalo, ať to bylo zakázané sebevíc, pohlédli člověku do očí a udělali, co jim velelo srdce, i když později třeba litovali, že se dali zlomit, a báli se. Nemohli ale vězni odmítnout sousto do úst, když na ně dotýčný upíral hladové oči.

Pokud jsi to byl ty, přemýšlela jsem, neměl bys na vybranou a musel bys mě udat. Zbili by tě, a kdybys zatvrzele mlčel, někdo tě mohl zničehonic zastřelit. Už se to stalo, vyšetřující ztratil nervy, když z vězně nic nedostal. K podobným věcem v takových záležitostech docházelo.

Vítr dotíral na mořské vlny. Po verandě hopsal vrabec, v jeho zobáku se bezmocně zmítal čmelák. Na zábradlí se jako černý otazník snesla kavka. Zvenitř bylo slyšet cinkání talířů, Agnesin vysoký a otcův hluboký hlas. Cvaknutí slonovinového knoflíku, nenáviděné německé sladáky.

Vzpomínám si, že v tu chvíli jsem měla chuť proskočit

oknem světnice. Provést salto mortale zpátky v čase, do okamžiku, kdy jsem ti ještě nehodila cigarety. Ještě by se nestalo nic nezvratně špatného, dostala bych novou příležitost. Drahý Bože, drahý kdokoliv, dej mi novou šanci.

Potom se ozvaly kroky, na rohu domu jsem zaznamenala pohyb. Nad hlohovým plotem vykoukly tři mužské hlavy. Dvě pokrývaly čepice, vedle nich čněly hlavně pušek. Mezi nimi jsem uviděla tmavé temeno.

Zavřela jsem oči. To je tak hloupé, tak ubohé, myslela jsem si. Vložila jsem svůj život do krabičky cigaret a hodila ti je, přestože tě ani neznám. Nikdy jsem tě nestačila poznat.

Když jsem oči otevřela, muži byli už dál, poblíž Öhmanova domu. Ale i ten minuli. A potom byli pryč.

V NOCI SE ZVEDLA bouře. Keře se pod nápořem větru pokládaly na bok, voda a kámen si vyměnily místo. Padalo kamení, zatímco skály se zdvíhaly a zase klesaly jako strmé vlny. Ve snu jsem se smýkala a klouzala nocí, všechno bylo černé a lesklé a nebylo čeho se chytit.

Vzbudila jsem se celá zlitá potem a vstala z postele. Šla jsem za Agnes, dostala jsem najednou chuť vzít ji do náručí a odnést si ji k sobě. Jenže jsem to nedokázala. Jaké jsem měla právo hledat u ní útěchu? Když jsem ti vyrazila hodit cigarety, ani jsem si na ni nevzpomněla. A teď, když jsem byla pořádně vyděšená a zaplavila mě kajícnost, jsem se na ni chtěla pověsit. Taková ubohost; moje tvrdé, kluzké ruce kolem jejího buclatého pasu – na její tvářiče, která se jí boulila ve spánku.

Budiž, pomyslela jsem si, když jsem si šla znovu lehnout. Vlasy se mi lepily na obličej, noční košile byla studená a vlhká. Budiž.

O čem jsem takhle přemýšlela? O tobě? Sama jsem se přece zachránila. Jenže obrovitost toho všeho, má vlastní hloupost, mě málem rozdrtila. Najednou jsem toužila všemu se poddat. Prahla jsem po tom, aby se přese mě všechno přehnal v divokém víru, který by pod sebou rozdrtil mě i tu bídu. To nekonečné snažení.

Rána, když dojde k nárazu, obrovská bolest, ve které se dá zmizet. A potom ticho. A pak už nic, vůbec nic.

Jenom malý, slabý tep. Droboulinká květinka, kvítek zimozelu, který se otevírá a zavírá, otevírá a zavírá.

KDYŽ JSEM ČASNĚ ráno vyrazila k lágru, abych se podívala, jestli tě náhodou nezahlédnu, moře tiše a nepravidelně šplouchalo, jako by mluvilo ze sna. Lágr byl ale temný a tichý, vzhůru byli jen ptáci.

Nezbylo mi než se vrátit domů. Došla jsem pro kárku na mléko, u ústí přístavu mě pozdravily ženské. Šedý proud, „Erika“, konzervy, jejich odlesk, který bodal do očí.

A potom na verandě stála Harriet a mě znovu rozbolela hlava.

Z naší pláže se v té době stal středobod celého světa. Všechno zajímavé a vzrušující se zčistajasna dělo právě u nás. Lidé sem chodili až z vilové čtvrti, aby se podívali na naše Němce. Všichni už věděli, že mají dost jídla i cigaret, a povídalo se, že je u nich k nalezení i káva, i když ji zatím nikdo neviděl. A jak byli veselí a zdvořilí, tak úhledně učesaní a oholení, a navíc tak skvěle zpívali! V našem koutku světa panovala kosmopolitní atmosféra, skoro jako kdysi kolem lázní.

Mám tak trochu pocit, že našim chalupám už se nikdo posmívat nebude, říkaly ženské, když sledovaly paničky z vilové čtvrti, jak si před nosy mávají rukavičkami. Kdoví, třeba brzy dostaneme i směrovací číslo. No, žádný takový nepotřebujeme, i bez něj všichni vědí, kde naše čtvrtě leží. Ale pokud jinak nedají a budou nám nutit jedničku, tak si ji asi můžeme vzít.

Tou dobou už všichni slyšeli, že se Hitler zúčastnil Mannerheimových narozenin a promluvil v rádiu. Řekl, že celý německý národ obdivuje Finsko a statečný finský lid, mnozí to slyšeli na vlastní uši. I my měli spoustu sousedů, kteří vysílání poslouchali. Otec tvrdil, že je to propaganda, že Hitler těží z toho, že má za kamarády taky někoho jiného než zloděje a šílence, konkrétně jednu severskou demokracii, a že Finsko z toho bude mít jenom potíže. Vzpomínám si, jak Kerstin pohlédla přes otce na matku a malinko se pousmála, tak jako se usmějete na ostatní, když je to s někým jako obvykle těžké, ale je to přece jen starý známý a na rozdíl od mnoha jiných je pořád naživu, a proto k němu člověk cítí vřelost a má ho rád.

To ráno se na Němce vyrazili podívat i Stina a Rickard Willandtovi s dcerami a v závěsu za nimi kráčela Harriet. Harriet ale přišla i kvůli něčemu jinému, a tak jakmile Němci odpochovali, nechala Willandtovi, ať si jdou po svých, a přišla k nám.

Nový klobouk, řekla jsem a stáhla ho Harriet z hlavy. Klobouk byl z tenoučké, broskvově růžové slámy, vypadal skoro jako ušitý z látky. Krempu měl vpředu širší než vzadu a kolem střechy byl našitý hedvábný šátek.

Vlastně je to Lovisin starý klobouk, řekla Harriet, ale je skoro nenošený. Lovisa ho na sobě měla jen jednou na Harrietině a Johanově svatbě. Klobouk si koupila výhradně pro onu událost. Od té doby si ho ani jednou nenasadila.

Škoda, prohlásila matka. Lovisa by měla peníze na to oblékat se pěkněji.

Ty sis ublížila, kde ses to, prosím tě, vrtala? zeptala se Harriet a chytla mě za lem sukně. Koleno jsem měla pořád strupaté od toho, jak jsem se po čtyřech sunula pod rododendron.

Pokud by Harriet v tu chvíli byla má noha, která uvízla v kořenech pahýlu stromu a já měla co nevidět vykrvácet, vím jistě, že bych nikoho nepožádala, aby ji se mnou uložili do

stejného hrobu. Nenoste mi sem tu hnátu, zakřičela bych. Nechte si ji!

Agnes v komůrce zaslechla naše hlasy a vběhla do světnice. A tam seděla Harriet zlatočervená jako bublanina.

Přišla sis pro mě? zeptala se Agnes. Harriet ji objala pažemi a ponořila se do jejího nadýchaného tepla.

To záleží na mámě, odpověděla Harriet a podívala se na mě.

Harriet přišla konkrétně proto, že si chtěla vzít Agnes k sobě na návštěvu. A ne na den nebo dva, ale na mnoho dní. Alespoň na týden, anebo i déle.

Proč? zajímala jsem se. Kvůli čemu, prosím tě?

Harriet pohlédla na Agnes. Copak ty nechceš jít? zeptala se.

Chci, vykřikla Agnes. Já chci! Mami! Já chci k Harriet na návštěvu!

Na to, jestli chce ona, se nevyptávej, řekla jsem Harriet. Proč ji tam chceš ty?

Má mě rrráda, odsekla Agnes.

To se mi nemůže stýskat po neteři? zeptala se Harriet.

Může, zahalekala Agnes. Může, zasyčela na mě potom nenávistně.

To skutečně může, odvětila jsem. Jen se ptám, proč na tak dlouho. Proč nemůžeš říct důvod?

Harriet pokrčila rameny a vypadala roztěkaně, jako by už myslela na něco jiného.

Aha, pomyslela jsem si. Takhle důležité to pro ni tedy je. Má to pro ni takový význam, až musí předstírat, že jí na tom nesejde.

Proč by Agnes nemohla jít? zeptala se matka. Vždyť už Harriet dlouho neviděla, na rozdíl od tebe.

Nepřítomný výraz zmizel Harriet z tváře. Kovové cvaknutí, jak vážka bleskla modrými křídly.

Ty Harriet vídáš skoro každý večer, pokračovala matka, jsi u ní pečená vařená, nosíš jí makrely a chleba a kdovíco ještě. A nikdy s sebou Agnes nevezmeš.

Vážka se prudce vznesla do vzduchu a vyrazila směrem ke mně.

Obloha ten večer zářila a ptáci se po ní klouzali závratnou rychlostí, nebeské skluzavky byly sice neviditelné, ale byly tam, to se poznalo z ptačího čírikání. V koši zavěšeném na paži jsem nesla Agnesin hřeben, konzervy a taky malou lahev německého vína, kterou mi jednou nějaký voják ve chvílce nepozornosti vložil do kárky a matka se jí chtěla zbavit. Věci v koši narážely jedna o druhou, Agnes poskakovala před námi a občas si přidřepla, aby si důkladně prohlédla zvláštní kámen nebo berušku.

Nevím, co bych Harriet byla pověděla, ale ani ona mi neřekla, aha, tak ty mě vídáš skoro každý večer, to já tě neviděla, ani nepamatuju, kam tedy ten skoro každý večer chodíš, z čehož jsem nadobro poznala, že i ona má tajemství a přešla to mé, abych já nechala být to její. Na tom jsme se cestou mlčky shodly, a protože jsme o tom nemohly mluvit, nemohly jsme mluvit ani o ničem jiném. A tak jsme jen obezřetně a mlčky kráčely vedle svých tajemství.

Lovisa nebyla na dvorku a já dovnitř nešla. Harriet stála a čekala, zatímco jsem si Agnes vyzvedla do náručí a pevně ji stiskla, její ještě drobné tělíčko, které se po racích vejcích, německém lososu a petrolejových palačinkách jako zázrakem zakulatilo, takže připomínalo malého tuleně. Když jsem opouštěla dvorek, v mém nitru to chrastilo, jako kdyby se ve mně převalovaly hřeben a konzervy, ačkoliv jsem věděla, že teď se za tebou budu moct vydávat každíčký večer.

SEVERNÍ POLOVINA lágru tonula ve stínu, borovice byly tmavé a rovné. Dva vězni byli na svých místech, jako kdyby se odtamtud od poslední nehnuli.

Když jsem se přiblížila, ten sedící na dřevěné krabici řekl něco tomu, který ke mně stál zády. Dotyčný potom zničehonic tiše zahvízdal.

Přišlo mi jako sen, když ses vynořil zpoza rohu a stanul jsi před barákem.

Zbylí dva sledovali, jak se ke mně blížíš, jeden se zasmál.

Rozhlédl ses kolem a zastavil ses. Zůstal jsi stát dva nebo tři metry od ostnatého drátu a ani já se neodvažovala přijít blíž.

Ivane, řekla jsem bez hlesu. Ivane, Ivane, Ivane.

Rychle ses uklonil, tvoje paty se pohnuly jedna k druhé. Potom sis zvedl ruku k srdci a zase ji spustil, jako by sis z předku košile smetl drobek chleba.

Má ústa se pohybovala v tiché omluvě a naznačovala všechno to, co bylo potřeba říct – bylo toho tolik, až jsem měla pocit, že se mi z toho zauzluje jazyk. A i ty jsi měl něco na srdci, poznala jsem to z tvých očí, z tvého výrazu a taky z toho, jak jsi stál. Za ty cigarety tě nepotrestali, nezlobil ses na mě, naopak jsi mi chtěl pohledem poděkovat.

Zaznělo další tlumené hvízdnutí a ty ses otočil. Před

dvěma zbylými vězni jsi zpomalil a natáhl jsi ruku k tomu, který zapískal.

Letmý dotek, možná stisk prstů. Anebo hedvábné zašeles-tění papíru, když cigareta změnila majitele.

Šla jsem domů, dlouho jsem zůstala na pláži a poslouchala tlumené chřastění. Moře omývalo svoje kameny a vystrkova-lo je na břeh, aby tam oschly, jako by to byla jeho mláďata.

Tak se to tedy stalo? přemýšlela jsem. Zverboval jsi ty dru-hé dva, aby ti dali vědět, jakmile přijdu, a varovali tě před strážným? Přišlo mi to tak, ale stála jsem od vás hrozně dale-ko. Mohla jsem špatně vidět nebo si to jen představit. Kdoví, třeba jsem si to celé vymyslela.

Co bych dala za to, kdybych ti dokázala číst myšlenky! Anebo ne, přečíst jsem si je nechtěla. Chtěla jsem do tebe vstoupit, vklouznout ti za oči a pak bosky bloumat ulicemi tvých myšlenek. V klidu a beze spěchu se rozhlížet kolem, zastavit se, dobře si prohlédnout každý tvůj záměr a podivo-vat se nad tím, co se ti honí hlavou.

Čeho všeho bych se byla ochotná vzdát, jen abych se ho naučila líp chápat, přemýšlela jsem. A tehdy se mě ještě nikdo nezeptal: Čeho tedy?

Když SYLVA přišla domů na návštěvu, měla s sebou dva různé druhy balíčků s kávou. Jedny byly malé a matně zlatavé jako krabičky s drahým mýdlem. Druhé byly tmavě hnědé hliníkové tuby. V těch zlatých byla polovina kávy a polovina náhražky. V hnědých se skrývala čistá káva, a když matka tubu otevřela, do místnosti se vylinula taková vůně, že se pohnuly závěsy v oknech.

S matkou jsme prostřeli stůl. Sylva nám chtěla pomoci, ale matka jí nařídila, ať se posadí, jako návštěvě. Sylva vypadala zároveň polichocená a nešťastná, když ji matka tímhle způsobem vyzdvihla nad nás ostatní, a tak ji potrestala za to, že se odstěhovala.

A přesto měla matka obrovskou radost, že vidí Sylvinu tvář, její ruce a útlá záda. Její nevraživost byla jen droboučké, řízné dochucení, špetička soli nebo šňupacího tabáku.

Sylva mluvila jenom o Lageru a my byli bez sebe zvědavostí. Nikdo nevěděl, jaké to tam doopravdy je. Všechny to zajímalo, ale nikdo se tam nedostal.

Sylva vyprávěla, že stěny německých kasáren vypadají jako z manšestru, baráky připomínaly manšestrové kabáty visící na ramínkách v obrovském šatníku jeden vedle druhého. V táboře bylo naráz mnoho tisíc Němců, všichni buď odjížděli na dovolenou, nebo se z ní vraceli. Dovolená trvala

měsíc, ale v Německu stihli vojáci strávit jenom šest dní, zbytek času padl na cestu. V Lageru podstupovali zdravotní prohlídku. Když jí neprošli, na žádnou dovolenou neodjeli. Sylva říkala, že tam panuje mimořádně přísná disciplína. Chodit se smělo jen po cestách a pěšinách. Nikdo z nich nikdy nesešel, jinak následoval trest. Dny v Lageru trávili vojáci úklidem, uhrabáváním pěšinek a rovnáním kamenů podél cest.

Němci mají čistotnost v krvi, poznamenala matka.

Ale otec prohlásil, že uklízení nemá s krví pranic společného, jen chtějí, aby měli chlapi co na práci. Kdyby seděli, jak je den dlouhý, a kouřili cigarety, měli by moc času mluvit o tom, co udělali a čeho byli svědky a co zase brzy dělat půjdou.

Sylva to celé viděla jinak. Podle ní byli Němci veselí a rozpustilí. Kdybyste je viděli, když se úplně na začátku honili po pláži, fotili se a pokřikovali u toho, vykládala. Hráli si na honěnou a házeli po sobě ruskými granáty, které našli na břehu.

Však už je taky na špásování vhodné počasí, podotkl otec.

Pověz nám, Sylvo, o kantýně, řekla jsem rychle.

Sylva řekla, že kantýna Erika stojí hned vedle kolejí, tam, kde začíná vši rynek.

Vši rynek, zopakovala matka. Uchopila ta slova dvěma prsty, zvedla je zprostředka Sylvina vyprávění a držela si je na délku paže od těla.

Ale Sylva tvrdila, že v Erice žádné vši nejsou. Vojáci, kteří dorazili z Laponska, si směli koupit občerstvení jedině u okénka, které se otevíralo směrem ke kolejím. Hned po výstupu z vlaku šli povinně donaha a pak maširovali do sauny na odvšivení. Uniformy se vyčistily nebo spálily. Do kantýny směli vojáci vkročit jen důkladně vymydlení. Když šla Sylva na noční směnu, Němci jí otevírali dveře s lesknoucími se, voňavými vlasy. Uklonili se, pronesli nějakou tu zdvořilost a potom si koupili dopisní papír, aby mohli napsat svým matkám.

Sylva přinesla balíček kávy i Harriet, ale neměla čas jí ho zanešt až domů. Tak to alespoň tvrdila, ale já věděla, že v tom

to není. Viděla jsem, jak jí září oči a jak je neklidná. Sylva neměla mimo Lager život. Všechno ostatní se zastavilo na místě, jako fotografie ve starých novinách. Ustavičně měla naspěch, aby už byla zase zpátky. Kdyby se Lageru příliš vzdálila nebo mimo něj meškala moc dlouho, ztratila by ho. Až by se vrátila, zůstal by po něm jenom jehličnatý les. Nic víc.

ZANESLA JSEM Harriet balíček od Sylvy. Harriet dárek hrozně potěšil a hned se pustila do přípravy kávy. Lovisa, oblečená v Johanových kalhotách a se slamákem na hlavě, mezitím pečovala o zahradu. Agnes mi zamávala z otevřeného okna v patře, prý byla zrovna uprostřed hry. Chvilí jsem přemýšlela, že budu trvat na tom, aby sešla dolů, ale pak mi přišlo, že na to nemám právo. Nepřišla jsem za ní, i káva byla jen záminka. Spěchala jsem za tebou.

Anebo to byl možná nějaký jiný večer. Bylo těžké odlišit jeden večer od druhého, vyrůstaly vedle sebe a vzájemně se proplétaly. Severní polovina lágru byla v době mého příchodu vždycky ve stínu, za skladištěm se rýsovala fialová, červená, zelená obloha. Stín jasanu přilnul ke žluté zdi protilehlého domu. Kapitán Fagerström si vás zaplatil, abyste mu dali do pořádku jachtu, a práce pokračovaly po večerech, když bylo v táboře jinak už ticho. Vězni se skláněli hned na jednu, hned na druhou stranu, bílá písmena V jim zářila na shrbených zádech jako kosti. Fagerström si vykračoval po palubě, zvukným hlasem udílel rozkazy a nikoho ani nenapadlo, že by neposlechl.

Tiché zahvízdání, ty, Ivane, Ivane, Ivane, tvoje ruka, srdce, paty. Pozorovala jsem tě potají jako klíčovou dírkou.

Jeden večer přelo a tehdy jsem zůstala doma. Následující den ležely mraky na zemi v podobě velkých kaluží. Když před lágr přijelo nákladní auto, mraky cákaly kolem něj. Z korby slezlo asi dvacet vězňů, byli od hlavy k patě zlití potem, samou únavou klopýtali. Odveleli je na práci někam dál, do Tvärminne nebo Tammisaari. Do tábora zavolali vždycy večer a objednali si vás na práci pro následující den. Dvacet vězňů ráno odjelo tam a pět sem. Sedmdesát tam a tři sem. Sedm tam a pětatřicet sem. Přesouvali vás z jednoho místa na druhé jako balíky.

Jednou vás prý vyslali na špatné místo. Dorazili jste někam, odkud si vás vůbec nevyžádali. V papírech stálo, že Ha27 a Ha149 dorazili bez pozvání na to a to pracoviště. Nevěděli, co s vámi, a tak vás poslali zpátky.

Mohlo to ale dopadnout i tak, že už jste se nikdy nevrátili. Nikdo už nevěděl, co se vlastně stalo a kam jste se poděli. Tak to s balíky občas bývá a zjevně se to děje i čísům.

Jednoho dne bylo z lágru slyšet střelbu. Někdo řekl, že dozorci vypálili varovné výstřely, protože v táboře panoval neklid a schylovalo se k pokusu o útěk. U nějakého vězně se prý našly výbušniny a větší skupina plánovala vzpouru. Po střelbě tři vězni zabili dozorce a uprchli do noci. Následně se rozneslo, že každý vězeň, kterého přistihnou mezi ostatními dráty, bude okamžitě zastřelen.

A já si myslela: Ty s tím nemáš nic společného. Chceš mě večer vidět, neriskoval bys to kvůli tak zbrklé a nahodilé věci, jako je vzpoura.

Jednoho večera se hvízdnutí neozvalo a ty ses neukázal. Bylo to poprvé, cos nepřišel na naše setkání. Zbylí dva vězni byli na svých místech, pokukovali po mně jako vždycy, ale pak se ke mně otočili zády.

Pokračovala jsem ve zbytečné cestě přes náměstí a odtud na lesní pěšinu. Hřbitov už halilo šero. Do obličeje mi jako

zrníčka písku nalétávala hejna komárů a musela jsem se na chvílku zastavit.

Když jsem otevřela oči, stál jsi přede mnou.

To samozřejmě nemůže být pravda. Tak jsem si to myslela.

Brejden, řekl jsi.

Zasmála jsem se.

Ten pozdrav byl natolik běžný a každodenní, že ses ho musel naučit od dozorce. Bylo mi do smíchu, protože se to pro tu chvíli vůbec nehodilo. Jako kdyby se přede mnou zastavil sob a řekl brejden.

Brejden, odpověděla jsem.

Ještě sis to několikrát zopakoval pro sebe, brejden, brejden, jako bys chtěl to naše třetí společné slovo pokolébat.

Přičísl sis vlasy vodou, na ramenou tvojí košile jsem viděla mokré fleky. Po nikom dalším nebylo ani stopy. Byli jsme jen sami dva.

Neměla jsem ponětí, odkud jdeš ani kam máš namířeno. Možná ses vracel z práce, kam tě odveleli, nebo z žebroty. Anebo jsi možná hledal mě. Třeba jsi nějak uplatil dozorce, nebo vyklouzl z lágru v místě za latrínami. Tamtudy jste prý prchali.

Postával jsi tam jako vítr mezi stromy.

Chytila jsem tě za paži, než ses stihl začít klanět, líbat mi ruku a dělat podobné vylomeniny. Na ty teď nebyl čas.

Hrubá, silná ruka, teplá. Růžové kmeny bříz, zářivě fialové silenky. Divoký maliník, husté kopřivy, jejich nakyslý, tmavý pach. Ve vzduchu se nervózně pohupovaly střemchy a větve mi nás pleskaly do obličeje.

Když už pěšinu nebylo vidět, otočila jsem se k tobě čelem. Chránila nás hustá vrstva jeřábů a olší. Jasan násilím vměstnal svoje větve mezi javory. Šťavel a hasivka, kapradí s lístky jako z krajky. Byl jsi pevný jako skála, sálalo z tebe teplo.

Padli jsme v náruč lesa jako stromy za bouře, přímo tam, kde jsme stáli. Naše vyvrácené kořeny trčely strnule vzhůru,

nad hlavami se nám jako drak tyčila obří borovice se čtyřmi větvemi. V řasách ti vězely lístky chrpy.

Tvůj první polibek byl hladový a křičel mi v ústech. Nerozuměla jsem, co křičí, ale křičel z plných plic. Nejspíš strachem, touhou a úlevou, anebo svobodou.

Brzy se ale uklidnil a pomalu mi plul v ústech jako mořský koník. Naše kosti do sebe vrážely, odstrkovaly si jedna druhou z cesty. Zato uvnitř nás bylo teplo a vlhko.

TOHO VEČERA jsem domů došla s korunou z kopřiv a chrpových lístků ve vlasech. Před studnou jsem se ujistila, že mi lem sukně neuvízl pod gumičkou u kalhotek, ale ani u studny nikdo nebyl. Všechny lidi jako by někdo sebral z cesty a zavřel je do jejich domovů. Zůstal nám celý svět.

Doma matka myla kávovou konvici a otec drolil tabák z cigarety, aby si ho nacpal do dýmky. Zalhala jsem, že je Agnes pozdravuje.

Celý večer jsem v myšlenkách utíkala zpátky pod tebe. Šla jsem si po své práci, ale stěží jsem slyšela, když na mě někdo promluvil. Matčina ústa se pohybovala a já zároveň prožívala následující: tvoje prsty se dotkly mých zad, projelo mnou zachvění, jako by někdo trhl za šňůru vedoucí k mému srdci a probudil mě k životu. Zvedl ses ze mě, vytáhl sis příliš velké kalhoty a zavázal si je kolem pasu. Kalhotky mi visely na kotníku. Navlékl jsi mi druhou nohavičku na nohu, nadzvedla jsem k tobě tělo. Řekl jsi něco, co znělo jako láska, ústa jsi měl ještě plná nakyslého polibku. Potom se ozvalo vrzání písku, blížilo se kolo. Ty už jsi byl na nohou a vzápětí jsi zmizel mezi olšemi, jasaný a vrbami. Zašustily, když tě pojímaly do sebe, a pak se za tebou napřímily jako ochranná zeď.

KDYŽ SE ŽIVOT skutečně obrátí vzhůru nohama, člověk upře pohled zpátky a hledá okamžik, o němž může prohlásit: Tady je! Zářivý bod, kdy se všechno změnilo. Tady je ta hvězda, která spadla na zem, která vybuchla, když jsem na ni nic netušící stoupl. Kdybych se vydala jinou cestou, zůstala ten den doma nebo šlápla o pět centimetrů dál, všechno by teď bylo jinak.

Nejdřív jsem si myslela, že všechno začalo domem natřeným namodro. Potom mi došlo, že to není pravda, začalo to už mnohem dřív. Ale kdy? Tehdy když vypukla válka? Mým narozením anebo tím tvým? Spadla hvězda už tenkrát a jenom čekala na to, až vyrostu a stoupnu na ni?

Zbytek světa si výbuchu hvězdy nevšiml. Dvakrát denně k nám začal jezdit vlak s mlékem, což znamenalo, že s frontami na mléko byl jednou provždy konec. Právě o tom všichni mluvili – a taky o tom, že ve středu města otevřeli nový obchod.

Tak ve středu města, stěžovaly si ženské z našeho břehu. No, to je nám úplně k ničemu. Je to prašť jako uhoď, jestli budeme chodit tam, anebo do Alfy na Železniční ulici. Oba krámy jsou stejně daleko, padne na to stejně času.

Ve městě by bylo dost práce pro všechny, skutečné, důležité práce, ale naše ženy den co den chodily tam a zpátky, a tak marnily čas. Tu mlíkárnou by měli zřídit tady, říkaly. V Nordmanovic

domě byl dřív obchod a teď to tam zeje prázdnotou. Proč ji nemůžou otevřít tam? Kdyby se museli dennodenně tahat tři kiláky se třemi deci mlíka na hlavu, to by se tu obchody zakládaly jedna radost.

Poslouchala jsem, jak ženské mluví o nekonečných těžkostech života. O mlékárnách a stání ve frontě, o tom, jak chlapi nasávají, o porodech a co jim provedly s těly. Dole mi to visí, hrůza pohledět, vykládaly, když tahaly tašky s nákupem nebo džbery s vodou, a jejich smích byl pouhé neradostné vyštěknutí. Sousedé byli idioti, příbuzní sráči a mužovo přibuzenstvo, to byli teprve šílenci, jeden pomatenec vedle druhého! Ženské si vlastně ani nestěžovaly, spíš láterily, ale nikdy neklesaly na mysl, nehledě na to, s kolika sráči a ožraly se musely potýkat. Tu trochu zábavy si urvaly, kde jen mohly. Ať nemáš z moučníku moučnivku, popichovaly jedna druhou při jídle.

Ale někdy brzy ráno nebo pozdě večer, když náhodou kráčely proti mně, vypadaly jako památníky vztyčené na počest svých vlastních trápení.

Tohle nikdy, pomyslela jsem si. *Nikdy.*

Čas od času jsem si z našeho milování vybavila něco nového. Třeba jak jsi mi ze stehna sebral borovicové jehličí. Bylo to ve chvíli, kdy jsem se k tobě nazvedla tělem a ty jsi něco řekl.

Začala jsem procházet vzpomínky bod za bodem, doufala jsem, že si všimnu nějakého dalšího pokladu, který pak budu moct schraňovat. Ať jsem však paměť napínala sebevíc, na nic nového jsem už nepřišla. Nepovšimnuté věci jsem si vybavila jen znenadání, aniž jsem se o to snažila.

SYLVA S SEBOU měla zlaté a hnědé balíčky stejně jako při předchozí návštěvě, ale sama byla tentokrát jiná. Voněla po parfémů a na holeních jí jako okvětní lístky zářily hedvábné punčochy.

Odkud to všechno máš? vyzvídala matka.

Káva byla z kantýny. Ale parfém a punčochy byly dárek. Od jednoho německého vojáka.

Sylva se červenala, doširoka otevřené oči jí nervózně těkaly kolem jako dva zlatohlávci. Bylo nicméně jasné, že by v hedvábných punčochách nepřišla domů, kdyby nám o té novině nechtěla povědět.

Německý voják, zopakovala matka.

Na což Sylva odvětila: Werner.

Jak prosím? ptala se matka.

Jmenuje se Werner Schmidt, řekla Sylva. Já mu ale říkám Wenri.

Matka Sylvě nařídila, aby zůstala přes noc doma. Sylva bez odmlouvání poslechla, nejspíš to stejně čekala. Ráno si natáhla punčochy, vypila černou kávu, kterou jí matka mlčky nalila, a odešla pracovat do kantýny. Večer se zase poslušně vrátila domů. Matka přijela chvilku po ní, byla bledá a břítká jako srpek měsíce. U studny se mluvilo o tom, co se ráno

stalo v ulici Norrgårdinkatu ve vile Borg, které všichni místní říkají Knapervilla, žebrácká vila. Paní Suominenová je úplně zlatíčko, ale chudá jak kostelní myš, a tak musí mít v domě nájemníky, přespolní přístavní dělníky a jiné, za které není radno ručit. V jednom z pokojů v patře bydlela dvě děvčata, která měla pánské návštěvy. Všichni to věděli, ale v podstatě s tím nic nezmohli. Ženské u studny říkaly, že předchozího večera začala mít paní Suominenová holek i jejich vylomenin tak akorát a v pokoji je zamkla. Ráno si všimla, že dívkám pod okno kdosi dotáhl její dřevěný žebřík, zůstala tam stát a křičela z plných plic, dokud okno neotevřeli. A co myslíte – vyhrnuli se z něj němečtí vojáci! Paní Suominenová jednoho z nich drapla a nepustila ho, dokud žebřík neodnesl zpátky na dvorek.

Určitě byli z těch, co v táboře dělají natrvalo, poznamenala k tomu Kerstin Öhmanová. Ti ostatní nemají ve městě co pohledávat.

A co to má společného se Sylvou? V Knaperville přece nebydlí, řekla jsem teď já, i když jsem moc dobře věděla, na co matka naráží.

Ty buď zticha, okřikla mě matka. Sylva má ještě naději. Snad nechceš, aby ji v tomhle městě čekal stejný osud jako tebe.

To bylo poprvé, co někdo nahlas přiznal, že mě v tomhle městě čeká nějaký osud, ještě ke všemu takový, který by nikdo nikomu jinému nepřál.

A jaký osud to prosím pěkně je? zeptala jsem se. No? Tak pověz, jaký osud mě v tomhle městě čeká, když v tom máš jednou tak jasno!

Ty budeš ještě otcova smrt, zvolala matka a ukázala na otce, který v tu chvíli dvakrát kýchl.

Tím mě pochopitelně umlčela. Jenže si neuvědomila, jak cenného spojence ztratila. V tu chvíli jsem se rozhodla, že budu Sylvin románek podporovat, jak jen to půjde, a že z Wenera

Schmidta z vojenského zásobovacího oddílu vymámím tolik čokolády a cigaret, kolik jen dokážu.

Večer se mi Sylva mezi čtyřma očima svěřila, že matka je úplně bez sebe. Ležely jsme v šeru raného podzimu, aniž jsme rozžaly lampu, a vzpomínám si, že moje modré šaty splyývaly přes židli jako dívka v mdlobách. Sylvina šedá uniforma, kterou nosily všechny lotty, visela na věšáku jako strašidlo.

Wenri by do Knapervilly nikdy nevročil, řekla Sylva.

Samozřejmě že ne, přitakala jsem. Vždyť je do tebe zamilovaný.

Se mnou to nemá nic společného, namítla Sylva. I kdybychom nebyli spolu, Wenri by k těm holkám nikdy nešel. Není ani trochu takový.

Sylva a Werner se seznámili před dvěma týdny. Kantýna byla plná vojáků, kteří tam nakupovali a koketovali s lottami, Sylvou a její přítelkyní Mariou. Ti, co postávali u dveří, měli na hlavě černé barety se znaky lebky.

Sylvinu pozornost upoutal vysoký hubený muž, který si nacpával dýmku tabákem, zatímco ostatní vtipkovali, recitovali verše a jódlovali. Působil dojmem, jako by seděl ve vlastní knihovně, ztracený v myšlenkách.

Nosí brýle? zeptala jsem se.

Nosí, odpověděla Sylva a na tváři se jí jako ptáček v příliš malé kleci zatřepotal úsměv.

Potom prý venku zničehonic zazněl výstřel. Ne úplně blízko, ale taky ne moc daleko. Tvrdá, třaskavá rána. Nikdo nevěděl, na koho vystřelili nebo proč. Mohla to být jen nehoda.

Když se před kantýnou rozlehl výstřel, Werner sebou trhl tak, až mu dýmka vypadla z ruky. Chvíli se zdálo, že se možná rozpláče. Pak už se ani nepohnul, dokonce ani aby sebral dýmku. Jako by se v něm po tak prudkém škubnutí něco porouchalo. Hnul se teprve ve chvíli, kdy mu jeden z těch

s baretem řekl něco ostrého. V tu chvíli se celý poplašený sehnul a zvedl dýmku z podlahy. Baret štěkl ještě něco, Werner se znovu sklonil a v ten okamžik si Sylva všimla, že je dýmka rozlomená.

Když ti s barety odešli, Werner si prohlížel kusy svojí dýmky, jako by je viděl prvně v životě a snažil se přijít na to, k čemu slouží. Pak si je strčil do kapsy, snad aby je neměl na očích, včetně hlavičky, přestože v ní ještě musel být tabák.

Napadlo mě, že výstřel Wernera Schmidta polekal stejně jako tebe vrzání kola. Třeba i on zkusil prchnout z dohledu, když ho uslyšel, jenom nevěděl jak.

Werner žil v kasárnách vedle všiho rynku spolu s ostatními vojáky, kteří měli na starost zásobování. Kasárny stojí neda-leko kantýny, a proto tam Werner často chodil.

Rovnou jsem se Sylvy zeptala, jestli se s tím svým Wenrim někdy schází o samotě.

Scházím, odpověděla Sylva. Potom mi vyprávěla o ostrově, který leží kousek před Tulliniemi, vlastně to byl spíš malý skalnatý výběžek, kde se prý němečtí vojáci potkávali s holkami. Nápadníci čekali na místě a dívky tam ve člunech převáželi rybáři. Když dívka potřebovala odvézt zpátky, na znamení se vystřelilo z pistole. Rána, která polekala Wernera, mohla pocházet právě odtamtud.

Co jsou ty holky zač? ptala jsem se.

To ale Sylva nevěděla. Celé to taky mohly být jenom klepy. Z kantýny nebylo ostrov vidět a do samotného Lageru Sylva nesměla. Z toho jsem usoudila, že v té době s Wernerem ještě nestrávila noc.

Naše milování jsem usilovným vzpomínáním vypěstovala tak, že bylo dlouhé a trvalé. Docházelo k němu zase a znovu, pokračovalo celé dny. Nic jiného než ho natahovat mi ani nezbývalo, protože ve skutečnosti trvalo zhruba minutu. Minutu. Možná

i míň. Zmizení v houští, pád na zem. Mořský koník. Ty ve mně. Kalhoty, poslední polibek. Pak jsi byl pryč.

Denně jsem chodila do lesa, abych si prohlédla místo, kde k tomu došlo. Dračí borovice i všechno ostatní bylo stále na svém místě. I my.

Brzy jsem ale chodit přestala. Bála jsem se, že nás moje oči rozmělní a spolknou, úplně stejně jako předtím lágr.

Už jsi nechodil na naše setkání na opačných stranách ostatného drátu, už se neozývalo hvízdání. Napadlo mě, že tě přechodně odveleli na práci do nějaké z nedalekých obcí. Tehdy jsem se ještě příliš nestrachoala, ne víc než obvykle. Pokud tě při něčem dopadli, stěží to byla naše společně strávená minuta. Ani mě nenapadlo, že ses mě třeba nabažil.

Když Sylva následující den ráno odešla do práce, matka se ze mě pokusila vymámit, jak se věci mají. Lososí konzervy vyrovнала na jednu hromádku, hovězí na druhou a z toho, jak měla natažené prsty, jsem poznala, že počítá.

Co je ten Werner asi tak za člověka? ptala se.

Přínejmenším to není žádný škudlil, řekla jsem.

A navzdory tomu, jak zděšená matka z německého přítele svojí dcery byla, nemohla si pomoci, aby ji pohled na všech ten blyštivý kov trochu neobměkčil. Tak funguje hojnost. I kdyby sis sebevíc zvykl na materiální tíseň a jí vyšlapané cestičky, hojnost přináší klid, radost a odvahu. Cesty se rozšíří a vyhladí a člověk si na nich může i trochu zatancovat, když nemusí mít oči ustavičně přilepené k zemi jako vycházkovou hůl. Může se dívat na mraky nebo na moře, vykračovat si jen tak nazdařbůh křížem krážem a marnit čas. Nebo chodit po rukou, pokud to umí.

Matka to nedokáže. Je tolik zvyklá na to dělat si starosti, že s tím nepřestane jenom proto, že jejich příčina zmizí. Rychle si vymyslí novou, jen aby se mohla zase strachovat. Jinak žít totiž neumí.

Ještě vlažněji se však k Sylvině romáнку stavěl otec.

V Helsinkách o ně nestojí, prohlásil večer, když jsem mu připravila dýmku. Mannerheim se bojí, že u nás rozehrají tu stejnou hru jako jinde. Proto je poslali sem, ať když tak dělají psí kusy nám, a ne Helsinčanům.

Matka si přesto nemohla pomoci a zeptala se otce, jestli by směla Wernera pozvat k nám na kávu, abychom ho důkladně prověřili. A otec odmítl. To jsem alespoň vyvodila, protože když jsem se jednou ráno vracela domů s kárkou na mléko, zaslechla jsem, jak matka rozzlobeně říká: Kdyby měla německého šamstra Beata, ten chudák už by tu seděl u výslechu.

Vybízela jsem Sylvu, aby neklesala na mysli a vrátila se do Radiopejlingu, jak jen to bude možné.

Neustupuj jim, řekla jsem jí. Kdyby o tom mohli rozhodovat, Wernera už neuvidíš.

Sestřičko moje milovaná, vyhrkla Sylva a pevně mě objala.

Šla jsem ji vyprovodit k Lageru. Moře se bavilo tím, že se zase a znovu svinovalo a rozvinovalo. Anebo ho možná unavovalo, že ho vítr převaluje tam a zpátky. Svrběla mě celá pusa včetně dásní, tak moc jsem o tobě chtěla Sylvě povědět. Sama se mi svěřila s Wernerem a já bych se jí ráda svěřila na oplátku, pověděla jí o svojí vlastní lásce, nejenom poslouchala. Připadalo mi, jako by mi teprve teď došlo, že mám i druhou sestru. Že mám další šanci na život.

A najednou jsem zaslechla, jak Sylvě říkám:

Vím, kdo u nás bydlel. Když jsme byli v Bromarvu.

Ach, Sylva na to. A kdo?

Ten válečný vězeň, co k nám přinesl Cyrusovu postel, odvětila jsem.

Moře jako by v tu chvíli přestalo se svým převalováním a strnulo uprostřed pohybu.

Sylvu zajímalo, odkud to vím, a já jí pověděla, čeho jsem si všimla, když jste nesli postel.

Snad se sem nevrátil? strachovala se Sylva.
Kdo? zeptala jsem se.
Ten vězeň, řekla Sylva.
Samozřejmě že ne, odpověděla jsem rychle, jak to myslíš?
Sylva řekla: Můžu promluvit s Wenrim, jestli chceš.
Proč by sis s ním promlouvala? vyhrkla jsem a srdce mi
tlouklo až v krku.
S Rusy se dokážou vypořádat, vysvětlila Sylva.
Není potřeba se s kýmkoliv vypořádávat, řekla jsem.
To nemůžeš vědět. Třeba si myslí, že je to pořád jejich domov.
Čí jejich? zeptala jsem se.
No přece jeho a jeho manželky, odpověděla Sylva.

JAK JE MOŽNÉ, že mi nedošlo, že jsi tu měl manželku? Celé týdny jsem si představovala, jak žiješ v tomhle domě. V komůrce sis myl obličej a ruce. Svlékl ses a šel sis lehnout, holil ses, každé ráno sis vykouřil cigaretu. Tvou manželku jsem ale nikdy neviděla.

Tady si někdo myslí, že je jediný člověk na celém světě, říkávala babi. A měla pravdu.

Následující ráno, když otec s matkou odešli do práce, jsem začala pátrat po stopách tvojí manželky, přestože jsme všechno dávno důkladně vydezinfikovali. To jsem věděla, ale stejně jsem hledala. Pokud jsem ve škvíře v podlaze spatřila kousek papíru, zvedla jsem ho a důkladně ho prověřila. Prohrabala jsem spíž a sklep. I nové tapety jsem prohlédla centimetr po centimetru a hledala jsem známky míst, kde si někdo opřel hlavu o stěnu.

Nic jsem nenašla. To ale neznamenalo, že by tvoje žena neexistovala. Ani po tobě jsem nenašla jedinou stopu, a stejně jsem věděla, že jsi tu bydlel.

A potom jsem našla vlas. Objevil se hned, jak jsem nechala hledání, tak jak to se ztracenými věcmi bývá vždycky. Dlouhý, černý, kudrnatý vlas na okenním parapetu.

Bylo to, jako by přede mnou přistál ptáček. Pozoroval mě černýma lesklýma očima a varoval mě, abych k němu nenaťahovala ruku, jinak uletí pryč.

Nikdo z naší rodiny nemá dlouhé tmavé vlasy. Ty otcovy jsou tmavé a krátké, teď už skoro úplně šedé. Agnes a Harriet na hlavách zapadá slunce. Já s matkou máme světle hnědé vlasy a Sylva tmavé mikádo.

Tvoje lékořicové vlasy jsou krátké. Dlouhý černý vlas musel tím pádem patřit tvojí ženě.

Natáhla jsem ruku a vlas neuletěl. Vzala jsem ho do dlaně a pozorovala ho a on můj pohled opětoval. Ze zásuvky u komody jsem si přinesla malou krabičku a vlas do ní uložila. Kroutil se a rozpínal. Potom se uvelebil na místě a usnul.

Zavřela jsem krabičku a přemýšlela o tom, co říkala matka. Ženský vlas si navěky pamatuje každičkový zákrut a kudrlinu, ještě tehdy, kdy sama žena úplně zapomněla na to, kvůli komu si vlasy natáčela.

Celý den jsem nechala krabičku na pokoji. Až večer jsem ji znovu vytáhla, otevřela jsem ji a položila ji na noční stolek. Svlékla jsem se a složila oblečení přes opěradlo židle. Natáhla jsem si noční košili. Umyla jsem si obličej a osušila si ho ručníkem. Vyčistila jsem si zuby, trochu se napila vody. Vyšla jsem na dvorek, abych vylila umyvadlo do křoví a vyčurala se. Po návratu dovnitř jsem za sebou tiše zavřela dveře.

Když jsem se posadila na kraj postele a vzala krabičku do ruky, vlas se začal kroutit a svíjet. A pak se probudil.

Vlas po probuzení vzpomínal na všechny ty okamžiky, kdy si ho pro tebe tvoje manželka česala. Vyprávěl, jak se měl ve zvyku v jedné změti s ostatními miliony vlasů zanořit do polštáře, když se tvoje žena položila na záda, ty jsi na ni nalehl a miloval se s ní. Vlas si pamatoval každé z těch milování. Každické.

Pamatoval si i další události. Třeba vaši svatbu. A křtiny vašeho syna. Vlas vyprávěl, že i pro tebe to byly ty nejblazenější dny tvého života.

Jak to víš? ptala jsem se. Nejsi přece jeho vlas.

Vlas jako by neslyšel a pokračoval v přednášce. Vykládal, že i v tomhle domě jste žili šťastně. Snídani jste jedli v posteli, drobili jste chleba a špinili povlečení prsty a polibky ulepenými od džemu. Ve dne vlas chodil s tvojí ženou do salonu Pačule, a když ses večer vrátil domů, vzal jsi do ruky hřeben a česal jsi ženě vlasy, dokud jí v jedné záplavě nespádaly na záda jako černá fontána.

Bud' zticha, přikázala jsem vlasu. Bud' zticha bud' zticha bud' zticha.

Měla jsem chuť sebrat vlas z krabičky, otevřít okno a vyhodit ho ven. Jenže jsem nemohla. Zkrátka jsem to nedokázala udělat.

NÁSLEDUJÍCÍHO DNE se objevila tvoje manželka – jakoby nic vystoupila ze spíže. Zaplnila celý dům, nešla do práce, nejspíš byla ženou v domácnosti. Ráno se povalovala na Cyru-sově posteli a četla knihu. Jakmile se dost načetla, knihu odložila a zdřímala si. Odběhla jsem se podívat na cestu a sobí stezku, a když jsem se s prázdnou vrátila dovnitř, byla vzhůru a chápavě se na mě usmála.

Večer začalo její čekání a teď bylo na mně, abych ji pozorovala s vědoucím výrazem ve tváři. Ona si však jenom broukala, zatímco se převlékala, a nevypadala zklamaně, když ses neukázal. Proč by se strachovala? Věděla, že dřív nebo později přijdeš, byla přece tvoje žena. Nelekla se ani tehdy, když se domů vrátili otec s matkou, neuhnula jim ani se neodběhla schovat. Naopak kmitala matce přímo pod nohama, prala a uklízela.

Večer jsem pokaždé doufala, že v noci zmizí. Ale ráno, sotva začalo svítat, jsem slyšela, jak otevírá okno s výhledem na moře. Těžké černé kadeře se jí v proudícím vzduchu ani nepohnuly.

Pomyslela jsem si, že láska je ze začátku neurčitá a obrovská jako slunce. Její světlo dopadá úplně všude. Na počátku bych tvou ženu milovala stejně jako tebe, protože patřila k tobě nebo proto, že jsem milovala celý svět, i válku jsem snášela.

Potom raz dva, a láska se lekne a zmenší, až z ní zůstane jen malý váček. Do toho už se moc nevejde, ani co bys pojmul do dlaně, a všechno to málo je moje, jenom moje. Jak se na mě díváš, jak se mě dotýkáš, jak dlouho se se mnou miluješ, jak usilovně mě hledáš, kolik lásky ke mně cítíš. Miluješ víc někoho jiného, miluje někdo jiný někoho jiného víc než ty mě? Čím prázdnější je váček, o to zaníceněji je třeba ho strážit a počítat mince, aby člověk nepřišel i o to málo, co má.

Vzpomínáš, jak jsem říkala, že Agnes mi občas po ránu připadá vytáhlá a cizí? Když jsem vyrazila k Harriet, abych ji odvedla domů, sama jsem přišla tak cizí a vytáhlá, až jsem se bála, že ani neprojdou sestrinými dveřmi. Za Agnesiny nepřítomnosti se proměnil celý můj svět. Šlápla jsem na hvězdu, pomilovala se s tebou a odešla domů s korunou na hlavě. Sblížila jsem se se Sylvou, hrála si s ohněm, když jsem jí o tobě pověděla, tváří v tvář jsem se střetla s tvou manželkou. Přišlo mi to tak vzdálené, až mě to děsilo.

Když jsem však dorazila na místo, Harriet ani Agnes nebyly doma. Lovisa seděla sama ve světnici, pila čaj a četla si noviny u stolu, na němž panoval strašný nepořádek, zjevně jedla pozdní snídani. Vzpomínám si, že v porcelánové váze měla pobřežní růže, a protože uvnitř kouřila malou dýmku, chvíli jsem si myslela, že je zpátky Johan.

Harriet se nakonec uráčila vrátit i s Agnes. Ta ani tentokrát nechtěla domů. Harriet naléhala, ať zůstaneme na oběd, ale já na to neměla náladu. Podráždilo mě, že mě nechala čekat, a navíc to nevypadalo, že by jídlo dorazilo na stůl v dohledné době, s přípravami se ještě ani nezačalo. Harriet pořád opakovala, zůstaňte přece, zůstaňte, ale nezdálo se, že by toužila po mé společnosti, dívala se mi přes rameno, jako by čekala někoho jiného.

Běž si posbírat věci, řekla jsem Agnes.

Agnes dostala od Harriet nový kufr. Malinké cestovní zavazadlo s mosaznými rohy, do kterého si prý sbalí věci pokaždé, když půjde k Harriet na návštěvu.

Ty se sem hodláš brzy vrátit? zeptala jsem se.

Harriet si pro mě přřijde, odpověděla Agnes. Bude se jí po mě hrrozně stýskat. A mně se bude hrrozně stýskat po Harriet.

Agnesinu noční košili jsem našla pod Harrietiným polštářem.

Myslela jsem, že tu spíš ve svojí vlastní posteli, poznamenala jsem. Jako doma.

Tady spím vždycky vedle Harriet, řekla Agnes.

Doma se pěkně naučíš říkat r, prohlásila jsem zlomyslně.

Nepotřřebuju, řekla Agnes. Podle Harriet je to orroriginální.

Cestou domů byla s Agnes čím dál větší potíž, odmlouvala. Vlekla se, jak nejpomaleji dokázala, kopala do písku a do kamenů. Klátila kufříkem dopředu a dozadu ve velkých obloucích, houpala s ním až k obloze, dožadovala se pozornosti a snažila se vyvolat hádku.

Přezky kufru byly možná špatně zavřené, anebo je rozrazil naschvál, zatímco jsem tonula v myšlenkách. Hlavou se mi honilo Harrietino zpoždění, její roztěkanost a rozostřený pohled, když se na mě dívala, aniž mě skutečně viděla. Agnesina vzpurnost – zrovna měla rozehranou hru, když jsem přišla –, šíravý stesk a touha, kterou k sobě s Harriet měly v následujících týdnech pocítit.

Ozvalo se cvaknutí, jak se mosazné přezky otevřely, a obsah kufru se vysypal na zem, hřeben, noční košile i další věci. Tou dobou už jsme byly blízko ortodoxního hřbitova. Na pozadí byl slyšet pravidelný lomoz přístavu, monotónní kovové dunění.

Tohle si vypereš, řekla jsem a nacpala noční košili s ostatními věcmi zpátky do kufru.

Nesnáším ho, je hrrozně ošklivej, odsekla Agnes a koplá do kufříku.

Vlastně se do něj ani netrefila, jen vykopla nohu jeho směrem. Ale mně z toho vzdorovitého chování ruply nervy, a tak jsem s ní prudce šklubla směrem k sobě.

Agnes začala hulákat a kvílet. Znělo do teatrálně, byl to hraný křik, jako by proti mně hledala pomoc u někoho cizího. Zachraňte mě před tou ženskou, prosil její křik. Její buclaté tulení tělíčko mi přišlo velké a nemotorné, jako bych vláčela stoličku od klavíru.

Jen si křič, slyšela jsem samu sebe a zaryla jí prsty do žeber. Nikdo ti nepomůže.

To bolí, vrískala Agnes jako na lesy. To bolí.

Máš pravdu, bolí to, vykřikla jsem zničehonic, přišlo to tak náhle, že to zaskočilo i mě. Můj hlas byl strašlivě drsný, obličej jsem měla nalepený na ten Agnesin. Zároveň jsem jí prsty tvrdé jako kámen vrážela hlouběji pod žebra, do malých mezírek mezi nimi.

Takhle moc to bolí, slyšíš? křičela jsem. Tak moc!

Co mě bolelo? Návrat ke starému, všechno to, do čeho jsem v jediném okamžiku znovu spadla. Harriet, Agnes, ta věčná žárlivost a pocit viny. To, čemu jsem na chvílku utekla, ke svému vlastními životu, k lásce k tobě a samozřejmě i k utrpení, které ale bylo jen moje a s nimi dvěma nemělo nic společného. A nyní jsem byla znovu na starém známém místě, spadla jsem tam, jako bych proklouzla výlevkou.

Teď nebudu dumat nad tím, jestli mám na něco takového právo. Nevyhraješ nade mnou, myslela jsem si.

Tak jsem to cítila. A víš ty co, Agnes se cítila navlas stejně. Viděla jsem to v jejím pohledu, byl to můj vlastní pohled, jenom v její tváři. Její oči nepatřily dítěti, dívaly se na mě zpoza věčnosti. Zírala jsem na ni, aniž jsem uhnula pohledem, bez

jediného slova jsme zápolily jedna s druhou, jako bychom byly jen dva páry očí vznášející se ve vzduchu, dvě duše, které zuby nehty bojují o vlastní existenci a právo na to být, čím jsou.

Pak ten okamžik pominul. Naše nitra se čelně srazila, silou nárazu odskočila od sebe a zpátky do svých skrýší.

Pustila jsem Agnes. Ruce se mi třásly, jí se ve tváři černal ten hrozivý puls srpek měsíce.

Jako další si pamatuju následující – Agnes se ke mně přimkne, znovu ji k sobě prudce tisknu, ale tentokrát něžně, s obrovskou silou vši svojí vřelosti. Nadechuje se dlouze a trhaně, celé její tělo se chvěje. Žádný teatrální pláč, cizí lidé už nebyli potřeba, byly jsme jen my dvě a úplně jsme si stačily. Občas ze sebe vyrazila přidušené škytnutí. Rukou jsem jí přejížděla po hlavě sem a tam, její temeno mě hřálo do tváře. Vlhký obličej mi tiskla ke krku, nohy měla obtočené kolem mého pasu. Já před ní klečela na kolenou, do kolenních jamek se mi bolestivě zarývaly kamínky, věděla jsem, že až si je vydoluju z kůže, zůstanou mi po nich hluboké oděrky. Ani mě ale ne napadlo, že bych se pohnula.

Prroč – jsi – tak – dlouho – nešla? špitla Agnes.

KDYŽ JSME KONEČNĚ dorazily domů, na dvorku probíhal hotový kongres. Byl tu Öhman a taky Kerstin, uprostřed bílého dne. Zapáleně diskutovali, ale když nás uviděli, hovor přerušili.

Ježíši, ty jsi za dva týdny vyrostla, řekl otec Agnes. Zůstaň pěkně doma, ať tolik nerosteš.

Lidi rrostou všude, dědo, namítla Agnes. S tím se nedá nic dělat. Ta slova pronesla, jako by se právě probudila ze sna. Cítila jsem v sobě tutéž malátnost.

Kerstin se zeptala, kudy jsme šly domů. Snad ne přes pobřežní lágr? Jeden z těch vězňů, které si zaplatil kapitán Fagerström, se na něj prý v pracovní době vrhl a pokusil se ho zavraždit.

Cože? vyzvídala Agnes, najednou úplně vzhůru. Kdo se koho pokusil zavrrraždit?

Nařídila jsem jí, ať si odnese kufr dovnitř a dá odmočit špinavou noční košili. Když se jí nechtělo poslechnout, lehce jsem ji zatlačila do zad a potom šla.

Hulákal jako na lesy, že Fagerström je fašista, líčil Öhman. Pak mu nějakým náradím zkusil vyrazit díru do krku.

I když to mohly být jen fámy, podle otce se to zjevně seběhlo tak, že vězeň dostal předchozí den dopis, v němž stálo, že jeho žena a dítě na jaře zemřely při obléhání Leningradu. Prý mu z toho úplně přeskočilo. Zkusil zůstat ležet na pryčně, ale

přinutili ho vyjít ven a odvezli ho na práce. Potom se rozhodl zaútočit na Fagerströma.

Jak to s ním dopadlo? zeptala jsem se.

Fagerström zareagoval jako blesk. Ránu odrazil zvednutou paží a vězně od sebe odtlačil. Tomu nářadí vypadlo z ruky a pak už se na pomoc přihnali ostatní.

Já myslím toho vězně, vysvětlila jsem. Jak to dopadlo s ním?

Aha, tak s ním, řekl Öhman. Asi ho odvezli zpátky do tábora.

A co se mu stane tam? ptala jsem se.

Rozhodně nic dobrého, poznamenal otec.

CHCI TI ŘÍCT následující – o obléhání Leningradu jsem věděla. Ve skutečnosti pro mě ale byl jen městem mezi dalšími městy. Jedno bombardovali, druhé obléhali. Nejspíš jsem věděla, že tam v zimě nebyla elektřina, topení ani nic k jídlu. Asi ano. Nijak víc jsem o tom však nepřemýšlela. Ani my v zimě neměli moc jídla či elektřiny a cestovat se dalo jedině s pasem. Představovala jsem si, že v Leningradu to bylo stejné.

Jenže Öhman zaslechl, že jakmile snědli kočky, psy a krysy, leningradští se začali jíst navzájem. Nikdo se neodvažoval vyjít z domu, dokonce ani doktoři za svými pacienty, protože se báli, že je někdo praští po hlavě a sní.

To nemůže být pravda, řekla jsem.

Ani by nikam jít nedokázali, byli strašně slabí, poznamenal otec. Leželi za zavřenými dveřmi v postelích a snažili se nehýbat. Šetřili kalorie.

Tou dobou se podmínky zjevně o něco zlepšily. Lidé dokázali na políčkách přímo ve městě a na zadních dvorcích vypěstovat trochu brambor, mrkve a zelí. Ti, co zůstali naživu, pak zřejmě vypověděli, kdo všechno nepřežil a co se během zimy dělo.

Kerstin si všimla mého výrazu.

Sami Ukrajině udělali to samé.

Ukrajince, zopakovala jsem.

Miliony kvůli nim umřeli na ulici hladem. A to ani nebyla válka. Takže je nemá cenu litovat, řekla Kerstin.

Ještě tentýž večer jsem se za tebou zkusila zajít podívat, ale nic z toho nebylo. Neměla jsem žádnou pořádnou záminku k odchodu, a když jsem řekla, že chci vidět, jaká je situace v přístavu, otec mi to zakázal.

Ani se k němu nepřiblížíš, řekl. Může se tam stát cokoliv. Kdoví co tomu vězni udělali. A je možné, že podobné zprávy z domova dostalo mnoho dalších.

Neklid se šířil úplně všude. Závěsy se třepotaly v průvanu a odmítaly se dát svázat, místo toho se zachytávaly o nábytek a holé stěny. Moře se převalovalo, jako by mělo břichabol. Agnes nemohla za nic na světě usnout. Mám mokrrrou košili, stěžovala si. Je jenom studená, řekla jsem jí. Polož hlavu na polštář, šup.

Nakonec horko těžko usnula. Došla jsem pro krabičku, v níž byl vlas tvůj ženy.

Otevřela jsem ji a šfouchla do vlasu prstem. Zavrtěl se a potom se probudil.

O Leningradu nic povědět nedokázal.

Nebyl jsem tam, řekl. Nevím o něm víc než ty.

Potom na mě pohlédl, měla jsem pocit, jako by mě svýma malýma lesklýma očima pozoroval ptáček. Doufáš, že ještě žije? zeptal se. Anebo je mrtvá?

Buď zticha, řekla jsem.

Že ji někdo snědl?

Ticho, vyhrkla jsem. Buď zticha.

U KOŘENŮ dračí borovice už po nás nebylo ani stopy. Dál tam bujně a pružně rašilo vysoké kapradí.

Kolem prošla nějaká žena, která mi byla podobná. Na sobě měla modré šaty a ve vlasech kopřivy. Sledovala jsem ji a pomyslela si: Kéž bych tak zase byla jako ona. Miláček osudu, kypící láskou a štěstěnou.

PRÁCE NA FAGERSTRÖMOVĚ JACHTĚ pokračovaly, jako by se nic nestalo. Právě proto si tu Fagerströma tak váží. Je to drsný námořník, co vzdoruje Sjöbergovi, ale taky ten nejsvráznější člověk v místě, kde si svérázů cení nade všechno na světě, tedy za předpokladu, že jsou svérázní tím správným způsobem. Pokud je někdo svérázný tak, že se rád o samotě potuluje po lese, evidentně chyběl, když se rozdílil dar řeči, a navíc je ještě trochu stydlivý a neběhá za ženskými, pak není svéráz, ale padlý na hlavu. Zato Fagerström, to je svéráz jaksepatří. Hlučný a nevypočitatelný, pálí mu to a je proslulý svými vrtochy. Ponižuje ostatní a rozděljuje tvrdé údery, když se mu zachce, a je mu ukradené, co si o něm kdo myslí. Můžete se ho pokusit zabít, je mu to ukradené, on chce jen dát do pořádku svoji loď. Bílá písмена V vstupovala na palubu jachty a zase z ní sestupovala jeden večer po druhém.

Večery mýjely. Přišel nízký tlak. Bouře visela nad přístavem jako teplá a těžká kožešina za krkem. Brzy zvečera na oblohu vystoupal měsíc, velký a hnědavě načervenalý jako beráncí kožíšek.

Zničehonic jsem tě zahlédla, jak jdeš s dozorcem podél matných stínů, které vám do cesty vrhaly pouliční svítlny. Klopýtajícího

muže jsi podpíral v podpaží, stíny pro něj byly nepřekonatelně vysoké. Byl namol, zakopával o vlastní končetiny, kolena rovná jako pravítka se mu vzápětí podlomila, takže se zhroutil na zem, jako by mu podtrhli nohy. Ty jsi ho ale udržel zpříma. Pušku jsi na rameni nesl ty, ne dozorce.

Omylem jsem tvoje jméno vyslovila nahlas. Ivane. Potom jsem si přitiskla ruku na ústa, abych se nerozkvílela úlevou, a taky proto, že když jsem tě viděla naposledy, byli jsme ponoření jeden v druhém.

Uviděl jsi mě. Pamatuješ? Podíval ses na mě, ale nemohl jsi pustit dozorce. Musel jsi ho buď dovést ke mně, anebo ho zkusit udržet na nohou, dokud vás nedohoním.

Dozorce se nezmohl na krok kterýmkoliv směrem, a tak jsem vyrazila k vám. Byli jste daleko, ale abych k sobě spěchem nepřitáhla pozornost, musela jsem k vám přijít pomalu, jakoby náhodou. Pomyslela jsem si, že se mi pak třeba podaří dotknout se kradmo tvój ruky, letmo ti pohlédnout do očí nebo zašeptat tvoje jméno.

Dozorci se z hrdla vydral hlasitý zvuk, těžké heknutí předcházející zvracení. Přidržel jsi ho za opasek, puška ti sklouzla z ramene a zůstala ti viset na lokti. Muže znovu zradila kolena, puška udeřila o zem, jak ses sehnul a pokusil ses ho vytáhnout na nohy. Bylo slyšet křik a spěšné kroky, dozorce se mohl vyzvracet z podoby. Pušku ti strhli z ramene a pak tě s postrkováním zahnali za bránu lágru.

Nicméně jsi žil a nebyl jsi to ty, kdo se předtím pokusil zavraždit Fagerströma.

Tvoje žena mohla být mrtvá nebo na pokraji smrti. To, že jsi nevěděl, jak se věci mají, ti v noci určitě nedalo spát a převaloval ses na své pryčně.

Anebo žila, stejně jako tvůj syn. Napsala ti, že je naživu a na zadním dvorku pěstuje mrkve.

LÉTO SE POZVOLNA BLÍŽILO ke konci. Vzduch byl stále ještě teplý a listy tabáku začaly dozrávat. Mezi zelenou se objevily žluté skvrny, nejdřív malé, potom větší. Na tabákové listy se při sklízení nesmí dostat žádná vlhkost, jinak neuschnou, ale shnijí. To ale samozřejmě víš líp než já. Otec po večerech upřeně hledíval na šeříkově temnou oblohu, často věštila, že bude příští den pršet, ale ne vždycky. Není to tam vepsané, řekl otec jednoho takového večera. Jestli nezaprší ani zítra, sklídíme úrodu.

Následující den jsme s otcem naskládali tabákové listy do dvou vrstev a zavěsili je na dlouhé skoby. Vzpomínám si, že Agnes stála na verandě vedle svého kufříku a čekala, až pro ni přijde Harriet. Otec ji poprosil, aby nám k ukrácení času pomohla, ale Agnes zavrtěla hlavou. Harriet se nelíbí, když mám špínu za nehty, řekla.

Tvoje žena šeříkově temné večery po způsobu ostatních ruských manželek nejspíš trávila na zahradě. Posedávala mezi mečíky a chryzantémami a dívala se, jak sklízíš tabák. Vstala ze židle, prošla okolo mečíků až k tobě a sehnula se, aby z tabáku utrhla list. Tabákovým stonkům naskočila husí kůže, když o ně zlehka zavadila černými kadeřemi. Chytil jsi její dmoucí lokny a zvedl jsi je, aby se nedotkly země a neušpinily se. Nesl jsi je jako vlečku. Hrsti jsi měl plné černých kadeří, které ti protékaly mezi prsty.

Tvoje žena zmizela, když nečekaně dorazila Sylva. Odběhla k nám přímo z rovných cestiček a tvrdé disciplíny, která panovala v Lageru – držely se jí za patami celou cestu až na náš dvorek. Na nějaké snění s otevřenýma očima nebo příznaky manželek najednou nebyl čas.

Sylva měla dvě hodiny volna a chtěla si se mnou promluvit. S Wernerem začali plánovat.

Jak to myslíš, plánovat? zeptala jsem se. Kvůli čemu?

Kvůli tomu, až skončí válka, vysvětlila Sylva. Anebo kdyby se tu věci obrátily k horšímu.

Na dvorku jsem nám roztáhla deku. Když si Sylva rozvázala tkaničky, všimla jsem si, že má červeně nalakované nehty.

Werner navrhl, aby Sylva hned odjela do Německa. Jeho matka a otec prý bydlí v Hamburku a Sylvu u sebe rádi přivítají.

Co budou dělat po válce, už plánovali mnohokrát. Nejpozději po jejím konci spolu chtěli odejít do Německa. Cestovali by do Berlína a do Brém a Werner by Sylvě ukázal kostely – ty, které ještě stály. V Německu byl kostelů naštěstí dostatek. Ve dne by bral Sylvu do obchodů a večer do kabaretů, večereři by v restauracích a pili alsaská vína.

Ta jsou ze všech nejlepší, řekla Sylva.

Moje žárlivost byla v tu chvíli hustá a košatá jako keř. Stěží jsem přes ni Sylvu viděla, jen její nehty svítily mezi větvemi jako rubíny, červené, drahé a krutě uštěpačné.

I já snila o tobě a o budoucnosti, ale nikdy mě nenapadlo plánovat, že bych s tebou cestovala do tvého rodného města. Že bychom spolu kráčeli oděskými ulicemi, dívali se na památky a ty bys mě bral do obchodů s oblečením nebo do kabaretu. Kabaretu? Já snila o patnácti společných minutách v lesíku. O pěti minutách, o minutě! Nebo o tom, abych směla vyslovit tvoje jméno nahlas a někomu o tobě říct, nebo abych s tebou mohla jít po Bulváru, aniž by někdo dostal trest smrti a někoho střelili do hlavy. Aby si nikdo nevšiml, jak jsem s veškerým svým sebeovládáním sevřeným v pěsti

přišla k tobě a k namol opilému zvracejícímu dozorci, abych se kradmo dotkla tvojí ruky. To byly moje sny a byly tak velké a nemožné, že se nikdy nemohly vyplnit. Nikdy bych se neodvážila snít o tom, že někdy spatřím tvou oblíbenou restauraci s kostkovaným ubrusem. Že někdy uvidím, jak zdvořile tam s tebou hovoří a jak se ti klaní, když na stole necháš spropitné. Že z otevřeného okna zaslechnu lomození tramvaje a spatřím předměty na tvojí kredenci. Že je vezmu do ruky a budu se tě ptát: Co je tohle a co tohle? Odkud to pochází?

Milovala bys Wernera, kdyby nebyl Němec? zeptala jsem se, a přerušila tak Sylvino fantazírování.

Jak to myslíš? chtěla vědět Sylva.

Milovala bys ho, i kdyby ti nemohl nabídnout čokoládu a parfém? ptala jsem se. I kdyby ti nemohl slíbit cesty do Hamburku a do Berlína?

Samozřejmě, odpověděla Sylva. Kvůli nim ho nemiluju.

Dejme tomu, řekla jsem, že se Werner do Německa nevrátí. Dejme tomu, že přijdou Rusové a odvedou ho na Sibiř.

Něco takového se stát nemůže, namítla Sylva.

Ale dejme tomu, že se to stane, pokračovala jsem. Odešla bys za ním?

Odešla, přitakala Sylva.

Na Sibiř je to odtud tři tisíce kilometrů, řekla jsem. Je tam padesát pod nulou a neznáš tam živou duši. Nikomu tam na tobě nesejde, netušíš, co bys tam sehnala k jídlu, pokud vůbec něco. Byla bys připravená tam odejít, jen abys mu mohla být nablízku? I kdybys ho ani nevidala?

Sylva mlčela.

Anebo předpokládejme, pokračovala jsem, že Werner už by ti nemohl dávat dárky. Naopak bys mu zničehonic musela sama shánět jídlo a tabák a strachovat se o něj. Všichni tady by ho nenáviděli, měli by ho za pouhé zvíře. Řekněme, že by

se z Německa najednou stal nepřítel, takový jako Rusko. Milovala bys ho i tak?

Z Německa se nikdy nemůže stát Rusko, namítla Sylva.

Ale kdyby se stalo, stejně bys ho milovala? ptala jsem se.

Víš ty, co dělají Němci holkám pusou? zeptala se mě Sylva a zamžily se jí oči.

Když pomyslím na Sylvin pohled, věřím, že by za Wernerem na Sibiř odešla. Když si ale vybavím její uličnický rubínový nehtíky, nejsem si tím vůbec jistá. Svého majetného Wenriho každopádně miluje podstatně jinak než já tebe. Je něco jiného milovat člověka, který druhému dokáže bez problémů nabídnout půlku světa, a takového, který už nemá vůbec nic, dokonce ani svoje vlastní jméno.

BĚHEM PODZIMU k nám z Helsinek přijeli prověřit neukázněné poměry panující jak v pobřežním, tak v severním táboře. Zjistilo se, že místní dozorcí jsou lenoši, kteří si neosvojili vojenské způsoby, že pijí, chodí za holkami a neplní svoje povinnosti. Mnozí byli potrestáni.

Ženské u studny se nad těmi rozsudky pohoršovaly. Když pár dozorců sem tam přistihnou, jak v Cejlonu pijou pivo, svět se kvůli tomu snad nezboří. Jestli tenhle svět stojí a padá s jedním pivem, tak to ať si potom spadne. Proč ten lágr vůbec stavěli tak blízko Cejlonu? Navíc je těžký zastat svoji práci, když jsou páni hluší k našim požadavkům. Je přece s podivem, že si člověk třikrát zažádá o baterky do svítilen, ale nikdy z nich neuvidí ani ťuk. V pobřežním lágru prý nefunguje jediná kapesní svítilna. Když vězni vezmou roha pod rouškou noci, čím je to chyba, naše snad? Z tábora tou dobou utekl i hlídací pes. Prý to bylo zvíře, který když jste pohladili, odešlo úplně s každým. To je pane hlídač, toho museli vycvičit v Helsinkách. Jo, a pak odtamtud zdrhlo i kotě přespolního rotného. To vám bylo smutku a naříkání.

Tebe jsem i přes nedostatek kázně nezahlédl. Když se ochladilo, navlékli jste si svoje dlouhé kabáty a znovu začali vypadat jeden jako druhý. Při pohledu na každá záda jsem sebou trhla a každý obličej byl pro mě zklamáním. Nevěděla

jsem, jestli tě potrestali za to, že se dozorce opil nebo že jsi nesl jeho pušku, ale od toho večera už jsem tě neviděla.

Musel být ještě podzim, když si Harriet chtěla vzít Agnes znovu k sobě, a tehdy jsem se doslechla o mladší sestřenici Stiny Willandtové.

Podzim uvrhl Harrietin dvorek do strašného nepořádku. Žlutavé květy zlatého deště ohyzdně visely na větvích v dlouhých zahnědlých trsech. Na trávníku vyrašily bílé houby, jejichž obří klobouky připomínaly omšelé jídelní talíře – vypadalo to, jako by je Harriet vytáhla ze skříně s nádobím a vyházela je na dvorek. Z temných keřů jako rudé oči jasně svítily šípky.

Lovisa právě na zahradě shrabovala listí a já si vzpomínám, jak jsem se divila, že kávový stolek prostírá Stina. Dorazila jen chvíli přede mnou a Agnes, při našem příchodu si stahovala rukavičky a pak vyrazila přímo k Harrietině kredenci s nádobím pro čtyři hrníčky a podšálky. Lžičky a ubrousky vzala z vrchní zásuvky. A Harriet nevypadala ani trochu udiveně, jen odešla do kuchyně pro konvici.

Stina mi zatím pověděla, že její mladší sestřenice má farmu ve Snappertuně a muže na frontě. Sestřenice se o pozemek starala sama, dokud ji před pár týdny nenapadlo zavolat si na pomoc vězně tady od nás. Stina tím příběhem něco sledovala, to jsem odvodila z toho, jak dychtivě se jí chvěl hlas. Bylo poznat, že si užívá každý okamžik a že to nejlepší má teprve přijít.

Harriet se vrátila s konvicí kávy a Stina zopakovala všechno, co pověděla mně. V pobřežním lágru neustále drnčel telefon, jak si vás lidé objednávali na práci do přilehlých obcí. Volali si o vás do Vihti, Fiskarsu a Sammatti. Do Hattuly, Mustia a tak dále. Někteří o vás měli zájem na neurčito, jiní do jistého data, nejčastěji na měsíc. Nebo na půl roku.

Stinina sestřenice se s táborem dohodla na práci do konce února. Vězeň vyšel na pětatřicet marek na den, ale stálo to za to. Rozhodně to za to stálo.

Vzpomínám si, že na ubruse seděla moucha, která se ani nehnula, přestože vedle ní Harriet položila konvici. V tuhle roční dobu mouchy sedaly na stoly a noviny a už se neroztěly – zemřely na místě.

Počkáme na Lovisu? zeptala jsem se. Harriet odpověděla, že není třeba. Sedly jsme si. Káva zurčela do šálků z útlého stříbrného hrdla konvice.

Půl roku je dlouhá doba na to, aby byli dva lidi sami v jednom domě, pronesla Stina dychtivě rozechvělým hlasem.

VEČER, KDYŽ jsem si myla obličej, za mnou přišla tvoje žena oblečená v noční košili.

Ty myslíš, že je někde na farmě? zeptala se mě. Bylo to poprvé, co na mě promluvila, a taky naposledy.

Udělala jsem jí místo u umyvadla. Je velké a bílé a na jeho vnitřní straně jsou namalované žluté papoušci. Sedí na větvích, z nichž vyrůstají různé květiny, modré zvonky, červené lesní sasanky a žluté pryskyřníky. Papoušci hledí přímo vzhůru a daří se jim u toho vypadat pozoruhodně živě, přestože se neustále točí kolem dokola, jako by se snažili lapit vlastní ocasová pera. Tvoje žena se při mluvení dívala na papoušky, ne na mě.

O kom to mluvíš? zeptala jsem se jí, jako bych to nevěděla.

O Ivanovi, odpověděla. Myslíš, že ho odvezli někam na farmu?

Nevím, řekla jsem. Možná.

Tvoje žena se sehnula. Voda tiše zašplouchala, jak ji nabrala do dlaní a zvedla si ji k obličejí.

Byl ti věrný? zeptala jsem se.

Vypadalo to, že umyvadlo každou chvíli pukne. Po jeho dně se táhla dlouhá ohyzdná puklina.

Tvoje žena natáhla ruku a opatrně se praskliny dotkla. A ta se pohnula, pod prstem se jí stočila do měkkého záhybu.

Tvoje žena s vlasem přejela až k hladkému okraji umyvadla a zvedla ho.

Pokud vím, tak ano, odpověděla. Určitě byl. Věřím, že byl. Natáhla ke mně ruku. Je tvůj, řekla. Neztrať ho.

Jak se jmenuješ? zeptala jsem se jí.

Ksenja, řekla tvoje žena.

Vtom se usadila na okenní parapet, tak jak to mám sama ve zvyku. Bílá noční košile zazářila nocí, ale na břicho měla díru. Pouhý černý otvor.

Věříš, že je tam věrný tobě? zeptala se Ksenja.

Nevím, řekla jsem. Nemyslím si.

Proč ne? ptala se.

Nemá nic, odpověděla jsem. Nejspíš si bere všechno, co se mu nabídne.

Musíš ho hodně milovat, podotkla Ksenja.

Co to znamená? zeptala jsem se.

To nevím, odpověděla.

OCHLADILO SE ještě víc a růžové keře na pobřeží zežloutly. Moře bouřilo a sténalo, když ledy drásaly jeho hladké břicho.

Už jsem ani nečekala, že tě uvidím. Věděla jsem, že nejsi ve městě, tak jako člověk na domě vždycky pozná, jestli je prázdný, nebo v něm někdo sedí, tichý jako myška. Tvou nepřítomnost jsem zaslechla hned, jak jsem vyšla ze dveří.

Začala dlouhá zima. Němci donekonečna pochodovali sem a tam. Vlaky do Laponska lomozily, jejich zvuk připomínal kostelní zvony a dával na vědomí, kolik je hodin. Jinak se to poznat nedalo, ustavičně byla tma.

Sylva se u nás stavovala čím dál častěji a i její návštěvy dokazovaly, že hodiny pořád plynou. Musí být nový den, když už ji tu zase máme, myslela jsem si. Anebo tentýž den začal znovu od začátku. Občas mě napadlo, že se čas možná zadrhl, a kdyby se mu povedlo vymanit se z pasti, ve které uvízl, vrátil by ses i ty. Někdy mi přišlo na mysl, že ten zásek jsi ty sám, že se čas zastavil po tvém odchodu. Třeba jsi nohou uvízl v jeho kleštích.

Sylvu něco tížilo, ale neřekla co. Den ode dne byla sklíčenější a já jí záviděla čím dál míň. Říkala, že je jenom unavená, v kantýně dělaly dlouhé směny a nebylo jak doplnit vitaminy. Matka jejím vysvětlením nevěřila a myslela si, že jde o Wernera. Sice

nevěděla, jak se ten chlap pokouší její dceři uškodit, ale nějak určitě ano.

O Wenera tu nejde, řekla Sylva jednou večer u stolu. To ale matku polekalo ještě víc. O něco tedy jde, vyhrkla a její pohled se do nás zaryl jako palce.

Bojí se, že čekáš dítě, zašeptala jsem, když jsme zašly do komůrky.

Sylva však dítě nečekala a svým způsobem byla pravda, že její sklíčenost neměla s Wernerem nic společného. A svým způsobem nebyla.

S příchodem večera Sylva neodešla domů.

Nebudou mít ostatní dívky starost? zeptala jsem se.

Ale Sylva jim řekla dopředu, že to tak možná dopadne.

Když jsem zhasla, kolem se rozhostila taková tma, že jsem neviděla vůbec nic, ani svoji vlastní ruku.

I Sylva se uprostřed temnoty stala neviditelnou. Potom se mi odvážila říct, že v Lageru během podzimu pracovali váleční vězni. Podmínky byly strašlivé.

Zeptala jsem se, jestli to byli vězni z pobřežního tábora, to ale Sylva nevěděla. Kolem kantýny vězně nikdy neviděli, ti dřeli někde v odlehlých částech Lageru, kde neměla co pohledávat. Werner říkal, že na souš vytahují těžké zbraně, ty samé, které utopili v moři, když odsud prchali. Prý vedle nich při tom stál německý voják se zbraní v ruce a řval na ně. Voda už byla tou dobou strašlivě ledová a vězni se třásli tak, že se neudrželi na nohou.

Jednoho dne Sylva zaslechla skučení. Znělo to, jako by zaživa stahovali z kůže nějaké zvíře.

Werner řekl, že to byl ruský vězeň.

V tu chvíli mi to, že tě poslali pryč, připadalo jako požehnaní. Byl jsi víc v bezpečí někde na farmě než tady.

Kolem Vánoc jsme v rádiu slyšeli, že Židy proti jejich vůli z ostatních evropských zemí svážejí do Německa a Hitler je

má v úmyslu zabít všechny do posledního. Anglický premiér o tom hovořil ve svém projevu na BBC.

Je to jenom propaganda, říkala Sylva. Navíc už o tom v rádiu znovu nemluvili, takže určitě přeháněl. Je pravda, že od té doby jsme anglické zprávy v podstatě neslyšeli. V rádiu začali v tutéž dobu vysílat populární *Jahvetiho dopisní schránku* a matka chtěla poslouchat ji.

Pěkně mazané, řekl mi otec a pokývl k rádiu. Pěkně mazané.

Němci trávili v kantýně obsluhované lottami tolik času, kolik jen mohli. Žen byl v Lageru nedostatek – mužů tam byly čtyři tisíce a ženských jen hrstka. Někde poblíž Lageru byl tábor sester německého Červeného kříže, kde v rolích ošetřovatelek pracovalo asi třicet řádových sester. Kromě nich už tu byla jen naše Sylva a další lotty.

Na Sylvu a její kamarádky byl samozřejmě hezký pohled, bylo příjemné vychutnávat si jejich krásu a mládí a vyzkoušet, zda se na toho či onoho neusměje štěstí. Někdy jim ale vojáci odhalovali i svá trápení. Muži svoje smutky raději ukážou ženám než druhým mužům. Myslíte si, že tolik nezáleží na tom, co o vás vědí ženské, zvláště cizinky. Posmíváte se ženským pošetilostem, znevažujete naše záležitosti, ale když máte trápení, zčistajasna nás potřebujete. Ostatní chlapi jsou tu na dobré časy, kdy se baví a vychloubají. Ženy se hodí ve chvíli, kdy udeří těžké časy.

Werner byl zvláštní případ. Jemu se muži svěřovali ještě víc než ženským. Koneckonců se vojákům staral o špinavé uniformy, nechával je spálit nebo vyprat a namísto nich vydával čisté. Díky tomu mu vojáci věřili. Čistá hromada oblečení jim podle Sylvy připomínala chůvy a matky. Otců se prý všichni Němci bojí, bohatí i chudí, přestože je zároveň uctívají.

Příchod do Lageru byl podle všeobecného názoru zjevně tou nejhroznější fází při odjezdu na dovolenou i po návratu z ní. V Tulliniemi se nacházely čtyři tisíce mužů, kteří byli

všichni zkormoučení a neměli co na práci. Odhazování sněhu a skládání kamenů podél cest nestačilo. Otec měl pravdu. Navrátilci s sebou z Německa přinášeli strašlivé noviny. Města byla ve stejné, nebo ještě horší kaši než Hanko v době, kdy jsme se vrátili. Ti, co teprve odjížděli, se už předem strachovali, co doma najdou, nebo naopak nenajdou. O svých obavách nedovedli s nikým mluvit, stejně jako Cyrus, který ani nedokáže napsat, kde je. V dopisech matce píše pod datum „Na pařezu“ nebo „Tady někde“. Mně občas napíše „V posraný prdeli“.

Vojáci Wernerovi mezi čtyřma očima vyprávěli o městech a vesnicích, jejichž jména nikdo nedovede vyslovit. V tu chvíli prý vypadali, jako by za jejich očima už nikdo nebyl, jen prázdnota.

V samém srdci zimy nám Sylva vyprávěla, že jednoho německého vojáka posadili nahého na přístavní hráz. Němci se v tu dobu v rozporu s Hitlerovým rozkazem ve Stalingradu vzdali a v rádiu říkali, že jim to zlomilo hřbet. Onen voják zjevně bez povolení vyrazil do města. Bylo dvacet pod nulou. Vedle něj seděl oficír vyšší hodnosti, který měl na sobě kožich a v ruce prkno. Důstojník hulákal jako pomínutý a mlátil nahého vojáka prknem. Sylva to neměla v úmyslu říct nahlas, ale voják byl zjevně pokrytý výkaly. Vyváleli ho v hovnech.

Od té doby mě děsilo chodit Němcům vozit věci. Vzpomínám si, jak jsem kárku na mléko tlačila závějemi a jak krásně a mnohohlasně přitom zpívali. Vzpomínám si, jak jim v mrazivém počasí voněla pomáda ve vlasech. V životě by sis nedokázal představit, že by některý z nich mohl zastřelit vězně třesoucího se zimou, zmlátit druhého člověka prknem nebo ho vyválet ve výkalech. Nějak mi přišlo, a přijde mi to tak pořád, že právě to je na lidech ze všeho nejstrašnější. Že jeden dokáže druhému udělat něco takového, a přece je schopný mnohohlasně zpívat a krásně vonět.

NĚKDY ZAČÁTKEM ROKU mi Sylva řekla dvě věci, jejichž význam mi nedošel hned. Tenkrát však byla na přemýšlení spousta času, a tak mi pomaličku začalo svítat.

Jednou večer našla Sylva a její kamarádka Maria na pěšině za kantýnou použitý prezervativ. Sylva ho stihla vzít do ruky dřív, než jí došlo, co to je. Když gumu pouštěla zpátky na zem, uvědomila si, že je ještě teplá. Sníh pokrývala stopa bílé tekutiny. Dívky za sebou zaslechly šelestění, a když se otočily, zahlédly německého vojáka, jak spěchá po pěšině pryč. Žádnou ženu neviděly, jen o chvíli později mezi keři spatřily záblesk dalšího Němce. Pak zmizel i ten.

Druhá věc byla, že Maria odjela na Velikonoce do Pori za svojí přítelkyní Almou a Sylva vyprávěla, že se tam seznámily se dvěma německými letci. Dotyční Heinz a Adolf si vzali do hlavy, že by bylo vtipné převléknout se do dívčího oblečení a předstírat, že jsou ženy. Čtveřice odešla k Almě a Heinz a Adolf si oblékli její šaty, letci jsou malí, protože se musejí směstnat do kokpitu. Na uši si připnuli náušnice, načervenili si rty a jejich nevelké mužské nohy se horko těžko vměstnaly do Alminých bot. Alma s Marií se div nezadušily smíchy, přišlo jim to hrozně legrační. Heinz a Adolf se

překřtili na Olgu a Anušku, načež celá skupina vyrazila zpátky do města.

Pori bylo tou dobou plné německých vojáků, kteří se tam na rozdíl od našeho Hanka mohli volně pohybovat. Někteří se v opilosti začali Olze s Anuškou dvořit, ale když se ukázalo, že jsou to ve skutečnosti mužští, stačilo málo a dostali pořádně přes hubu. Kdyby neutekli, chlapi by z nich určitě vymlátili duši. Nicméně vyvázli, vrátili se k Almě domů, stáhli ze sebe šaty a znovu se oblékli do uniforem. Potom odjeli do Kemi a odtud bombardovat domovy Angličanů.

Sylva podle všeho věřila, že Olga a Anuška byly ve skutečnosti jen vrtoch a žertík. Zjevně ji taky vůbec nenapadlo, že by se sebou prezervativ a ti dva vojáci, které s Mariou zahlédly mezi stromy, nějak souviseli. Mě ale ano.

Přesněji řečeno mi od Němců přišlo překvapivě ohleduplné, že používali prezervativy, aby žena neotěhotněla a nezůstala tu sama s děckem, jakmile odtáhnou. Podobná ohleduplnost mi do představy, kterou jsem o nich až do té doby měla, nezapadala.

Sylva nicméně povídala, že u prezervativů nejde o ženy, ale o zdraví. Němci se hystericky báli nemocí. To byla jediná věc, kvůli které si z nich naši dělali legraci a označovali je za slečinky. Pokud se někde objevila studna, běželi si mýt ruce. Vodu ze studní se neodvažovali pít, a už vůbec ne dešťovou vodu nebo tu z roztaveného sněhu. Proto jim tady před dvěma lety postavili potrubí – tedy, vy jste ho postavili.

Takhle na sebe dávají pozor kvůli válce, řekla Sylva. Nejsou to žádné slečinky, jen si nemůžou dovolit epidemii. Rusové můžou. Je vás tolik, že si miliony klidně můžou umřít na úplavici nebo syfilis a běh války to nijak neovlivní.

Sylvě každopádně nedošlo, že nemoci se nepřenášejí jen z ženy na muže a z muže na ženu, ale taky z muže na muže.

Během zimy jsem si uvědomila následující věc – válka se snaží o dokonalost a bezchybnost. O to, aby se na všechno pama- tovalo. Jsou zbraně pro každou příležitost, do nejrůznějších terénů, moří a počasí. Existují hromady seznamů, map, naří- zení i hodnot. Strašná spousta dokumentů a podpisů a cen- zury. Je tu snaha všechno kontrolovat a předvídat. Všechno je tajné. Jazyk se změní natolik, že už mu nikdo nerozumí.

Pak se do toho ale připlou lidi a následuje nikoliv doko- nalost, ale chaos. Lidi nedělají to, co se jim přikáže, a i když náhodou dělají, dochází k pochybením. Nezastaví je ostnatý drát. Odejdou bez povolení, aby nanosili otop rodičům, dojde jim pára, začnou toho mít po krk a vyrazí se opít. Jdou za žen- skými, jdou za mužskými, zamilují se, touží po lidech, po kte- rých by toužit neměli, a souloží s nimi v křoví. Ty a já nejsme jediní. Takových jako my je nepočítaně. Lidi mají svoje vášně a potřeby a ty se s těmi válečnými neshodují. Potají chceme něco, co je výslovně zakázáno. Chceme to tak zaníceně, že kvůli tomu riskujeme všechno ostatní. O tom se ve válečných dokumentech nepíše ani slovo.

Tu zimu mě Harriet mnohokrát prosila, aby si mohla vzít Agnes k sobě domů, ale já to nedovolila, i když Johan přijel na dovolenou a Harriet říkala, že společnost dítěte by rozveselila i jeho. Chtěla jsem Agnes vidět v její vlastní posteli, když jsem ráno vyrážela s kárkou na mléko, a večer jsem se k ní chtěla vrátit. To kvůli ní mělo tohle všechno smysl. Bez Agnes bych klidně mohla tlačit prázdnou káru a chroupat snít.

Večer jsem jí pokaždé učesala vlásky a zapletla je to copánků. Vlastní vlasy jsem si česala dlouho a pečlivě. Věděla jsem, že si tě budou pamatovat i potom, co na tebe sama skoro zapomenu.

Když jsem na káře tlačila ruksaky, od druhých ženských jsem slyšela, že v porovnání s tábory mají mnozí vězni na farmách dobré podmínky. V domě něčího známého v Lappohje vězně nejdřív nosili ke stolu, protože byl příliš slabý na to, aby tam došel sám. Časem ho začali považovat skoro za člena rodiny. Všichni to ale tak dobré neměli. Některé vězně prý dávali spát do psí boudy a jídlo dostávali v železné misce na zem, stejně jako pes.

Je to vůbec možné? zeptala jsem se.

Jeden nikdy neví, čeho jsou lidi schopní, odpověděla Kerstin.

V duchu jsem se modlila, abys dostával pořádně najíst a měl teplé oblečení. Kdoví, třeba byly moje modlitby vyslyšeny

a zacházeli s tebou dobře, ať už jsi byl kdekoliv, a během zimy jsi k domu a jeho pozemkům přilnul, jako by byly tvé. A taky že byly, na dobu, co jsi na nich pracoval. Dvůr znal tvoje kroky a země zase dotek tvojí lopaty, stejně jako plyšová pohovka Stiny Willandtové znala žehličku, kterou matka napařovala její zmačkaný povrch. Stinu matka ráda neměla, ale k pohovce i podlaže leštěné vaječnými bílky promíchanými v mléce přilnula, protože člověk miluje to, o co se stará, ať už to vlastní, anebo ne.

Proto jsi i ty nepochybně přilnul ke svojí lopatě a hroudám hlíny, které jsi s ní obracel. A ke svojí lžici a talíři, do něhož ti někdo naléval polévku.

V tom bodě se mi přetrhly myšlenky – u naběračky a ruky, která ji držela. Nad rukou zela jen prázdnota.

Zima byla tehdy nekonečně dlouhá, ale protože se mi během ní nic neudálo, zpětně mi připadá bezvýznamně krátká. Vůbec nic po ní nezůstalo. Ve světě tam venku Němci dál pochodovali a Sylva přicházela a odcházela, stejně jako já. V mém nitru stál čas bez hnutí jako špinavá voda v kaluži.

Monotónnost se na chvíli přerušila, když Cyrus konečně přijel na dovolenou. První den bylo úžasné ho sledovat, jeho obličej byl tak neotřelý a vzrušující a skutečnost, že žije, nám připadala natolik zázračná, že i my ostatní jsme byli na chvíli o trochu víc naživu. Ani on s sebou však příliš štěstí nepřinesl. Střídavě jedl a spal. Ležel jako mrtvý a potom se probral s prudkým trhnutím, až péra v matraci zavržala. Po nocích býval pryč, nejspíš v hospodě, možná u ženských. Zatímco vyjídal naši zásobu konzerv, zkusila jsem se ho vyptat na to, jestli mu skutečně zrušili všechny předchozí dovolené, anebo je trávil v lepší společnosti. Ale Cyrus odmítal utrousit jediné slovo, dělal, že neví, o čem mluvím. Tak jsem ho nechala na pokoji. A potom byl pryč. Snažila jsem se nedívat na matku, a už vůbec se jí nedotýkat, když se vši silou snažila ovládat, přestože ve skutečnosti hrozilo, že se rozsype na kusy.

Večery se znovu začaly postupně dloužit a světlat a jednoho dne ledy odešly. Noci připomínaly borůvkové mléko. Léto prudce rozprostřelo svoji zelenou stěnu a všichni se divili, jako by se to stalo poprvé. Vzpomínám si, jak na pozadí ševalily listy, zatímco Öhman vykládal, že jeden z vás vězňů strávil celé léto v Suvisaaristo v Espoo, kde se staral o zahradu španělskému konzulovi. Střelenější práci pro válečného vězně aby pohledal, poznamenal Öhman.

Třeba jsi to byl ty, pomyslela jsem si. Alespoň bys španělskému konzulovi dokázal vypěstovat pěknou tabákovou zahrádku.

DRUHÉHO ČERVNA roku čtyřicet tři jsme byly s Agnes na návštěvě u Harriet. To datum si pamatuju, protože ten den se konal průvod finských příslušníků SS. Bylo teprve ráno, větve lip se natahovaly přes ulici jedna k druhé a kvetoucí traviny při okrajích cest připomínaly jednolitou zelenou mlhu. Jenom na březích rašil ostnatý drát, zůstával tam, kde byl, jen zimu od zimy čím dál víc rezavěl.

Harriet byla tenkrát uražená do hloubi duše, protože jsem u nich Agnes nenechala bydlet, a pokaždé když jsme se potkaly, působila upjatě a roztrpčeně. Srdce jí v chladné zimní temnotě shnilo jako bramborové hlízy ve sklepě a vyrašily na něm klíčky trpkosti. Pro Agnes ho však pokaždé otevřela jako dvířka pícky a Agnes se v něm i toho dne uvelebila jako malý kotlík. Teď už tě nikdy nepustím, řekla Harriet a Agnes se při tom jejich společném cukrování šťastně zasmála.

Lovisa si ve světnici četla knihu. Přišli jste se podívat na průvod? zeptala se zabořená v křesle.

Jaký průvod? zeptala jsem se, ale ve skutečnosti jsem jako u vytržení zírala na její kalhoty. Na žádné z místních žen jsem je nikdy neviděla. Možná kdysi dávno u nějaké návštěvnice lázní a potom u Katherine Hepburnové na fotografiích v novinách. Ale i ta měla vždycky dámský model s ozdobnou

řadou knoflíků na nohavici. Lovisa na sobě měla pánské kalhoty a zjevně je nosila i jindy než při práci na zahradě.

Harriet žálila, když Agnes brebentila jenom o Sylvě. Sylva říkala tohle a Sylva nám dala onohle a Sylva má hedvábné punčochy.

Už se Sylva zasnoubila? ptala se Harriet Agnes, už je z ní oficiálně Němka?

To já nevím, odpověděla Agnes. Mami, je ze Sylvy Němka? Nemluv nesmysly, řekla jsem podrážděně.

Harriet se usmála, nejdřív na Agnes a potom na mě. Pokud šlo o Sylviny záležitosti, matka se jí toho samozřejmě nakleветila a nastěžovala, co jen to bylo možné.

Že se sem tam zaskočíš podívat, jak se druhému daří, a zároveň mu povíš o tom, co se děje v rodině, nejsou žádné klevety, řekla Harriet. Klevetění je něco úplně jiného. Třeba to, že si někdo celé noci ve dvou špitá za zavřenými dveřmi. To je klevetění.

Pak Agnes, kterou držela na klíně, postavila na zem a dodala: A navíc se za to dneska trestá.

Za co se trestá? zajímala jsem se. Snad za to, že člověk důvěrně mluví s vlastní sestrou?

Za klepy, užvaněnost a šíření propagandy, odvětila Harriet. Zněla, jako by ta slova předčítala z papíru, a klíčky, jimiž zažloutlo její bramborové srdce, se začaly natahovat mým směrem.

Vzpomínám si, že na odkládacím stolku ležela hromádka dopisů, nejspíš od Johana, a Harriet je vzala do ruky a neklidně si s nimi pohrávala. Potom se rychle otočila k Lovise a vyštěkla: Kuř venku, buď tak hodná.

Lovisa měla v ruce dýmku, tu samou, kterou jsem u ní viděla už dřív. Dívala se na Harriet a vypadala zmateně. A já si najednou vybavila Wernera, který v Lageru zaslechl výstřel a strčil si kusy dýmky do kapsy, protože zapomněl, k čemu se používají.

Harriet mi začala vysvětlovat, že dýmky trpí, pokud je nikdo nekouří, jako bych to snad neslyšela od otce, a že Lovisa je udržuje v dobrém stavu pro Johana, až se manžel vrátí. Jenže Lovisa v ruce svírala malou útlou dámskou dýmku, takže jsem nechápala, proč Harriet mluví o těch Johanových. A potom jsem to uviděla v Lovisině pohledu.

Začaly jsme se bavit o dýmkách, nebo spíš o tabáku, Lovisa otevřela pusu, jako by ji k tomu někdo přinutil násilím, a řekla, že tabák si člověk jen tak nekoupí, cigaret prodávají, kolik chceš, ale dýmkový tabák je nedostatkové zboží. Na podzim jsme měli dobrou úrodu, odvětila jsem, otec má na dvorku vlastní virginii, ještě trochu zbylo. Řekla jsem, že můžu přinést i jí, pokud nebude vadit, že je mezi tabákem trochu třešňových listů, u nás ho takhle nastavujeme. A celou tu dobu jsem jí to viděla ve tváři.

Harriet se Lovise ani nepodívala do obličeje, a když na ni mluvila, zněla otráveně. Tak strašně otráveně.

Ten Rus, co u nás bydlel za odsunu, se o tabákovou zahrádku staral jako o vlastní, dodala jsem ještě. A taky že byla jeho. Tenkrát.

Ty máš ale radikální názory, poznamenala Lovisa.

Věřím, že člověk vlastní to, o co se stará, pokračovala jsem, mluvením jsem se jí ten výraz snažila vymazat z tváře. Už jsem ho viděla jinde, v zrcadle, ale taky u Agnes a jednou u Harriet. A kdysi, hodně dávno, když jsem byla malá, u otce, když se díval na matku.

Uprostřed toho všeho dovnitř bez klepání vtrhla Stina Willandtová, otevřela vstupní dveře stejně prudce jako předtím kredenc s nádobím. Vypadala, jako by se pohybovala v jakémsi načechném mraku sršící elektřinou.

Proboha živého, Harriet, ty ještě nejsi připravená? Průvod už začíná, popoháněla ji naléhavě.

Jaký průvod? zeptala jsem se.

Průvod finských příslušníků SS, pochopitelně, řekla Stina, copak sis nevšimla toho šterku?

Skutečně jsem si všimla, že někoho napadlo vysypat celou ulici ubíhající podél pobřeží šterkem, který nesnesitelně skřípěl a klouzal pod nohama.

Jen počkejte, až uvidíte, jak bude létat a blyštět se, až po něm budou pochodovat, řekla Stina.

Já si to nechám ujít, pronesla Lovisa ke svojí knize a jakoby vzdorovitě zvedla nohu a položila si kotník na koleno.

Probíraly jsme Johanovy skříně, začala Harriet chvatně vysvětlovat Stině, která zaryla pohled do Lovisiny nohavice, kotníku i kolena. Johan má strašně moc oblečení, je nutné se ho zbavit, něco už jsme darovaly, a dům je i tak pořád plný kalhot, vestiček a kabátů.

Vtom Lovisa prohlásila: A zástěr.

A všechno to jenom žerou moli, vykládala Harriet, která byla ve tváři celá rudá, ale stejně odhodlaně pokračovala a v ruce mačkala dopisy. Až se Johan vrátí, objednámu mu nové oblečení. Je lepší to staré přerozdělit dál a zkusit donosit zbytek, pokud se pro něj najde užití. Vid', Loviso?

Když Lovisa odpověděla, její hlas byl upjatý, jako by ho z ní mámili otáčením kliky. V naší rodině nejsme zvyklí na plýtvání, ucedila.

I skrblení má svoje meze, podotkla Stina, jako by byla s Harriet zajedno.

Harrietiny kroky zaduněly na schodech, když se šla převléknout na průvod. Na zahradě cvrlikal kos. V Lovisině tváři byla natolik zjevná láska a utrpení, až to člověka bolelo.

PRŮVOD ZAČAL u sportovního hřiště a odtud pokračoval směrem k pobřeží. V té době už se v Kasinu neuchovávala válečná kořist, ale pořádaly se tam vlastenecké oslavy a večírky. Před tenisovými kurty vztyčili pódium pro finské důstojníky. Moře za ostnatým drátem líně šplouchalo. Agnes držela Harriet za ruku, v té druhé si nesla rozžmoulanou sušenku. Celé pobřeží se otřásalo cílevědomým duněním a kovovým vytrubováním lesních rohů, na něž hrála kapela příslušníku SS. Mně se pořád ještě točila hlava z toho, co se provalilo u Harriet. Hluk průvodu jsem stěží slyšela.

Willandtovi měli kóji hned vedle Kasina. Támhle přicházejí, vykřikla Stina a zatleskala rukama jako malá holčička. A potom, kam až oko dohlédlo, pochodovali muži v šedých uniformách s blesky na límcích. Štěrk pod černými holínkami jen odletoval. Stina měla pravdu, cesta syčela a chrčela, jako by se chystala plivnout naším směrem, prsknout velké bílé hleny přímo k našim nohám. Odněkud z dálky zazněla osamělá provolávání slávy. Někteří průvod vítali máváním a jásáním. Jiní zvedali paži a křičeli *Sieg Heil*.

Agnes mě chytila za ruku, rozměklá kaše, která zbyla ze sušenky, se mi protlačila mezi prsty.

Proč tu pochoduji tihle? zeptala jsem se Harriet, jako bych si teprve teď uvědomila, kde jsem.

Vycvičili je v Německu, odpověděla Harriet. Až přijde mír, stanou v čele Finska.

Neměly bychom tu být, řekla jsem. Otec by se hrozně zlobil, kdyby věděl, že tu jsme. Že jsme Agnes vzaly na takovéhle místo.

Ted' už se odsud nedostaneme, namítla Harriet. Chvilí počkáme, brzy to skončí.

Zvedla jsem hlavu k modré obloze, abych se nemusela dívat na průvod. Zdálo se, že vysoko na nebi plachtí jestřáb, jeho široká křídla se ani nezachvěla, přestože kolem něj svištěl racek, jako by ho chtěl provokovat. Teprve tehdy mi došlo, že ptáci dělají pořádný rámus. Vrány krákaly, raci ječivě skřehotali. Všichni měli mladé. Samice některých z nich právě seděly na vejcích.

Jestřáb se snesl o něco níž a najednou se vedle něj objevil druhý, další pár nehybných křídel, na nichž už jsem jasně rozeznávala pera. Ostatní ptáci se poplašili ještě víc, křižovali vzduch jako šipky a skřehotali u toho. Dokonce i macatí holubi neobratně třepotali křídly ve snaze jestřáby odehnat. Ale jestřábi toho pranic nedbali – jen ať si ostatní poletují, jak blízko se jim zachce.

Po průvodu chtěla Stina ještě na procházku do města. Vyrazily jsme podél parčíku u kostela a já s Agnes jsme odtamtud pokračovaly domů. Stíny lip usnuly na ulici. Stina obdivovala trsovité květy kaštanů a chtěla, aby je obdivovali i všichni ostatní. Z rozvalin radnice se ozývalo skřípání, dunění a rány.

Harriet si rukou zastínila obličej a pohlédla směrem ke Stině, jako by se jí po ní zastesklo, určitě se bála, že se jí začnu vypyávat na Lovisu. Agnes mě zatahala za ruku a zakňourala. Chtěla u Harriet zůstat přes noc. Ne, řekla jsem, jdeme domů. Ulice na slunci bílé zářila.

A najednou jsi tam stál ty.

Byl jsi na odklízecích pracích u radnice. Měli jste přestávku, a tak jsi seděl a kouřil cigaretu. Když jsi nás uviděl, postavil ses.

Vypadal jsi vyšší než dřív, ale to bylo možná proto, že jsi byl hubenější. Zároveň ses zdál menší, protože jsi stál sehnutý. Nebo za všechno mohla skutečnost, že už jsem si nepamatovala, jak vypadáš. A dostavil se i takový okamžik, kdy jsi mi připadal natolik cizí, že bych se k tobě bez mrknutí klidně otočila zády.

Mami, proč nemůžu zůstat u Harriet? škemrala Agnes. Jen tentokrát. Mami, proč nemůžu?

Tak si u ní zůstaň, řekla jsem, aniž jsem na ni pohlédla.

Agnesino veselé vypísknutí jsem slyšela někde daleko za sebou. Donutila jsem se od tebe odtrhnout oči a otočila jsem se.

Harriet mě zná jako svoje boty. V tu chvíli byla kvůli svému vlastnímu trápení obzvlášť bdělá, jako člověk trpící nevolností, který všechny pachy vnímá tisíckrát silněji než obyčejně. Všechno, co jsem ten den i všechny jiné dny řekla, v její mysli zapadlo na svoje místo, jako když sepneš ruce. Záhadné večerní procházky, tabákový keř, Rus, který u nás bydlel.

Tak si u ní zůstaň. A potom kovové cvaknutí modrých křídel.

Vážka mě stále ještě držela v kusadlech, když vtom se za námi rozlehl zvuk nervózního pelášení, jako by se k nám hrnula koza.

Co vám tak trvá? ptala se Stina. Na co tu koukáte? Ukažte mi to taky.

Jen jsme si říkaly, jak dlouho bude to strhávání radnice asi trvat, řekla Harriet.

S těmi lenochy to zabere věčnost, prohlásila Stina.

Harriet se na ni usmála a provlékla paži tou její. Já ty kaštany ještě neviděla, řekla. Pojď, Agnes, jdeme.

Určitě jsem se s nimi rozloučila, alespoň doufám. Na to si nevzpomínám, zato vím, že jsem k tobě přistoupila. Zůstal jsi stát na místě, ale neusmál ses na mě. Nejspíš ses neodvažoval.

Já myslela na to, že tvůj obličej je jako obličej samotného Boha, je těžké se na něj dívat. A zároveň je od samého začátku povědomý.

Skončila vám přestávka, někdo na tebe něco křikl a ty ses otočil. Zvedli se i ostatní, sehnuli se a odhalili bílé špičáky na svých zádech. Dal ses do práce, pohyboval jsi rukama a nohama, otáčel jsi hlavu. Žil jsi, byl jsi naživu a tady. Ze všech míst na světě jsi byl právě tady.

Déle už jsem se na tebe dívat nemohla. Musela jsem jít, jinak by si všichni všimli toho světla a došlo by jim, že vychází ze mě. Prošla jsem podél staveniště a okolo tebe. Vedle mě stříbřitě zářilo úbočí skaliska. U jeho paty právě rozkvétaly anilinově červené hloučky pobřežních růží. Na zemi ležely ty nejmodřejší skleněné střepy, jaké jsem kdy viděla. Opatrně jsem je překročila, zatřpytily se v záři, kterou jsem vydávala.

OD ONOHO DNE jsem si začala dopřávat víc svobody. Tvůj návrat jsem zřejmě považovala za znamení toho, že i já si můžu dovolit snít. Pokud ses čekáním nakonec přece jen dostal k druhému člověku, třeba byly možné i mnohé další zázraky.

Proč ne? říkala jsem si. Proč ne?

Potom jsem si mnohokrát představovala sametové oděské večery. Pomalé lomození tramvají, oranžové světlo pouličních luceren. Tvoje prsty propletené s těmi mými.

BĚHEM TOHO LÉTA se u nás v jednom kuse pořádala sportovní klání. Měli jsme tu přespolní a orientační běh v Täcktomských lesích. Válka pokračovala a zůstávala tam, co vždycky, stejně jako životy lidí. Na frontě byli vojáci stále uvězněni v poziční válce. Matka dostávala od Cyruse dopisy plné toho, co dělal ve volném čase, a taky sportu, v němž bratr vynikal. Já dopisy vůbec nedostala, z čeho jsem soudila, že tamní poměry jsou alespoň na chvíli snesitelné.

A takové byly zjevně i tady. Hráli jsme si na mír. Prapor finských příslušníků SS byl krátce po svém příchodu rozpuštěn. Chlapi s blesky na límci zmizeli a s sebou si odnesli i strach a chaos, které vzbuzovali. Nakonec je nenáviděli všichni, dokonce i ti, kteří měli rádi Němce. Esesáci po večerech pili v Cejlonu a potom se rvali na ulicích a ohrožovali lidi zbraněmi. Když byli na doslech, nevyplácelo se mluvit švédsky, to věděli všichni. V hospodách cupovali švédské noviny, strhávali nám pouliční cedule a házeli je na zem. S chlapi vyprovokovávali hádky a obtěžovali ženské, pokřikovali na ně, osahávali je a dělali i horší věci. Když jsem se večer vracela od přístavu, zahlédla jsem je už z dálky, a tak jsem to raději vzala zkratkou před dvorky a cestičky, které neznali.

Rozvaliny radnice jsi odklízел celé léto. Mohla jsem tě sledovat denně. Tlačil jsi kolečka, tahal kameny nebo jsi kouřil.

Občas jsem zahlédla, jak sis otřel čelo, a připadalo mi to jako zázrak. Jako by pták začal mluvit. Jak jsem mohla mít takové štěstí a být u toho, když se něco takového stalo?

Dostavěl se nový vodojem a lotty v jeho nejvyšším patře otevřely kavárnu. Celé město se tam chodilo obdivovat krajině, lámali se rekordy v návštěvnosti a kávy a buchty nestačily pro všechny. Jen já jsem nešla. Byla bych potom moc vysoko, moc daleko od tebe.

Ve dne slunce do nebe vypálilo díru. Po večerech Němci zdarma pořádali promítání filmů a v Kasinu taky hru na lesní roh. Voda v přístavní zátoce zbarvená dorůžova se vlnila.

Za takových večerů vás hlídali jen dva dozorcí. Jeden stál u brány a druhý obcházel dvůr. Večer byl v severní části lágru jeden pes na dlouhém vodítku, další byl v jeho severovýchodním cípu. Věděla jsem, že bys za mnou dokázal proklouznout. Čím víc by léto postoupilo a večery se staly temnějšími, tím líp. Doufala jsem, že v táboře pořád chybějí baterky do kapesních svítilen.

Na Lovisu jsem zapomněla, o Harriet se nestarala. Zmizely, jako by vůbec neexistovaly. Ani na Agnes jsem nemyslela. V půlce července za sebou následovaly dva mlžné dny, pamatuješ? Potom přšelo a padaly kroupy. V pavilonu jachtařského klubu měla koncert švédská filmová hvězda a slavnostní hosté dorazili na místo za krupobití. Kdoví, možná jsi ten večer slyšel celý program, anebo kroupy bušily do překližkové střechy tvého baráku a píseň pod sebou pohřbily. Pomník svobody vrátili na jeho místo, bylo na něm vyryté, že tímto projevujeme neochvějný vděk Němcům. Já seděla pod kaštanem, pozorovala tě a doufala, že si znovu otřeš čelo.

Nevím, kolikrát jsem navštívila dračí borovici, než ses konečně objevil. Mnohokrát.

Není kam spěchat, řekla mi borovice. Však on přijde. A když nepřijde, tak přijde někdo jiný, k někomu jinému.

V tom se pleteš, řekla jsem borovici. Nikdo další takový nepřijde.

Přicházejí a odcházejí, šuměla borovice.

A nakonec se na nás usmálo štěstí. Přišel jsi za mnou. Rukama jsi uchopil můj obličej a políbil jsi mě na oční víčka, pamatuješ? Přes tvoje rty byl cítit hlad. Moje prsty prozkoumávaly tvoje záda. Deset za útěk, pět, když se vězeň sám vrátí. Nepoznala jsem ale, které ze zduřenin jsou vazy a šlachy a které jizvy.

Tvoje paže byly sušší a tvrdší než posledně. Připadaly mi cizí, jako by patřily nějakému novému muži. Ale tvoje oči a vlasy byly stejné jako předtím. Na světě nemohlo být nic tak krásného jako ty a tvoje hlava. Měly by být pod zámkem v Boží pokladnici. A taky že jsou.

Plány, nařízení, tresty. Údery holí, výslechy. Čtyřiadvacítka. To všechno zmizelo, když jsi mě přitiskl mezi lístky jete-linky. V uších mě šimralo borůvčí. Les nás lhostejně sledoval. Dýchal si svým vlastním tempem, mnohem pomaleji a tišeji než my.

POZDĚJI JSEM na tvoje ruce vzpomínala nepřetržitě. Zvykla jsem si na ně, už mi nepřipadaly nové. Na ty staré jsem zapomněla a ty pak s konečnou platností zmizely ze světa. Byla jsem poslední, kdo si je pamatoval.

Tvoje záda bych se zavázanýma očima poznala mezi všemi zády na světě. Ostatní – Harriet, matka, Sylva – můžou tvrdit, že tě neznám, protože nerozumím tomu, co říkáš. Ale slova jsou úplně bezvýznamná vedle toho, že bych mezi tisíci zády dokázala říct: tohle jsou záda mého milovaného.

Z VÝSLECHŮ VĚZŇŮ toho léta vyšlo najevo, že karelské ženy jsou celé dychtivé do postelových hrátek a že ruští vězni se s nimi něco našpásovali. Povídalo se, že jistý ruský plukovník se muchloval dokonce i s finskou lottou. Zmínil se o tom při výslechu a řekl i lottino jméno. Byla to Matilda Huttunenová.

V jistém bodě plukovníka i s dalšími vězni přesunuli do domu, kde měly čtyři dcery. Tam jim bylo teprve příjemně. Netrvalo dlouho a vězni se muckali se všemi čtyřmi dívkami. Ty na ně pochopitelně dělaly oči, říkali lidi, a zpívaly jim roz-toužené písničky. Nikdo je nehlídal, takže párečky se mohly miliskovat, jak se jim zachtělo. To vám musela být domácnost! Čtyři holky a všechny konkubíny nepřítelé.

Představila jsem si Stinu, jak ten drb vypráví dál. Nepo-chybně se u toho tetelila vzrušením.

Tentýž plukovník vyprávěl, že vězni byli tak nadrženi, že v táboře šoustali se sebou navzájem. Jejich jména se ale nikdo z nás nedozvěděl.

Z AGNES SE NA PODZIM stala školačka. Od prvního školního dne jsem ji ráno vodila do školy a o přestávce na oběd zase na jídlo. Ostatní děti na ni tak nemohly pokřikovat, že je parchant, ale taky od nich byla odloučená. Neměla ani možnost se s někým sprátelit. Uvědomovala jsem si to a každý večer si pomyslela, že odteď už bude do školy chodit sama. Ráno jsem si ale pokaždé řekla: ještě tentokrát.

Měla jsem povinnost pracovat, stejně jako měla Agnes povinnou školní docházku, ale práce mi nebyla přána, i když se povídalo, že ve městě jí je dost. Strýčkům jsem si řekla o vlastní kolo kvůli cestám do školy i kvůli práci, ale ani toho jsem se nedočkala.

Jednu práci bych přece jenom dostala. Na poště potřebovali někoho, kdo by třídil dopisy, protože z fronty jich přicházely celé pytle. Nabídli mi směnu, kterou nikdo jiný nechtěl, o nedělích.

To nejde, řekla jsem úřednici, to je jediný den, kdy je moje dcera doma.

Při slovech „moje dcera“ jsem jí pohlédla přímo do očí pro případ, že by měla na Agnes nějaký názor.

To pak budu muset nejspíš nahlásit, že jste odmítla pracovat, řekla mi úřednice.

Tak si to nahlas, opáčila jsem.

Jednu neděli jsem si od matky půjčila kolo. Agnes se posadila dozadu na nosič a já vyrazila k Harriet. Pozor, ať se ti nohy nezapletou mezi dráty, řekla jsem Agnes přes rameno. Právě jsme zatáčely do lázeňského parku, když vtom jsem u fary zahlédla skupinu mužů.

Bylo vás asi dvacet. Potom jsem spatřila tebe.

Měl jsi oholené vlasy, u vás v baráku byly pravděpodobně vši. Tvoje oči byly větší než kdy dřív, vyrostly úměrně s tím, jak se ti zkrátily vlasy. Všiml sis nejdřív mě a pak Agnes. Pozoroval jsi ji jako lesní jahůdku.

Prošli jste kolem nás a zanedlouho jste zmizeli ve dveřích misionářského kostela. Otočil jsi hlavu, abys mě ještě spatřil. Obloha byla světlá a tenoučká jako vaječná skořápka.

Promiňte, co se tam děje? zeptala jsem se kolemjdoucího muže.

Pořádají mši pro vězně, odpověděl, aniž se zastavil.

Pořádají je často? zavolala jsem za ním opatrně, aby se obloha nerozbila.

Každou neděli ve tři odpoledne, odpověděl muž.

Vlasy ti rychle dorostly, v tmavé čupřině ti odstávaly od temene. Každou neděli jsem na kole dojela před misionářský kostel. Bohoslužby byly luteránské, ortodoxní se sloužily v lágru jednou týdně. To jsem zjistila od lidí, kteří se stejně jako já zastavili u kostela a čekali, až začne zpívat sbor. Zpívali jste ještě krásněji a mnohohlasněji než Němci.

Jak dlouho už ty bohoslužby vlastně pořádají? zeptala jsem se.

Docela dlouho, řekla žena, která měla na krku kožešinu s dvěma malými packami. Rok, nejspíš rok a půl. Možná dokonce dva roky. Čas letí.

Půldruhého roku, možná dva roky. Dva roky jsem tě mohla vídat každou neděli. Jak je možné, že jsem o tom neslyšela? Na druhou stranu jsem nevěděla o spoustě dalších věcí. Měla

jsem tě za ortodoxního křesťana, ale i tady jsem se zmýlila. Anebo se tvoje náboženské přesvědčení měnilo podle potřeby.

Okolí misionářského kostela jsem ten podzim poznala důkladně. Zašpičatělé červenooranžové šípky, řebříčky připomínající bílou krajku. Často jsem si přála, aby už nikdo další nepřišel. Nechtěla jsem budit pozornost, jenže zároveň jsem ji ani nechtěla věnovat nikomu jinému. Chtěla jsem se soustředit na tebe, na to, že stojíš za jedinou tenkou bíložlutou zdí. Stejně mě ale hrálo u srdce, že si kolemjdoucí chtějí poslechnout, jak zpíváte. Jim jsem tvrdila, že jsem tu sama kvůli sboru.

Stala se ze mě odbornice, pokud šlo o přesné načasování. Zastavila jsem kolo a v tu chvíli jste zatočili na cestu. Nosič jsem kvůli Agnes obalila tulení kůží a občas jsem ji brala s sebou.

V rádiu povídali, že Rusové nevěří v Boha, řekla Agnes jednou.

V rádiu nevědí všechno, odpověděla jsem.

Šly jsme do parku počkat, až bohoslužba skončí. Rybník byl celý pokrytý zhnědlými listy leknínů. Jednoho z vás prý jednou viděli, jak v něm loví karasy.

Proč se směješ, mami? ptala se Agnes.

Jen tak, odpověděla jsem a zvedla jsem ruku, abych svůj hloupý úsměv zakryla.

Jednu sobotu přijela matka z práce a řekla, že mi Harriet něco chce. Podzim už se tehdy chýlil ke konci.

Právě jsme s Agnes sbíraly zimní jablka. Vzpomínám si, že ten den bylo mlhavo. Vlhkost se jako skleněné perly shromáždila na bronzových listech osiky, vypadaly jako brože spadlé na zem. Borovicové jehličí pokrývalo cesty jako rez.

Matka vykládala, že zrovna v ulici nedaleko parku otírala stínítko lampy Eklundových, když vtom do pokoje vešla Harriet.

Co s ní je? zeptala jsem se. Dámy nemají rády, když za matkou během pracovní doby chodí návštěvy, a Harriet to ví. To

jí nemohla pomoci Lovisa? Každopádně šlo nejspíš o nějakou domácí práci nebo pomoc s odnosem.

Jenže matka řekla, že Lovisa odjela do Tammisaari a o tom, kdy se vrátí, nemá nikdo ani potuchy. Možná tam zůstane už natrvalo.

A Harriet chtěla tak jako tak mluvit vyloženě s tebou, řekla matka.

HARRIET PRÁVĚ SHRABOVALA listí na dvorku. Stále bylo mlhavo a vlhkost odhalila skryté pavučiny. Vznášely se na trávníku jedna vedle druhé, mlhavé, zářivé a strašidelné.

Když mi Harriet řekla, co měla na srdci, před očima se mi bíle zablesklo. Vzápětí už jsem měla obličej nalepený na tom jejím.

Co říkal Rickard? ptala jsem se. *Co říkal?*

Harriet mi stáhla prsty z rukávů svého kabátku, jako by to byly kolíky na prádlo. Hrábě ležely na zemi, do jejich zubů byly zachycené listy osiky, černé jako rašelina. Musela jsem je Harriet vyškubnout z ruky a odhodit je.

Neměla jsem ti to říkat, zamumlala Harriet a vrtěla hlavou, jako by chtěla čelem setřít slova, která mezi nás nedopatřením vyklouzla. Nechápu, proč jsem ti to řekla. Kéž bych to tak nechala být. Tím by se s tím skoncovalo.

Sevřela jsem jí paži tak, že jsem ucítila kost. Šlachy mi pod prsty jen praštěly.

Co říkal Rickard? zopakovala jsem.

Nic dalšího nevím, namítala Harriet. Jen to, že ukrajinské vězně příští týden vydají Němcům.

Když jsem jí ale stiskla kost, přece jen se toho z ní vyřinulo víc. Harriet to pochopila tak, že jste dobrovolníci – zeptali se vás, jestli se chcete přesunout k Němcům. Někteří z vašich

prý dokonce požádali prezidenta, aby je osvobodil vzhledem k tomu, že Sovětský svaz nenávidíte víc než kdokoliv jiný. Prý jste poprosili i o jídlo a oblečení navíc a taky o to, aby sem mohly vaše rodiny. Ti jsou úplně naivní, prohlásil Rickard.

Oni ale nepůjdou do Německa, zůstanou tady, v našem Lageru, je to tak? ptala jsem se. Seš si tím úplně jistá?

Harriet přikývla.

Pochopitelně ale za tím účelem, že budou zanedlouho bojovat na frontě v německých řadách, dodal Rickard.

Harriet ode mě odvrátila pohled, medově zlaté chloupky na jejím krku se zachvěly, jak se do nich opřel vánek.

Já to nechápu, řekla.

Co? zeptala jsem se.

Jsou tak špinaví, odpověděla Harriet.

Kdyby je nechali pořádně se umýt, byli by čistí, odvětila jsem. Navíc ani teď nejsou tak špinaví, abys jim neviděla oči v obličeji. Ještě nikdy jsem nepohlédla do takových očí.

Do jakých? ptala se Harriet.

Takových, kterými člověku vidíš až do duše, odpověděla jsem.

Využívá tě, řekla Harriet. Dostává od tebe jídlo.

Nedostává, odvětila jsem. Nedokázala jsem mu přinést vůbec nic. Jednou cigarety, a to ho málem stálo život.

Vždyť ani nemáte společný jazyk, namítla Harriet.

To nemáme, přiznala jsem.

Tak jak jste se potom vůbec seznámili? ptala se Harriet.

V tu chvíli jsem se na ni usmála.

Odporné, řekla a pevně zavřela oči, snažila se mě z nich vytlačit.

Tak to přijde tobě, opáčila jsem, když jsi nikdy nikoho nemilovala.

My dvě máme nejspíš trochu rozdílné představy o lásce, odvětila Harriet a usmála se.

Třeba budeš mít štěstí, řekla jsem, a Johana to na frontě roztrhá na cucky. Potom už ho nebudeš muset snášet.

Povýšený úsměv spadl Harriet z tváře na trávník a ještě se kroutil v pavučině, když jsem dodala: Jen škoda, že Lovisu na frontu poslat nejde.

OD TOHO OKAMŽIKU mi žilami koloval ostnatý drát. Moje srdce pravidelnými stahy způsobovalo, že se odvíjel z těžkého kotouče, do něhož byl smotaný – hustý německý trojostnatý drát. Žádná volná srágora se dvěma bodci, kterou tu napnuli vaši.

Německá kázeň a ostraha. Uhrabávání cest, umísťování kamenů. Výstřely. Nikdy by ses za mnou nedokázal dostat. Už bych tě nikdy neviděla. To jsi musel vědět, přemýšlela jsem.

Zašla jsem do chatky a vydolovala odtamtud svoji sametovou oponu. Mezitím se na ní stihla navršíť hromada balíčků a ranců. Lidé si vzájemně pašovali jídlo, a když přišla kontrola, nezbylo jim než všechno vyhodit z okna vlaku, takže věci zůstaly ležet u kolejí. Strýčkové uměli být v takovou chvíli na správném místě. Samet byl nicméně tam, kde předtím, zabalený do prostěradla a schovaný pod balíky s jídlem a pod pneumatikami.

Přiměla jsem matku, aby mi z něj ušila tenhle kabát.

To nepřipadá v úvahu, řekla nejdřív. Tohle je kradený majetek státu.

Stát mi může políbit, odsekla jsem.

Matka se zarazila, nepamatuju si, co zrovna dělala, ani jsem ji pořádně neviděla, tak bezvýznamná mi v tu chvíli přišla, ona i všichni ostatní.

Jak se opovažuješ takhle mluvit o svojí vlasti? řekla matka. Pomyslela jsi vůbec na Cyruse?

Tak o svojí vlasti, odvětila jsem, jako bych o něčem takovém slyšela prvně v životě. Vlast mi sebrala úplně všechno a Cyrusovi taky. O téhle vlasti si troufnu říct cokoliv. A troufnu si i mnohem víc.

Jako třeba co? ptala se matka.

Však uvidíš, slíbila jsem jí. A potom jsem se jí vysmála do obličeje. Vypadala strašně polekaně, jako malá myška, co má kolem pasu zástěru. Když jsem jí nacpala oponu do náruče, klopýtla.

A potom zmlkla, jako člověk zmlkne, když si uvědomí, že někdo není tak docela normální. Agnes stála vedle ní a na tváři měla stín ve tvaru měsíčního srpku.

Na co čumíš? zeptala jsem se jí a přišla k ní blíž. Nech toho vejtrání.

A tak se Agnes dozvěděla, jak se stane, že se věci vymknou z rukou. Člověk ztratí kontrolu, když zjistí, že druhý proti němu vůbec nic nezmuže. Když je tak plný nenávisti, že na druhém nesejde, ani co by se za nehet vešlo.

Dej se do šití, přikázala jsem vlastní matce. Jinak si to na sebe navlíknu tak, jak to je. Půjdu do města zabalená v týchle oponě. A ty víš, co si o nás pak budou povídat.

Svoji hrozbu bych byla splnila. Rozhodla jsem se, že kolem mě jen tak neprojdeš, ne bez toho, aby sis mě všiml. Děj se co děj, můj obraz se ti vypálí do očí tak, že už nikdy neuvidíš nic jiného, jenom mě.

Matka se mě neodvážila neposlechnout, ale za to, že jsem ji k tomu donutila, se mi pomstila tím, že ušila ten nejkrásnější kabát, jaký jsem kdy viděla. Měl zvonový střih a na úzkém pasu čtyři knoflíky, pokaždé dva vedle sebe. Já bych ze msty ušila tak ošklivý kabát, že by ho nikdo nenosil, ani kdyby mu zaplatili, nebo ho jen volně spíchla, takže by se při prvním

nošení rozpadl. Matka se naopak mstí jako světice, shora, vlastní výjimečností. Dívej, jak krásný kabát jsem tobě, nestvůře, ušila. Podívej na ty neviditelné švy, jako by na tebe tu látku snesli andělé. Dívej se na tu červenou nit, je to krev přímo ze srdce tvojí matky. Nos tenhle výtvar a tuhle hanbu.

Namáhala se ale zbytečně. Vůbec jsem se nestyděla.

Když začal proces předávání vězňů, před pobřežním lágrem stálo plno zvědavců, pamatuješ? Podzimní slunce viselo nízko na obloze, světlo bylo měkce růžové, šibalsky bodré a laskavé. Sametový kabát na mně doutnal a funěl, jako bych si na vodítku vedla draka.

Když jsem spatřila, že dorazili Willandtovi se společností, šla jsem k nim v naději, že se dozvím něco nového. Rickard už si mě nepamatoval, ale stiskl mi ruku, když jsem mu řekla, že jsme se potkali na slavnostním otevření jachtařského klubu. Stina civěla na můj kabát, ale neodvažovala se nic říct.

V baráku zmizel zástup finských oficírů, dusot jejich kroků byl na olejnatě hnědých listech tlumený a lživě přátelský. Stina klábosila se známými, jako by seděla v kavárně a jedla bramborový koláček. Já jsem si představovala, co se asi tak děje v táborovém sále. Nejspíš vám přednášeli o odvaze. Možná jste stáli v řadách na pódiu a ostatní vězni se shromáždili, aby se na vás podívali. Záviděli vám, nebo vás nenáviděli za to, že se přesouváte do tábora nepřítelů. Třeba se tě některý z nich pokusí zabít.

A najednou jsme uslyšeli píseň.

Vězeňský chór, řekl Rickard.

Píseň byla velmi krásná a smutná, přesně taková, jakou zpívají babičky, když ukolébávají vnoučata.

Krása, pronesla Stina Willandtová. To se musí nechat.

Kdoví co zpívají, podotkl Rickard. Prý se baví tím, že jim nerozumíme, a vymýšlejí písničkami nová slova. Zpívají, že nás všechny zabijí a naše ženy znásilní.

Vypochodovali jste z brány, ty jsi šel v čele průvodu za finským dozorcem. Spatřil jsi mě okamžitě, nemohl ses na mě nepodívat. Nedokázala jsem ale přechýst tvůj pohled, času bylo hrozně málo a byl jsi moc daleko. Nevím, zda jsi z mého pohledu vyčetl beznaděj.

Nastoupili jste na korbu nákladního auta. V zatáčce se někteří z vás otočili a ohlédli se za sebe. Nerozeznala jsem kteří.

NÁSLEDUJÍCÍ NOC jsem probděla a ráno jsem byla tvrdá a křehká jako sklo. Když jsem se s kárkou vrátila z přístavu, nařídila jsem matce, ať z práce zavolá Sylvě do Radiopejlingu.

I bez toho sporu s kabátem by se matka k volání stavěla vlažně. Když dámy poprosí o zvláštní ústupky, paničky si dluh okamžitě vyberou a žádají po ní nadbytečné služby, nějakou tvrdou práci, navíc ještě zdarma, a matka nemůže odmítnout.

Já ale zalhala, že jsem od jiných ženských slyšela, že dva opilí Němci večer obtěžovali lottu, která byla na cestě do Tulliniemi.

Popros Sylvu, ať sem po práci přijde. Chci ji vidět na vlastní oči.

To zabralo. Skoro mě zbolelo, když jsem viděla, jak matka při odchodu do práce napůl utíká. Skoro, ale ne úplně.

Sylvu matka k telefonu nedostala, ale jedna z lott jí zprávu vyřídila. A Sylva matku jako vždycky poslechla, i když se zatátlými zuby.

Tady mě máš, jsem v pořádku, jak vidíš, můžu teď jít? řekla ve dveřích.

Vzala jsem ji za ruku a zatáhla ji do komůrky.

Skutečně mi nic není, někdo si to celé vymyslel, namítala Sylva a vzpínala se proti mně.

Já vím, zašeptala jsem a zavřela za námi. Byla jsem to já.
Ty? Proč sis něco takového vymýšlela?
Sedni si, poprosila jsem ji.

Všechno jsem Sylvě pověděla. Řekla jsem jí, jak jsem tě potkala na dvorku hned po našem návratu z Bromarvu i jak jsem ti dala sledě. Řekla jsem jí, že jsi byl ten vězeň, který sem to první léto donesl Cyrusovu postel, a že jsi u nás bydlel.

Má oči jako sachery, vykládala jsem. Vlasy jako lékořici.
Kdo? ptala se Sylva.

Ivan, odpověděla jsem. Ten vězeň.

O vězni takhle nemůžeš mluvit, namítla Sylva.

Proč? zeptala jsem se.

Nevím, odpověděla Sylva. Vězni se nesmíš dívat do očí.

Proč ne?

Sylva pokrčila rameny.

Prostě nesmíš. Jestli nevíš proč, těžko ti to vysvětlím.

No, já se mu do nich podívala, řekla jsem. A udělala jsem i jiné věci.

Sylva sebou škubla, jako by ze sebe chtěla něco setrást.

Proč mi tohle říkáš? zeptala se.

Musím tě požádat o laskavost, odvětila jsem.

Řekla jsem jí, že tě předchozího dne jako dobrovolníka převzeli do Tulliniemi. Musela jsem se dozvědět, jestli tam jsi. Nebo jestli tě poslali do Německa, anebo na frontu.

Nemělas mi to říkat, zamumlala Sylva a dívala se přitom z okna.

Vzala jsem ji za ruku, ale odtáhla se a ruku si schovala za záda.

Buď tak hodná, prosila jsem. Musím to zjistit.

A odkud bych se to dozvěděla? ptala Sylva. Já o ničem nic nevím.

Werner ano, namítla jsem.

Sylva u nás odmítla zůstat přes noc. Říkala, že má noční směnu, ale viděla jsem, že chce ode mě rychle pryč. Ostatní dívky budou mít starost, když nepůjdu, teď si myslí, že tady lottý obtěžují Němci.

Nestála by ani o doprovod do přístavu, ale už byla tma, a tak se uvolila počkat, než dojdu pro lucernu.

Kráčely jsme mlčky. Podzimní vítr komíhal větvemi borovic, které shazovaly svoje šišky, kolem šustily jeřáby a hlasivky orličí. Zbídačené růže nepřístojně voněly. U kolejí jsem se zastavila.

Sylvo, řekla jsem prosebně. A potom se zastavila i ona. Lucerna ozářila její lottský znak a krk, i její bledou tvář.

No, alespoň je teď na naší straně, řekla Sylva nakonec.

K mému překvapení se Sylva vrátila už za dva dny. Zastihla mě na pláži a přes písek za mnou došla. Šplouchající mořská voda byla fialová, zelená a modrá.

Werner povídal, že v jižním cípu Lageru zřídili ukrajinský tábor.

Takže ví, že nějaký takový existuje, řekla jsem. Je dočasný, anebo trvalý? Mají v něm zůstat?

To Wenri nezmínil, řekla Sylva.

A ty ses ho nezeptala! vykřikla jsem.

Sylva na to: Chce se s tebou potkat.

Kdo? zeptala jsem se.

Werner, odpověděla Sylva.

WERNER BYL NAVLAS takový, jak ho Sylva popsala. Dokonce i tam, s tmavými borovicemi za zády a Sylvou po boku, vypadal, jako by sám ve vlastní knihovně dumal o běhu světa a zapomněl si u toho rozsvítit.

Když jsem přistoupila ke kolejím, zostražitěl.

Guten Abend, Fräulein, řekl a stiskl mi ruku. Na takovou nervózní citlivku měl docela sílu.

Sprechen Sie Deutsch, Fräulein? zeptal se a pohlédl mi přímo do očí.

Podařilo se mi ze sebe vypravit, že německy nemluvím. Promiňte, vykoktala jsem.

Werner něco řekl.

Říká, že na tom nesejde, jen se ptal, jestli mluvíš německy, přetlumočila Sylva. „Ne“ jako odpověď postačí.

Pozorovala jsem Wenera, jeho upřený pohled, jeho ruku schopnou tvrdého stisku. Moje srdce omotané ostnatým drátem ve mně rejdlalo a bodalo mě v hrudi.

Vy jste tedy měla styky s ruským vězněm, přeložila Sylva Wernerova následující slova.

Přikývla jsem.

Ja oder nein? zeptal se Werner.

Ja, odpověděla jsem.

Víte přece, že je to zakázané, tlumočila Sylva.

Ja, řekla jsem.

Wie heisst der Gefangener?

Zírala jsem na něj.

Wie heisst der Gefangener?

Ptá se, jak se ten vězeň jmenuje, přeložila Sylva.

Wernerovy oči byly modré, ale ten večer se mu od brýlí odráželo žluté světlo lucerny.

Ivan, řekla jsem. Ivan Ivanovič Grinin.

Vzpomínka na ten okamžik způsobila, že jsem hodiny přecházela tam a zpátky po pláži. Vzpomínka na to, jak se Werner uklonil, když zaslechl tvoje jméno. Jak se v jediném pohybu prudce otočil, jako by někdo rozlomil polínko. Jak Sylva odešla s ním, aniž se ohlédla.

Co Werner s tvým jménem provedl? Strčil si ho do náprsní kapsy a zapnul si u ní knoflíček, aby se neztratilo a nikdo ho neviděl? Začal tě hledat a s tvým jménem hodlal vyrukovat, teprve až tě najde? Anebo šel rovnou za svým nadřízeným? Co by se ti potom stalo, co by se stalo mně?

HARRIET MĚ NECHALA dlouho klepat u dveří, myslela jsem, že mě vůbec nepustí dovnitř. Nakonec jsem ale zaslechla kroky.

Její obličej připomínal pokličku hrnce, nebyl v něm patrný jakýkoliv výraz. Jen malé zakymáčení na prahu odhalilo, že je pořád ještě rozrušená. Potom se beze slova otočila a znovu zmizela uvnitř.

Šla jsem za ní do světnice. Harriet už tam seděla bez hnutí, jako by ji někdo složil do křesla a připíchl ji k němu špendlíky. Vypadala, že je z téhož materiálu jako nábytek, kredence s tajnými přepážkami a židle s dutými sedáky. V té místnosti se mohlo stát cokoliv.

Miluju ho, řekla jsem a pokračovala přímo z místa, kde jsme posledně skončily, jako bychom pořád stály u Harriet na dvorku a hrábě ležely na zemi s černými listy mezi zuby. Jako bych právě vyhrkla, že Lovisa nepřijde o život na frontě.

Podlouhlé modré oči vážky mě bez hnutí sledovaly z poklice hrnce.

Miluju ho, zopakovala jsem.

Co to znamená? zeptala se Harriet.

Nevím, řekla jsem. A byla to pravda. Nevěděla jsem to. Že tě mám ráda? V tu chvíli jsem tě ráda neměla. Tak co to tedy znamenalo? Že tě znám skrz naskrz? Nic jsem o tobě nevěděla. Že tě chce? Ano. Především to ale znamenalo, že tě musím vidět.

Co na tom, že už bych se tě nikdy neměla dotknout, to bych vydržela. Ale že už bych tě neměla spatřit, to bych nesnesla. Moje ústa to bez tebe ještě vydrží, ruce horko těžko. Oči ne.

Na šedá podlahová prkna okenními tabulemi dopadaly šikmé čtverce světla. Slunci se nějak podařilo protlačit se clonou mraků. Najednou to vypadalo, že podlaha tu není od toho, aby se po ní chodilo, ale právě kvůli těm světelným čtvercům. Vstoupit na ně mi připadalo stejně nemožné, jako bych měla chodit po malbě nebo po něčím srdci.

Proč jsi mi to řekla? zeptala jsem se tehdy Harriet na dvorku, když ti vynadala do špindír a tvrdila, že mě využíváš. Kdybys držela jazyk za zuby, už by ses jím nemusela zabývat. Nikdy bych se nedozvěděla, že odešel. Proč jsi mi řekla, že ho přesunou do Lageru?

Nevím, odpověděla Harriet. Nemohla jsem ti to neříct.

Vstoupila jsem na čtverce světla. Harrietino křeslo jako by se mi vzdalovalo stejnou rychlostí, jakou jsem se k němu blížila, ale udělala jsem pár rychlých kroků a chytila ho za opěrky.

A mám tě, zasmála jsem se.

Harriet chvíli vypadala polekaně, ucítila jsem její dech.

Táhne to z tebe, řekla jsem, popíjelas německou kořalku?

Vážka mě pozorovala s křídly svěšenými k zemi.

Harriet, naléhala jsem.

Vážka se obrnila, znovu byla ostražitá, modrá křídla měla přitažená k tělu a ta se jí kovově blyštěla.

Jestli se mi něco stane, začala jsem.

Jako třeba co? zeptala se vážka.

Nevím. Něco zlého. Cokoliv.

Jako co?

Neptej se, řekla jsem, jen odpověz. Jestli se mi něco stane, postaráš se o ni?

Postarám, odpověděla Harriet.

Žít s Lovisou Harriet nejprve připadalo báječné. Lovisa byla samostatná žena, pro kterou Harriet moc neznamenal, možná vůbec nic.

Harrietin problém je totiž v tom, že lidem učaruje, protože jí nedokážou přijít na kloub, a tak ji začnou nahánět. To tajemství, které má v sobě, kterým je. Vždycky jsem se za ním hnala, sledovala ji, visela na ní a četla její deníky. Jenže tajemství se v denících neskrývalo. A nebylo ani v Effem, byť jsem si představovala, že do něj možná nějak vklouzlo a zůstalo tam zapomenuté. A Harriet vždycky utíkala. Nechápe, že je strážkyní tajemství – ví jediné to, že ji pronásledují a že musí prchat jako o život. Předě mnou, Johanem, Stinou.

S Lovisou se Harriet cítila svobodná a v bezpečí. A když Harriet spustí obranný štít, je úžasná. Úžasná.

Postupně jí začalo docházet, že věci se přece jen nemají tak, jak si představovala, alespoň ne teď. Připadalo jí, že Lovisa k ní chová určité city. Mohlo to tak být? To přece nebylo možné. Harriet si říkala zase a znovu, že si to celé představila.

Jednou večer, když odcházela do patra, ji Lovisa políbila. Harriet zrovna stála u paty schodů. Polibek byl jen takové otřetí. Jako kdyby se mezi nimi vznášelo chmýří pampelišky.

Harriet vyběhla nahoru a zamkla za sebou dveře. Ráno se potom styděla. Nechtěla být tak příkrá, Lovisa byla

koneckonců Johanova sestra. A Harriet ji měla moc ráda, překvapivě moc.

Jakým způsobem? *Tím* způsobem?

To Harriet nedokázala říct. Tím způsobem prý nejspíš neměla ráda nikoho. Ale nechtěla o tom ani moc přemýšlet.

Po polibku Lovisa odjela do Tammisaari a nakonec se odamtud vrátila s takovou lhostejností, že to člověka úplně mátló, snad dokonce i Lovisu samotnou. Anebo se možná divila, co na Harriet vůbec kdy viděla. Občas se na ni tak dívala. Jako by ji viděla úplně poprvé a to, co měla před sebou, se jí nijak zvlášť nelíbilo.

Harriet došla k závěru, že všechno špatně pochopila. V ka-
jícím rozpoložení začala uzavírat propast, která se mezi ní a Lovisou otevřela. A tak Lovisiny pocity propukly nanovo. Harriet si k sobě brala Agnes, aby fungovala jako štít mezi ní a Lovisou. Stíně Willandtové dala volnou ruku, takže k ní dotyčná mohla přijít, kdykoliv se jí zachtělo, a bez ohlášení jako policie.

Uvařily jsme kávu a vypily si ji v kuchyni. Na chvilku jsme byly malé holčičky, které si hrají na dospělé. Jedna předstírá, že je vdaná, manžel té druhé vlastní tenhle pěkný kávový servis. Jedna je zamilovaná do ruského válečného vězně, za což může dostat trest smrti. Druhá svého muže nemiluje vůbec a děsí se toho, že přijede na dovolenou! Jedna šíleně miluje válečného vězně a umře, jestli s ním nebude moct být! A ta druhá se nějak zapletla s manželovou sestrou a absolutně neví, co si o tom má myslet.

Vzdychaly jsme, pily falešnou kávu z dětských hrníčků a smutnily svoje smyšlené smutky a já přemýšlela, že se té hry brzy přesytíme a v tu chvíli Harriet řeknu: Půjdeme na pláž, budeme jezdit na konících na tyči a křičet do větru.

NÁSLEDUJÍCÍ DNY mě strach naplnil od hlavy k patě, úplně mě ochromil. Bála jsem se, že mě přijdou vyslechnout a že tentokrát úřední činitelé nebudou naši, ale Němci, kteří použijí svoje vlastní metody. Když jsem v kárce tlačila ruksaky, bála jsem se, že zahlédnu, jak tě odvázejí k přístavu. Doma jsem se zase strachovala, že tě odvezou do Německa a já to neuvidím. Všechny rytmické zvuky mi připadaly jako pochodování a každá rána byla výstřel, kterým se tě rozhodli zbavit. Když jsem vyšla z domu, na rozdíl od předchozí zimy jsem nevěděla, jestli tu jsi nebo ne. Ráno ve větvích stromů skřehotaly vrány a já přemýšlela, jestli snad patří mně – takoví hrozní ptáci – a zda krákají po tobě.

Strach polevoval jedině ve chvíli, kdy jsem k tobě cítila zuřivost. Jen si ho odvezte, myslela jsem si v těch okamžicích. Klidně si ho zastřelte, vyválejte ho v hovnech a umlaťte k smrti. Co je mi po tom? Co se přidával na vaši stranu, nikdo ho k tomu nenutil. Za nocí plných nenávisti mě běsnění mého ostnatého srdce nenechalo spát a díry, které mi do těla vyrazily jeho zrezlé trny, ráno tepaly tak, že jsem se bolestí sotva dokázala pohnout.

Matce neušlo, jak jsem vyjevená a ulekaná, a hlavně to, že dávám všechny věci na špatné místo. Po mně už je nikdo nenašel. Šla jsem třeba sebrat čisté prádlo ze šnůry, abych ho uložila do zásuvek prádelníku, a najednou jsem se probírala

ve světnici bez jediné vzpomínky na to, v jakém pokoji jsem byla předtím a kam jsem dala prádlo. Nakonec se našlo zmrzlé na lavici na verandě.

Poslyš, jdi taky občas ven, řekla mi matka jednou večer, když otevírala skříně v kuchyni, protože po nůžkách se slehla zem. Bylo třeba prodloužit sukni u Agnesiných modrých šatů – Agnes už taky s dlouhýma holýma nohama seděla u stolu v kuchyni, aby jí matka vypárala stehy.

Kam bych asi tak šla? zeptala jsem se.

Třeba do biografu, navrhl matka. Filmy přece miluješ. Nebo jsi milovala, když jsi ještě byla normální.

Nemám peníze, odvětila jsem.

Já ano, řekla matka a vylovila nůžky z kamen. Buď tak hodná a jdi, prosím tě.

Lidé v Hanku si měli v té době hodně co stěžovat, pokud šlo o úpadek biografu. Po Olympii zbyla po bombardování jen ruina, tak se začalo využívat prastaré Rialto. Ze začátku tam nebylo ani plátno, stěnu vpředu jen natřeli nabílo a kolem namalovali černé okraje. Židle byly rozviklané a postavené bůhví z čeho a nezdálo se, že se štokrle pod někým rozpadlo. Střecha zatékala, a když pršelo, po stěnách se valila voda. Topení tu nebylo, ale stejně tu vládlo parno a vlhko jako ve sklepníku, protože barák byl ustavičně narvaný. Jiná zábava nebyla.

Nejvíce lidi dožíralo to, že v Tammissaari měly biografy dva, z nichž jeden byl skvělý, a i druhý ušel. Dvě slušná kina uprostřed války! A u nás jedna děsná stodola z dob němého filmu. V ní jsme sledovali krátké úvodní filmy o práci a sítích tammissaarských rybářů. Bijáky těch nóbl slečinek, co měli kromě luxusních biografů taky filmaře, kteří je natáčeli u toho, jak „zručně spravují svůj nenahraditelně drahocenný majetek, rybářské sítě“! A my dřepěli pod zatékající střechou a dívali se, jak ty tammissaarské hadroviny vychvalují do celého světa. Kdo chodil filmovat naše sítě? Nikdo. A všichni přitom

věděli, že opravdoví rybáři žijí právě tady. Copak tammisaarští vůbec něco zakusili? Museli snad odejít ze svých domovů a přenechat je cizákům?

Já filmy naštěstí nemám ráda a nikdy jsem neměla, prohlásila Kerstin Öhmanová po úvodním promítání způsobem, z něhož bylo jasné, že jí pověstné kouzlo filmového průmyslu nijak zvlášť neučarovalo.

No potom je úplně jedno, co se promítá a v jakých podmínkách, já na to.

Stejně to ale neznamená, že by měli v Tammisaari lepší kina než u nás, poznamenala Kerstin.

Po incidentu s nůžkami jsem do biografu chodila častěji, bylo to alespoň nějaké zpestření, i když čas tam plynul stejně pomalu jako doma. V domě nemáme telefon, takže jsem si lístky nemohla zamluvit předem. Občas jsem stála ve frontě u okénka ještě po začátku filmu. Na tom ale nezáleželo. Filmy mě koneckonců nezajímaly a lidé je obecně moc neprožívali. Promítači večer spěchali domů, a tak filmy při posledním představení pouštěli zrychleně. Někomu to vadilo, ale valná většina diváků kvílela smíchy.

A potom jsem jednoho večera v hledišti spatřila Sylvu a Wenera.

Němci měli tou dobou v Lageru svoje vlastní kino, obrovskou stodolu, kam se prý vešlo pět set diváků. Věděli jsme, že filmy tam promítají necenzurované, a mnozí toužili po tom je zhlédnout, co na tom, že neuměli slovo německy. Vždyť ty filmy člověk pochopí i bez dialogů, pochechtávali se.

Ten večer jsem ve frontě na lístky strávila věčnost, a když jsem se konečně dostala do sálu, film už začal. Najednou jsem si všimla Sylvy. Seděla šikmo za mnou, Werner byl vedle ní. Film jim přebíhal po tvářích v záblescích světla a stínu, a tak jsem navzdory svým snahám nerozeznala Sylvin výraz.

Sedněte si, ať něco vidí i ostatní, zavrčela nějaká žena a zatahala mě za cíp dračího kabátu. Musela jsem poslechnout. Celý film jsem ale cítila, že Sylva mým směrem ani nemrkla.

Když se rozsvítla světla, začalo se ozývat šustění svrchníků a skřípání židlí. No, nebyl to kdovíjakej film, prohlásil někdo. To není nikdy, odvětil jiný.

Němčourská děvka, ozvalo se najednou za mnou. Dívej, jak se sem přišla naparovat s tím svým skopčákem.

Dvě ženské zíraly na Sylvu, obličejе brunátné jako cihly. Sylva si zapínala kabát, pohled upírala k zemi. Knoflík ne a ne vklouznout do dírky, ustavičně si zapínala ten stejný. Werner si všiml, že se něco děje, a pohlédl na ženy. Nahnul se k Sylvě, aby se jí na něco zeptal, ale ta zavrčela hlavou a dál zápasila s knoflíkem.

Že má tu drzost přijít sem mezi slušný lidi. Vždyť jsou tu matky a manželky chlapů, co bojujou na frontě. Coura jedna zatracená.

Sylvo, zavolala jsem v tu chvíli silným hlasem. Sylvo!

Sylva ke mně vzhledla. Otočila jsem židli a začala ji tlačit směrem k těm ženským. Nohy židle nesnesitelně skřípěly a drásaly drsnou podlahu. Ženy na mě mrkly a jedna si přitiskla ruce na uši.

Z cesty, houkla jsem na ty dvě čarodějnice stejným hlasem, jakým jsem předtím rozkázala matce. Pohlédla jsem jim přímo do očí, ty moje žhnuly zlovolným modrým plamenem. Můj drak se zazmítal na provazu a zařval.

Pryč z cesty a hned, rozkázala jsem jim. Koukejte zmizet.

Ani nestihly poslechnout a už jsem jim s židlí najela do holení. Ucítla jsem křupnutí, jak židle narazila o kost.

Pak babizny uhnuly, huby dokořán. Z těch bezedných děr se vyřinul nějaký bezvýznamný zvuk. Nohy židle ještě jednou zaskřípaly o podlahu.

Sylvo, zavolala jsem silným hlasem a potom jsem byla u ní a vzala ji do náručí jako kotě. Z jejího tmavého temene, které mi vézelo pod bradou, sálala hanba.

SYLVA ANI JÁ už jsme se o daném incidentu nezmínily. Lidé vycházeli ze dveří Rialta, nadávali na film nebo už mluvili o něčem jiném. Werner řekl něco německy a Sylva zvedla tvář z mého krku. Cestou domů jsme se vyhýbaly pohledu té druhé jako modřinám. Popravdě řečeno jsem se na Sylvu stále hněvala za to, že tě odsoudila, a tím pádem i mě. A Sylva mi zase nepoděkovala ani nepoprosila o odpuštění za to, co si o nás myslela.

Nicméně uplynuly pouhé dva dny a už mi o tobě nesla první zprávy. Podle mě je přinesla zabalené do proseb o odpuštění a Wernerovy vděčnosti.

Váš tábor se nacházel v části Lageru, která byla blíž pláži, stejně jako lottska kantýna Erika, jen na jejím opačném konci, o pár kilometrů dál. Mezi vaším táborem a kantýnou ležel tábor důstojníků a sester německého Červeného kříže.

Werner říkal, že jste v táboře dočasně jako bezplatná pracovní síla. O skutečný pracovní lágr podle něj nešlo, zkrátka jste jen dělali všechny práce, které se Němcům dělat nechtělo, třeba ty ševcovské. V podstatě jste jedli totéž jídlo jako Němci, nicméně vás zahlédli, jak po nich na smetišti sbíráte zbytky. Někoho z vás taky viděli rybařit.

Baráky jste měli tři. Kromě nich se tábor skládal z překližkových stanů ve tvaru jurty. Nosili jste německé uniformy s tím jediným rozdílem, že na té vaší nebyla orlice.

Když tě Werner uviděl poprvé, rozdělával jsi oheň v ohništi ohrazeném kameny. Přivezl vám několik koleček bot, které potřebovaly opravit. Zvedl jsi oči a Werner tě poznal z mého popisu.

Ačkoliv podle Sylvy prý prohlásil: Žádný velký krasavec to tedy není.

V táboře plápolalo mnoho ohňů a páchlo to tam kouřem. Překližkové stany neměly okna, a tak jste volný čas trávili venku.

Vedle tebe ležel mrtvý mořský pták, na druhé straně jsi měl červený smaltovaný hrnec. Zjevně jsi ptáka právě ulovil a chystal ses ho uvařit.

Zeptala jsem se, jestli jsi působil vyhladověle nebo to vypadalo, že tě někdo zbil. O tom ale Werner nic neříkal. Takže nejspíš ne, odpověděla Sylva. Jinak by to určitě zmínil.

Červený smaltovaný hrnec, zopakovala jsem. Dojalo mě, že si dal Werner tu námahu a všechno hlásil tak dopodrobna.

Takový Wenri je, řekla Sylva. Mrzí ho, že nedokázal zjistit, o jakého mořského ptáka šlo.

Při odchodu Werner zahlédl, jak vám nějaký malý kluk nese ryby.

Malý kluk, zopakovala jsem. Jaký malý kluk?

Sylva vykládala, že na nejjižnějším konci Tammissaari žije rodina z Hanka, jejíž děti cestou do školy chodí přes ukrajinský tábor.

To nemůže být pravda, řekla jsem. Oni tamtudy chodí civilisté?

Dennodenně, odpověděla Sylva.

Zeptala jsem se, jestli je ukrajinský tábor obehnaný ostnatým drátem. Je tam hodně psů? Žádný německý pes by za tebou rozhodně nepřiběhl s tím, že ho pohladíš.

Ale Sylva mi řekla něco ohromujícího. Plot z ostnatého drátu tam nebyl. Ukrajince strážil jediný rakouský voják, který byl prý často namol.

V německém táboře? ptala jsem se udiveně. Kde všichni uklízejí a rovnají kameny podél cest?

V případech ukrajinského tábora si zjevně tak důsledně nepočínali. Strážení Ukrajinců nejspíš nebyl kdovíjak čestný úkol.

Němci nám neříkají, kolik vězňů jim uprchne, špitla Sylva polohlasně. Uteče jim mnohem víc než nám. Cestou z Kemi do Ii jich nedávno pláchla celá kolona. A prý nemine den, aby z baráků u letiště v Pori neuprchl vězeň.

Věděl jsi to?

I sem přicházeli vězni ze všech možných táborů. U studny se vždycky našel někdo, kdo znal někoho, kdo znal někoho, kdo znal někoho, a mezi vámi to bylo to samé. Třeba jsi v táboře zaslechl vyprávět o vězních, kteří uprchli z Pori nebo cestou z Kemi, tak jako se Werner ve skladu s oblečením doslechl, co se děje na východní frontě či v Německu. Proto teď mohl se Sylvou plánovat budoucnost. Lidé se scházeli a vzájemně si vyprávěli, co cestou slyšeli, a tyhle informace byly ten nejcennější majetek vůbec. Nikdo neví, jestli se jim dá věřit, ale nic jiného nemáme.

PŘÍŠTÍHO RÁNA mi vřetenem ostnatého drátu zmizelo z hrudi. Vzbudila jsem se se srdcem, které bylo oblé a zářivé jako perla.

Začal jsi Němcům z pneumatik vyrábět podrážky k zimním botám. Werner rozpadlé boty nosil přímo tobě. S ohledem na okolnosti se ti vedlo dobře. Tváře jsi měl propadlé, ale ruce ti chránily rukavice.

Když si Werner pro boty přišel, byly hotové a pečlivě podražené. Dal ti cigaretu a ty jsi řekl *danke schön*.

Letecké poplachy začaly v únoru, poté co se Německo stáhlo z Leningradu. V anglickém rádiu to oslavovali jako velké vítězství a varovali nás, že se blíží soudný den.

Když přišel první poplach, zrovna jsme s Agnes umývaly nádobí. Školy byly v té době zavřené. Když nad námi začala svištět letadla, Agnes se vrhla po břichu na podlahu. Potom začala dělat totéž při sebemenším zapraskání nebo zadunění. Netušila jsem, že si bombardování pamatuje z dřívějšíka – tenkrát byla tak malá. I mě ale poplach zavedl zpátky do oné zimy, kdy jsme prchly hledat útočiště v lese, bloudily po černých pěšinách a padaly do příkopů. Najednou jsem si vzpomněla, jak mi tehdy někdo ve tmě šlápl na patu a mně sklouzla bota z nohy. Musela jsem se zastavit a poslepu ji hledat,

křičela jsem Agnesino jméno, byla jsem si jistá, že mě ostatní pošlapou a já ji ztratím. Na to už jsem úplně zapoměla.

Znovu jsem se musela vypořádat s tím, že o tobě nemám žádné zprávy. Sylva zůstávala v Lageru nablízku Wernerovi, ale Harriet k nám přišla na noc. Lovisa byla pořád v Tammisaari a stále víc to vypadalo, že tam taky zůstane. Johanovi zrušili dovolenou.

Chudáček Harriet, řekla matka a otřela si oči. Takové zklamání. Já ale usuzovala, že Harriet po soucitu netouží, a měla jsem pravdu.

Posádka má pohotovost, oznámila Harriet, když dorazila. Prý spousta aktivity ve vzdušném prostoru, říkal Rickard Willandt. Harriet byla bledá, její ruce vypadaly hubené, ale Johana nezmínila.

Odneseš jsem matraci zpátky do sklepa na brambory. Problém byl v tom, že se tam s Agnes vešel už jen jeden další člověk.

S kým tam budu? zeptala se Agnes.

Se mnou, řekla jsem.

Kde bude zatím Harriet? ptala se Agnes.

Chceš, aby s tebou šla do sklepa Harriet? zeptala jsem se.

Kde budeš zatím ty? chtěla vědět Agnes.

Plánuješ ji poslat do Švédska? zeptala se Harriet jednu noc, když skončil poplach. Ležely jsme na společném lůžku a Agnes usnula mezi námi. Z oblohy na nás svým plochým okem zíral měsíc.

Skutečně jsem o tom přemýšlela. Právě tehdy tam děti posílala spousta lidí. V moskevském rádiu prý předpovídali rozsáhlé bombardování, po kterém Hanko konečně obsadí. Zároveň jsme se báli okupace Němců a války na dvou frontách. Lidé posazovali děti do vlaků s kartonovými cedulemi na krku a děti je cestou samou nervozitou okousaly tak, že nikdo nevěděl, kdo jsou ani odkud nebo kam jedou.

Nikam ji neposílej, zašeptala Harriet. Však to tu nějak zvládneme.

Ve Švédsku by o mně nikdo nic nevěděl, řekla jsem. Mohla by mít úplně jiný život.

Ani tady se jí nevede nijak zle, odpověděla Harriet.

Odešla Lovisa z vlastní vůle, nebo jsi ji vyhnala? zeptala jsem se.

To záleží na tom, které se zeptáš, odpověděla Harriet.

Stýská se ti po ní? zeptala jsem se.

Nevím, řekla Harriet. Všechno už se stejně pokazilo. Stýská se mi po dobách, kdy to tak nebylo.

Chvíli jsme mlčely.

Nechci takový život, řekla potom Harriet. Lovise to horko těžko prochází, protože je bohatá. Díky penězům si lidé o jejích záležitostech jen šeptají. A nechci ho ani tak. Nechci... nic. Jenom mít pokoj. Pokud to znamená, že kvůli tomu musím být sama, tak budu sama.

Johan se možná brzy vrátí domů, podotkla jsem. Jestli přijde mír a on do té doby nestačí padnout.

Rozvedu se s ním, řekla Harriet. Odstěhuju se a budu žít sama.

Najednou mi začalo být do smíchu.

My jsme, poslyš, vážně povedené sestry, pronesla jsem. Jedna má románek s Rusákem, druhá se skopčákem a třetí se ženskou. V jiných rodinách se holky vdají za místní mužské a tím to hasne.

Já nemám románek s ženskou, namítla Harriet.

Noci byly černé a plné hvězd, vrzalo to v nich a skřípělo. Když přišel poplach, modlila jsem se, aby vás napadlo uhasit ohniště.

Tu zimu však nedopadla jediná bomba a v době, kdy Harriet znovu začala trávit noci u sebe doma, v anglickém rádiu

říkali, že Finsko se začíná nenápadně pokoušet o mírová jednání se Sovětským svazem. Premiér Paasikivi byl právě ve Stockholmu pod záminkou nákupu knih. Než ale jednání mohla začít, Finsko muselo přetrnout vazby s Německem. A navrátit válečné vězně zpátky do Sovětského svazu.

Když to otec slyšel, potřásl hlavou.

Kilometr odsud máme pět tisíc Němců, prohlásil. Co myslíš, že udělají, když se jim řekne, ať koukají mazat pryč, že je konec?

Co se těm vězňům stane, jestli je vrátíme do Ruska? zeptala jsem se.

No, odvětil otec a poklepal dýmkou. Uvěznění je v Sovětském svazu válečný zločin.

Takže?

Nejspíš je pošlou na Sibiř, řekl otec.

TEHDY SE ČAS náhle s trhnutím rozběhl kupředu. Dlouho stál na místě, ale jakmile se dal jednou do pohybu, už se nedokázal zastavit. Neustále zrychloval a začal ztěžka oddychovat. Čím rychleji všechno postupovalo, tím namáhavější bylo oddechování.

Jednoho dne si Sylva proklestila cestu na náš dvorek přes tak hustou vánici, že jsem ji v ní stěží rozeznala. Byl už konec března a sněhu tolik, jako by se obloha snažila najednou zbavit posledního sněhového nákladu.

Teď je to vážné, pomyslela jsem si, když se Sylva prodírala bílou hradbou. Za takového dne člověk nepříjde s něčím bezvýznamným – napadlo mě, že tě určitě posílají na frontu. Sylviny kroky zaduněly ve světnici a za mými dveřmi, načež bez klepání vstoupila dovnitř a chytila mě za ruku. Seděla jsem na posteli a vtom přede mnou klečela na kolenou a dívala se mi do očí úplně jako dřív.

Vůbec ale nešlo o tebe. Sylva a Werner hodlali odjet do Německa. Werner řekl, že válku prohrájí, a pokud do té doby neuzavřeme mír, se Sovětským svazem se rozpoutá skutečné peklo.

Tím myslíš, že bychom opustili Německo? zeptala jsem se nevěřícně. U Pomníku svobody se nedávno konala oslava na

památku nyní zneuctěných německých vojáků, zpívalo se „Deutschland, Deutschland über alles“, po čemž následoval nějaký pochod. Oslavy se zúčastnili všichni včetně starosty.

Ale Werner řekl, že je to jenom divadlo. Že se od nich chceme skutečně odtrhnout – a že to tak bude lepší.

Já se samozřejmě zeptala na tebe, ale Sylva pro mě neměla nic nového.

I když Werner jednou něco zmínil, ale to se Ivana vlastně netýká, řekla s pohledem upřeným na podlahu.

Tak co říkal? naléhala jsem.

Ukrajinský tábor byl prý úplně jiný než zbytek Lageru. O klubech a biografech tam podle Wenera neměli ani poně-
tí. Ani o bordelech.

O jakých bordelech? ptala jsem se.

Lotty a sestry Červeného kříže zjevně přece jen nebyly jedinými ženami v Lageru. Šeptalo se, že je tam i nevěstinec, možná nejeden. Podle Wenera ženy v podobných zařízeních nebyly dobrovolně.

Co je to potom za ženské? vyzvíдалa jsem.

To nechci vědět, odpověděla Sylva.

Do města však přese všechno přišlo jaro, objevilo se znenadání, krásné a veselé, jako mladá dívka, která vystoupí z vlaku a je připravená se bavit a vytěžit ze života, co to půjde. Javory dva dny opojně voněly. Potom začalo znovu pršet. Městem prošli uprchlíci z Ingrie se svými ranci, kufry a skloněnými hlavami. Možná brzy znovu skončíme v téhle polízanici, přemýšleli jsme a stavěli se k těm ubožákům, kteří přišlo o střechu nad hlavou, zády, aby totéž nepotkalo i nás. Vrátila se vedra a my vtrhli do biografu a na koncerty. Tou dobou v Kasinu pořádali koncert skoro každý den, zvuk lesního rohu se dral skrz zdi do parku a na pláž nebo se rozléhal z venkovního pódia až k Bulváru.

Začátkem června jsme šli se Sylvou a Wernerem ve třech do biografu. Kdykoliv na plátně došlo k něčemu zábavnému,

Sylva se zasmála, načež pohlédla na Wenera, jako by mu dávala znamení – v tomhle bodě se lidé smějí. A v u chvíli se zasmál i Werner.

Zatímco jsme tam seděli, ve Francii se vylodili Američané.

Netrvalo dlouho a Sylva oznámila, že s Wernerem do Německa přece jen neodjedou. Najevo vyšly jisté věci, kvůli nimž to Werner rezolutně odmítl. Sylva vykládala, že úplně zprůsvitněl. Že v rukou, které jsou jako ze skla, už vůbec nic neudrží.

V tu chvíli jsme se Sylvou ležely bok po boku na písčité pláži. Nedaleko Harrietina domu jsem objevila úzký pás země, kam se člověk jen tak tak směstnal a mohl se opalovat, aniž ho podrásal ostnatý drát. Byl parný den, hrálo nás medově zlaté slunce. Moje staré žluté plavky mi stěží držely na těle. Zhubla jsem, látka zpuchřela a spodní část natolik zpytlovatěla, že dovnitř pronikal písek.

Jaké věci? zeptala jsem se.

To ale Sylva nevěděla. Věděla jediné to, že Werner už nechce být Němec. Muselo jít o něco skutečně vážného, vždyť Werner Německo vždycky miloval. Nyní odmítal třeba jen vyslovit jeho jméno. Moje vlast jsi teď ty, oznámil Sylvě.

Dala bych cokoliv za to, kdyby Ivan něco takového pověděl mně, řekla jsem.

Na Karelské šíji se rozpoutalo peklo, a přestože v našem kraji bys to z ničeho nepoznal, všichni jsme na krku cítili horký dech doby. Lidé se víc než kdy dřív hnali pod ochranu biografu a halasných koncertů. Když se pak o několik týdnů později vzdal Vyborg, policie v jedné sklárně rozehnala tajnou tancovačku, kterou tam pořádali. Sedmdesát lidí uprchlo do noci a policistům zůstalo v rukou jenom pár kabelek, které strhli z rukou ženským běžícím kolem.

ZAPŘÍSAHALA JSEM Sylvu, ať na Wenera zatlačí, aby zjistil, co pro tebe kapitulace Vybogu znamená.

Zkus si s ním promluvit, požádala jsem ji o slunovratu. Udělá to, když ho poprosíš. Nebo ho popros, ať se se mnou potká, a já mu to řeknu sama. Nějakým jazykem mu povím, jak je to důležité.

Navzdory všemu jsme vycídily dům od podlahy až po stře-
chu a zašly se podívat na pláž před Kasinem, kde vztyčili máj-
ku. Upřímně řečeno jsme nevěděly, co jiného dělat, když už
byl jednou slunovrat. Agnes s Harriet sbíraly sedm květin
a Sylva, opojená slavnostní nocí, se osmělila a slíbila mi, že se
se mnou Werner potká.

Potkáme se zítra v půl desáté večer u kolejí, řekla.

A potom začala ve větvích jeřábu kukat kukačka. Zaku-
kala jednou, podruhé, potřetí, počtvrté, popáté – pět let do
chvilé, než budeš mým. Pošesté, posedmé, poosmé a tak
dále.

Lnula jsem k Sylvině slibu a následujícího večera vyrazila na
schůzku s ní a s Wernerem. Když jsem dorazila na místo, ješ-
tě po nich nebylo ani stopy. Vzpomínám si, že večerní slunce
se odráželo od okna Öhmanovy půdy tak, že to vypadalo,
jako by se okno roztáhlo podél celé stěny domu.

Když jsem zaslechla vzdálené kroky, otočila jsem se a spatřila jsem, jak se ke mně blíží Werner. Sylvu jsem s ním ale neviděla.

To, že Werner přišel sám, nevěstilo nic dobrého. Mohlo to znamenat jediné – nesl špatné zprávy a nechtěl, aby je Sylva slyšela. Možná se ti něco stalo. Anebo chtěl, abych se tě vzdala, protože nás považoval za hrozbu pro sebe a Sylvu. Ta zatracená kukačka dál kukala jako o život a já věděla, že tě nikdy nedostanu. Tohle mi Werner přicházel povědět. Nechtěl, aby Sylva věděla o těch stránkách jeho povahy, které se mi chystal odhalit. Železný stisk jeho ruky, jeho žlutě zářící oči.

Holínky zavržaly o písek, už byl u vrbového mlází. Moje oči zběsile tékaly ze strany na stranu. Ještě nebylo pozdě, ještě jsem mohla zmizet, ještě a ještě.

Málo stačilo, abych se otočila a vzala nohy na ramena, když vtom zvedl jednu ruku. A v tu chvíli mi došlo, že je to tvoje paže, tvoje ruka. Byl jsi to ty.

Neustále ses blížil, nezpomalil jsi, ale kráčel jsi ke mně, jako bys chtěl projít přímo skrz mě. Na sobě jsi měl německou uniformu, chyběl jediné znak orlice na prsou. Byl jsi ještě na cestě ke mně, když sis mě pohledem jako naběračkou vyzvedl do náručí.

SYLVA MI POZDĚJI ŘEKLA, že Werner toho večera donesl rakouskému dozorcovi kořalku a přátelsky s ním klábosil, dokud chlap nebyl ze hry. Potom tě převedl přes ukrajinský tábor a ven z Lageru. Aby ošálil ostatní, cestou na tebe mluvil německy, přestože jsi mu nerozuměl ani slovo a nemohl jsi odpovědět.

Teď si myslím, že Werner měl už tenkrát za to, že by pro tebe bylo nejlepší z Lageru utéct. Totéž měl koneckonců v plánu i on sám. Nejspíš už věděl, že vás pošlou na frontu do Estonska. A věděl i to, co by vám udělali v Sovětském svazu, kdybyste nějakým zázrakem nepadli v boji.

Třeba si s tvou pomocí ozkoušel, jestli je odchod z Lageru proveditelný. Anebo mi chtěl dát dárek. A ten mi taky dal – větší, než jsem si kdy dokázala představit. Třeba při tom myslel i na tohle.

Když bylo po všem, Werner na nás čekal u kolejí. Dívala jsem se za vámi, dokud z tebe nezůstala jen malinká tmavá tečka, ne větší než jalovčinka. Cestou domů kukala kukačka. Hloupý pták, usmála jsem se, to je tak hloupý, hloupý pták.

DO SEVERNÍHO LÁGRU onehdy přivezli tisícovku nových vězňů – pokud si dobře vzpomínám, někdo říkal, že z Nastoly. Prý byli v hrozném stavu. Z Oloněce jich dovezli patnáct set a ti na tom byli ještě hůř.

Z pobřežního lágru vězni prchali v jednom kuse. Jeden dozorce po útoku vězně dokonce přišel život. Prý se vězně pokusil odstrčit puškou a ta vystřelila. Každý den jsme slyšeli o nových případech. Někoho zastřelili a někdo utekl. A ještě téhož večera to zkusil další. Vězni ochutnali výhody vězeňského života a věděli, co je čeká, pokud bude uzavřen mír.

Já dnem i nocí v duchu sestavovala pomyslnou skládačku. Kdyby se stalo tohle, pak by došlo k tomuhle, pokud by ta a ona věc dopadla tak či onak. Jenže ve skládačce mi všude chyběly dílky a jiné k sobě nepasovaly. Nedokázala jsem sestavit žádný ucelený obraz. V červenci tu zadržely tři ženy za nepovolený styk s válečnými vězni. Dvě, co byly vdané, poslali na osm měsíců do vězení. Třetí, svobodná, dostala čtyři měsíce. Ženy nejspíš vězně skrývaly nebo jim zkusily pomoci s útekem. Kdoví, možná byli milenci tak jako my, anebo třeba ne.

Vrcholem všeho bylo, když přišli vyslechnout Öhmana. Öhmana z našeho břehu! Samozřejmě jsem se bála, že si jdou pro mě, ale nešli. Ukázalo se, že v nedalekém sirotčinci dělal domovníka jistý vězeň. Öhman se s ním nějak spřátelil a během

léta ho několikrát vzal do veřejné sauny Löfgren. Öhmana ještě ten podzim obvinili ze spolčování s nepřitelem.

Tak teď je svět s konečnou platností vzhůru nohama, prohlásil otec.

A měl pravdu. Všechno bylo postavené na hlavu. Uprostřed srpna se protiletický poplach ozýval skoro každý den, pamatuješ? Tehdy se u nás neustále pořádaly sportovní soutěže a zápasy ve finském baseballu. Ty kvůli náletu dokonce ani pokaždé nepřerušili, jako by už na ničem nezáleželo. Jachtařský klub plánoval svoje tradiční závody plachetnic a přípravy stihly řádně postoupit, když plán nakonec zrušili „kvůli přetrvávajícím okolnostem“, jako by si na ně v poslední vteřině zničehonic vzpomněli. Lidé si vzájemně pomáhali přes ostatný drát na písčnou pláž a skaliska za ním, povalovali se na nich v plavkách, četli si, opalovali se. Nevím, co za tím bylo – jestli tvrdohlavost, únava nebo jen žití. Slunce pálilo, mořské řasy usychaly na plážových kamenech jako zlatý nátěr. Obloha byla tak naditá světlem, div že nepukla.

A potom Ryti zčistajasna odstoupil a Mannerheima zvolili prezidentem.

Když měl premiér proslov v rádiu, poslouchal každičký z nás. Bratrství ve zbrani s Německem byl konec. Pak následoval výčet území, o které mělo Finsko přijít. Karélie. Pečeng-ga. Porkkala. Porkkala? To bylo úplné překvapení. Ale Hanko zmíněno nebylo.

Tak teď už dohody uzavřené s Německem neplatí, řekl otec.

NĚMCI ZAČALI bez meškání proudit z Lageru na paluby lodí. V domech drnčela okna, ve skříních s nádobím zase sklenice a třásl se i skleněný poklop na sýr babičky Ingy. Všichni se zadrženým dechem čekali, až drčení ustane.

Já se ale nedokázala držet zpátky. Řekla jsem, že si musím odskočit, ale ve skutečnosti jsem se vypravila sobí stezkou až na roh Lindströmovic domu, kde jsem zůstala stát ve skrytu borovic, abych tě spatřila. Domů jsem se vrátila s prázdnou a s bolavýma očima.

Co si prosím tě myslíš, že děláš? řekl mi otec, když jsem vešla dovnitř.

Mami, kde jsi byla? ptala se Agnes.

Jen na dvorku, odpověděla jsem a vzala ji do náručí. Nevěděla mě.

Teď je lepší držet se doma, prohlásil otec. A doufat, že Angličani v rádiu opravdu vykládají nesmysly. Že to, co podle nich Němci dělali jinde, není pravda.

Za půl dne to tu mohli proměnit v město duchů. Nic bychom proti nim nezmohli. Jenže to neudělali, alespoň tedy zatím. Nevím proč.

Po městě začaly toutéž dobou kolovat řeči o zdejších ženách, které odešly s Němci. Minulý týden mi matka v novinách

ukázala oznámení, které podala jedna taková žena. Vážení občané Hanka a místní drbny, stálo v něm. Šušká se, že já, Inger Kullbergová, jsem odešla s Němcem a teď ležím mrtvá a pohřbená někde v Evropě. Ti, kteří chtějí vědět, kde se skutečně nacházím, ať se laskavě obrátí na mluvčí organizace Lotta Svärd v Hanku.

O Sylvě nejspíš kolují ty samé řeči, i když k našim uším se nedonesly. Kantýna je zavřená, ale Sylva dál bydlí v Radiopejlingu. Werner je mezi posledními Němci, kteří odsud odcházejí. Tobě můžu říct, že se Sylvou chtějí při první příležitosti odplout lodí do Bromarvu a počkat tam, dokud se věci neuklidní.

V tutéž dobu začali odvážet první vězně vlakem do Leningradu. Část prý odešla nedočkavě, dychtivá vytrpět si trest a pak pokračovat v životě doma. Mnozí ale plakali a z vlaků utíkali. Kerstin vyprávěla, jak na kolenou prosili svoje známé mezi zdejšími občany, aby jim pomohli uprchnout do Švédska. Hodně našich jim skutečně pomohlo. A mnohé uprchlíky zkrátka jen nechali jít. Rozuměli jim – vždyť do Sovětského svazu by dobrovolně nechtěl ani blázen. Lidi si zároveň mysleli, že je celkem jedno, i kdyby utekli. Stejně se daleko nedostanou.

NA OBLOZE JEŠTĚ ZÁŘÍ tenký pruh světla, vidíš? Stromy odmetly pryč všechny mraky. Za chvíli smetou i ten světelný pruh a pak bude konečně hotovo. Metení ustane, až stromy samou únavou usnou tam, kde stojí. Ráno se probudí, noc mezitím udělala všude nepořádek, znovu mraky roztahala po obloze a do každého kouta vetkala zelené pavučiny. Čím déle stromy spí, tím větší nepořádek panuje, jakmile se probudí. Potom se chopí svých metel a začnou se vším od začátku. V noci sní ale o tom, že utíkají. Ve snu borovice a jeřáby štěkají jako psi, škubají kořeny a skučí.

Tvoje ruce mi tentokrát nepřejíždějí po zádech. Když si je zvednu k obličejí, cítím vůni anděliky. Rty máš rozpraskané, zachytily se do nich moje vlasy. Opatrně vlasy uvolním, aby se ti rty neroztrhly.

Vzpomínáš, jak jsem říkala, že jsem v rádiu slyšela, že do vás námořníci na *s/s Josifu Stalinovi* začali pálit, abyste se uklidnili? Později mi došla jedna věc.

Jak vím, že jsi byl mezi těmi, na které stříleli? Nijak. Mohl jsi být mezi námořníky, kteří stříleli na ostatní. Možná právě proto jsi vyvázl živý.

Co o tobě vím? Jak vím, že mě miluješ? Co vím o důvodech tvého počínání?

Poprosil jsi mě o chleba.

Donesl jsi mi domů postel a dotkl se lemu mojí sukně.

Čekal jsi na dvoře tábora. Možná na mě, možná na tabák.

Třikrát jsi za mnou přišel do lesa.

Nic dalšího.

Všechno ostatní jsem vyvodila nebo si to představila.

Podrazil jsi spoustu bot. Možná povoláním přece jen nejsi učitel, ale švec. Nejspíš nepocházíš z Oděsy. Ukrajinec bys být mohl. Ale ne nutně.

Cítím hroznou únavu. Nejradši bych se vzdala. Oči se mi proti mojí vůli zavrou a hned vidím cáry snu připomínající pole-
tující odpadky. Pak oči silou znovu otevřu.

Před chvílí zmizela obloha. Jen tak. Ve tmě je snadné uvěřit tomu, že zmizelo i všechno ostatní. Nic není, ani já. Jsem vý-
plod svojí vlastní fantazie, stejně jako ty.

Něco v té temnotě ale přesto existuje. Cítíš to? Mezi námi tepe třetí srdce. Je ještě malinké, pouhé zrníčku písku, které omylem vklouzlo do skořápky škeble. Škeble na jediný okamžik pootevřela lasturu, v proudu světla zalapala po dechu. A v tu chvíli jsi do ní vsunul zrnko písku.

Malinkaté třetí srdce. Slabé ale není. Je silné a chce tlouct a žít. Už má tvoje oči a zevnitř se jimi na mě dívá. Jestli to bude dívka, pojmenuju ji Senja.

VČERA JSME S Agnes a otcem vyrazili na náměstí koupit matce nové kartáče na drhnutí.

Panovalo větrné ráno, mraky a vlny byly v čilém pohybu. Připomněl se podzim. Ještě měsíc a o sobotě bude na náměstí jeden prodejce ryb a jediný stánek se zeleninou. Včera tam ale bylo hned několik rybářů, řezníků, a dokonce i obchůdek s tretkami. Babka v šátku prodávala kromě kořenové zeleniny taky koše a kartáče.

To by mě zajímalo, jestli budou stejně dobře svázané jako ty Strömbergovy? pochyboval otec.

Matka si kartáče vždycky kupuje u Strömberga.

Kartáč jako kartáč, jaký je v tom proboha rozdíl? řekla jsem. Ať si udělá vlastní, jestli jí tenhle nebude vonět.

Otec s Agnes na mě udiveně pohlédli. Nevěděli, proč jsem tak napružená.

Pustila jsem se do smlouvání a handrkovala se tak, že se babka skoro vyděsila. Koupila jsem dva kartáče s dlouhou rukojetí a dva bez rukojetí, přesně jak matka nařídila.

A jdeme, řekla jsem a strčila si kartáče do podpaží.

Jenže otec s Agnes už za mnou nebyli. Stáli před stánkem prodavače, který hlasitě vychvaloval svoje zboží. Otec se přehraboval v kapse, zatímco prodavač držel v jedné ruce červenou

a ve druhé růžovou stuhu do vlasů. Otec se Agnes na něco zeptal a Agnes ukázala na červenou stužku.

Koukám, že jste se rozhodli pořádně rozšoupnout, řekla jsem jim, ale nijak zvlášť nazlobeně.

Jak to jen půjde, potvrdil otec a podal prodavači peníze.

A co tady pro krásnou dámu? zeptal se prodavač, ale já zavrtěla hlavou.

Jak je libo, pronesl prodavač. Jen ať dáma pamatuje na to, že do hrobu si s sebou peníze nevezme.

Navrhla jsem, abychom se ještě prošli na konec Bulváru, jestli třeba nenarazíme na něco ke koupi. Po cestě jsem klábosila o všem možném, takže jsme se ani nenadáli a byli v parku u kostela.

Tati, odpočiň si chvíli tady na lavičce, Agnes může zatím sbírat kaštany. Já rychle zaběhnu do kostela, když už jsme jednou tady. Podívám se, v jakém je dneska stavu.

Pronesla jsem to jakoby nic, jako by mě to napadlo právě v tu chvíli.

Otec se s heknutím posadil. Hergot, ztracený klouby, zaklel.

Položila jsem kartáče vedle něj na lavičku a pohlédla vzhůru ke kostelu. Kdysi se tu opili zedníci a s předákem v čele si vypluli na moře. Dva z mužů se utopili. A potom ještě ten váš klub a divadlo a všechno ostatní. Tam se Bůh stěží vrátil, pomyslela jsem si. Samozřejmě že ne. Člověk ale nikdy neví. A třeba lidi v kostele přece jen nechávali svoje touhy a přání, když lepší místo nebylo. Modlitby, prosby o odpuštění.

Ale Agnesiny prsty mi obemkly ruku jako šlahouny. Poručila jsem jí, ať jde za dědou, ale jakmile jsem odtrhla jeden šlahoun, druhý mě omotal ještě těsněji než předtím.

Pojď sem, Agnes, jenom pojď, zavolal otec. Na chvilku si vydechneme. Máma zaběhne do kostela a potom půjdeme domů.

Agnes zaváhala, pochopitelně vycítila, že se něco děje. Nicméně mě pustila a šla za otcem.

Já začala stoupat vzhůru po strmých schodech. V pülce už jsem byla zadýchaná, ale spěchala jsem dál. V duchu už jsem byla na vrcholu, u dveří do kostela, otevřela jsem je a vstoupila dovnitř.

Mami, vyhrkla zničehonic Agnes za mými zády.

Stoupala po schodech, jeden stupeň za druhým, tak dlouhé už má nohy, její kolena jsou zároveň kulatá i špičatá, jako kedlubny.

Agnes půjde s tebou, křikl otec zdola a pak zakašlal. Jen běžte, já si tu mezitím sám vydechnu.

Škubla jsem Agnes za ruku, až jí luplo v podpaží, jako bych ulomila křídlo kuřeti. Nevydala ani hlásku, věděla, že ji s sebou nechci, ale stejně tady byla, dávala na mě pozor.

A v kostele uděláš, co ti řeknu, vyštěkla jsem na ni. Počkáš a ani nemukneš, než vyřídím, co je potřeba, je to jasné?

Agnes se zmohla na přikývnutí. Potácivě hopsala vedle mě vzhůru po schodech ve snaze mi stačit.

Vnější dveře kostela byly zavřené. Stiskla jsem černou kliku z kovaného železa, ale dveře vězely na místě. Když jsem do nich vrazila ramenem, rozlétly se dokořán.

Zavřené byly i mezidveře, ale slyšela jsem přes ně hudbu varhan. Svatební pochod od Toiva Kuuly. Svatba.

Spěchal k nám kostelník. Někdo se bere? zeptala jsem se. Zítřa, odpověděl. Kantor cvičí. Dvnitř ale můžete.

Otevřel mezidveře a vlídně pohlédl na Agnes, která však upírala oči na podlahu, jako by si přátelství nezasluhovala.

Kostel byl prázdný, ale svíce lustrů byly zažehnuté. Vyrazily jsme vpřed hlavní lodí. Kantor hrál svatební pochod. Ochozy byly vyliďněné. I tabule běžně oznamující zpívané hymny zely prázdností.

Agnes mi tiskla ruku jako o život. Stíny, které měla pod očima, vypadaly ve světle stropních svíců jako modřiny.

Agnes je tak malá, je malinká jako olšová šiška. Večer mě rukou neobratně pleská po tváři. Spinkej, maminko, šeptá. Spinkej.

Před oltářem jsme se zastavily. A vtom jsem zaslechla hlas.
Milujte se v dobrém i ve zlém, řekl Bůh.

Tohle není žádný nácvik, došlo mi. Není to nácvik. Tohle je celé. Víc už nepřijde.

Chvíli jsme stály před oltářem. Potom jsme se otočily a ruku v ruce odcházely kostelem křičícím prázdnotou. Venku bylo ticho, jen listy tlumeně šustily, když je vítr rozvířoval po schodech.

VYSOKO NA OBLOZE odpočívá chladný měsíc a na hladinu moře dopadají dva odrazy.

Uprostřed zátoky se chvěje měsíční most. Úzká, nespolehlivá cesta, která končí v temnotě protějšího břehu.

Druhý odraz dopadá trochu stranou. Je to jasná, kulatá, světelná skvrna v moři, měsíční díra v ledu. Podobný úkaz je mimořádně vzácný – pokud ho člověk spatří jedinkrát za život, může se považovat za šťastlivce. Do díry lze vkročit a zmizet v ní beze stopy.

Ve světle měsíce tě vedle sebe stěží rozeznám. Nějakou chvíli tu ležíme bez hnutí a já už necítím vlastní tělo. Moje myšlenky ve tmě narážejí jedna do druhé.

Potom ale nepatrně pohnu prstem a ucítím tě. Otočím hlavu, tvoje tvář mě zaškrábe do čela a já sestoupím zpátky z černého pásu oblohy.

Čas se začíná krátit. Pová mi to tvůj chlad. Je jako zvláštní přesýpací hodiny – chlad, který se bez ustání valí vzhůru.

Sem tam mě napadne, jaké má tohle mluvení smysl. Rozumíš mi vůbec? Anebo jsi všechno, co má cenu vědět, věděl celou tu dobu, od mého prvního pohledu? Nebo od té chvíle, co jsem řekla „růže“ a ty „roza“? Je k tomu vůbec co dodat?

Koneckonců jen máloco je natolik důležité, aby mělo cenu vynakládat čas na jeho vyslovení.

Dnes v pět hodin jsme s Agnes vyrazily k Harriet. Brašnu jsem si sem ke kolejím přinesla už ráno, když ještě všichni spali. K Harriet jsem vzala jenom Agnesin kufr.

Harriet měla na hlavě šátek a kolem pasu zástěru. Čistila lišky, chtěla z nich uvařit omáčku.

Ahoj, drahoušku, řekla.

Smím tu zůstat přes noc, oznámila Agnes.

Harriet si rohem zástěry osušila oči. Cibule, vysvětlila.

Pojď, odneseme věci nahoru, řekla jsem.

Agnes šla rovnou do koupelny, kde vzala do ruky porcelánový kartáč na nehty. Otevřela jsem kufr a umístila hřeben a červenou stuhu do zásuvky prádelníku. Agnesinu noční košili jsem složila pod polštář na Harrietině posteli.

Agnes otočila kohoutkem a opláchla si ruku, mezi zuby jí vyčuhoval růžový jazýček. Kartáč na nehty šel na řadu jako další. Když ho opláchla, položila ho na porcelánový talířek.

Postaráš se o ni, jestli se mi něco stane? zeptala jsem se Harriet. A Harriet odpověděla: Slibuju.

Nakonec zapomene na mou tvář. Až půjde na střední nebo na univerzitu, už si ji nebude pamatovat. Harriet se postará, aby mě moc nenáviděla, vysvětlí jí, že jsem musela myslet na Senju – Senju by tu nemiloval nikdo. Agnes to pochopí. V Harrietině domácnosti před ní nebude mít nikdo přednost, Agnes je pro Harriet úplně vším. Jejich vlasy se v noci vzájemně propletou, jejich hlavy budou spočívat vedle sebe na čistých a naškrobených polštářových povlacích. Nikdo nedokáže rozlišit, které patří Harriet a které Agnes. Mojí odtržené noze, miláčkovi, fantomové bolesti, mojí pasti a nemožné lásce.

TVOJE OČI jsou černá zrcadla, ale za nimi se na mě usmíváš.

Je skutečně jasná noc. Opravdu temná, skutečně průsvitná noc. Vidím všechno jako noční zvíře. Dnes v noci jsou pro mě tajemství světa jako dětská hra.

Průsvětlé, říká Agnes. Chce říct průsvitné, ale vždycky je z toho průsvětlé.

Seděla jsem na kmeni padlé borovice a čekala na tebe. Jeřáb ševelil svými listy, kmeny stromů vrzaly jako vojenské holínky. Lokomotivy houkaly, když vyrážely na cestu k Leningradu. Tentokrát se ve tmě netřpytily žádné diamanty.

Křik, volání, rozkazy. V jakém jazyce? Jaký jazyk by pro nás byl méně nebezpečný než jiný?

Ve všem tom rámusu jsem zaslechla tvoje kroky.

Čekala jsem, že na zádech poneseš ruksak nebo alespoň nějaký tlumok. Já si sebou vzala všechny peníze, které se mi podařilo nashromáždit. Všechny matčiny šperky. Konzervy, hedvábné punčochy, které mi Sylva strčila do ruky, když mi přinesla vzkaz od tebe. Měly by velkou hodnotu.

Ty jsi ale nenesl nic, běžel jsi. Tvoje nohy se hnaly vpřed, zatímco ses ohlížel přes rameno.

Vstala jsem. Podíval ses na mě očima jako zrcadla, těkaly mi po obličejí. V ruce jsi měl pistoli. Vzpomínám, jak jsem si pomyslela: je pravá?

Přiběhl jsi rovnou ke mně a najednou kolem nás byly paže a pevně nás držely – patřily nám, přestože vypadaly, jako by byly oddělené od těla a cizí. Kdesi vysoko na obloze zaskřehotal pták, oba jsme se lekli, a když jsem pohlédla vzhůru, uhodila jsem se do hlavy o tvou bradu. Z větve stromu se do vzduchu neohrabaně vznesla černá silueta.

Dal jsi mi zbraň do ruky.

Řekl jsi něco rusky. Viděl jsi, že ti vůbec nerozumím. Oddechoval jsi, nejspíš jsi běžel až z Lageru. Nadechl ses a přitlačil jsi břicho ke zbrani.

Bitte, řekl jsi.

Já na to: Ne ne ne ne ne ne ne ne.

Zkusila jsem se od tebe odtáhnout, ale pevně jsi mě objímal druhou paží a možná jsem se tě sama držela jednou rukou a zároveň tou druhou odtlačovala zbraň. Ty sis ji ale nevzal a já se ji neodvažovala pustit, protože jsem si vzpomněla, jak dopadl táborový dozorce, když mu omylem spustila puška.

Položil jsi ruku na tu moji.

Bitte, zopakoval jsi. Potom jsi řekl: *Var snäll*.

Nevím, od koho ses to naučil. *Var snäll*.

Já řekla: Ne ne ne ne ne ne ne. Už to ale neznamenal, že to neudělám.

Z lesa se ozvalo zašustění, kdesi v dálce se rozštěkal pes. Kroky, hlasy, vrčení motoru. Pohlédl jsi k Lageru a řekl jsi rusky: Pospěš si.

Nemůžu, řekla jsem, já nemůžu. Přikývl jsi, jako bych ti něco slíbila. *Jazyk lásky je univerzální*.

Výstřel mě připravil o sluch. Padl jsi přede mnou na kolena. Položila jsem ti ruku na břicho, a právě na tu jsi při pádu na zem upíral oči.

Nechala jsem tě samotného jenom na okamžik. Shromáždila jsem všechny listy a suché větve, které jsem kolem našla. Přitiskla jsem se k tobě a přikryla nás listy. Sluch se mi vrátil o chvíli později.

Nevím, kde jsi tu zbraň vzal, nejspíš jsi ji ukradl. Pak už nebylo času nazbyt.

Třeba jsi tohle zamýšlel od samého začátku. Anebo se tvůj plán změnil. Možná ti Werner pověděl to, co ví o Německu, ale co odmítl říct Sylvě. Muži si vzájemně vykládají věci, které podle nich ženy nepochopí nebo nevydrží. Ale Werner by tě nedokázal zastřelit, vždyť pistoli ani neudrží v ruce.

Jeden by si myslel, že nechat se zabít v Lageru bude ta nejněsnější věc na světě. Přesto sis dal námahu s tím, abys zemřel jinde než právě tam.

Proč ses nezabil sám? Hodně jsem o tom přemýšlela. Třeba jsi přece jen ortodoxní křesťan a tvoje náboženství to zakazuje. Vždyť jsi náš dům přetřel namodro. Tedy pokud jsi v něm skutečně bydlel a natřel ho.

Pochopitelně doufám, že jsi chtěl umřít právě v mém náručí. Je ale možné, že jsi chtěl zkrátka a dobře umřít v náručí ženy. I to chápu.

Krev, která se pod tebou rozlila, je chladná, tvoje nohy strnulé. Je takové ticho, že slyším, jak ti ve tmě roste strniště. Tvoje brada je každou chvíli drsnější, tvoje kůže mě zapálí, když se tváří otřu o tu část tebe, která ještě žije.

Zazpívala bych ti ukolébavku, ale nevím, co ti zpívali, když jsi byl malý.

Místo toho ti povím ještě jeden příběh, můžeme mu říkat třeba pohádka na dobrou noc. Vypráví o dvou dívkách, které odešly do lesa.

Agnes jednou chtěla, abych jí nakroutila vlasy. Viděla, jak Harriet do vlasů zaplétám smrkové šišky, a když se potom vyndaly, vlasy se vlnily jako vývrtka. Vyrázily jsme pro šišky do nedalekého smrkového lesa, kterému se říká Prales. Není to tam ani kilometr, ale já se mu většinou vyhýbám; Harriet jsem řekla, ať si šišky sežene sama. Ještě pořád si vzpomínám na temný pach lesa, který byl zároveň kyselý a sladký. Kořeny mrtvých borovic trčely z půdy, uhnílé pahýly stromů si šeptaly svoje a pod kapradím to šelestilo.

Rychle jsem sesbírala všechny šišky, které jsem našla na cestě. Pořád jich ale nebylo zdaleka dost, Agnes má strašně moc vlasů, a většina šišek se skrývala mezi kořeny a kapradím. Musela jsem ponořit ruku do všeho toho hemžení a šustění, ačkoliv jsem měla hrozný strach.

Nejspíš proto jsem si nevšimla, že část šišek je smolnatá. Vzpomínám si, že otec přišel na dvorek a Agnes mu zamávala ze schodů verandy. Jsem u kadeřřníka volala.

Smůla se jí chytila do vlasů jako lepidlo. Když byl čas nakroucené prameny rozmotat, vlasy bylo snazší odtrhnout z kůže na hlavě než ze šišek. Tou dobou už Agnes naříkala na celé kolo.

Dej si pozor, nebo ti do pusy vletí konipas, splete si tvou hlavu s ptačí budkou, řekla jsem. Děsilo mě, co jsem provedla, zlobila jsem se na sebe a na ni byla drsná. Zevnitř jsem přinesla umyvadlo s teplou vodou a zkusila šišky odmočit. Agnes zatínala zuby, obličejík měla celý rudý a po tvářích jí tekly slzy smíšené s potem. Jenže to nepomohlo. Musela jsem dojít pro nůžky.

Však ony ti dorostou, řekla jsem tvrdě. Ještě se nestalo, že by někomu vlasy narostly směrem dovnitř.

Jakože *dovnitřřř do hlavy*? zakvílela Agnes. Já nechci, aby mi vlasy narrostly do hlavy!

Nejhorší bylo, že jsem nedokázala zachránit ani ty vlasy, které jsem ustříhla. Dopadaly na verandu ve zcuchané hromadě stále pevně zamotané do šišek.

Krrrucinál, zaklela Agnes, když tu hromadu uviděla, a znovu se rozplakala.

Tak malá a tak marnivá, jako bych slyšela babi za svými zády.

O marnivost tu ale nešlo. Agnes děsil pohled na vlasy ležící v lepkavé hroudě na verandě. Plakala, protože vlasy nepatří na podlahu, ale na hlavu.

Když usnula, zkusila jsem zachránit alespoň pár pramínků. Jenže se mi to nepodařilo, a tak jsem celou zmeť vzala na lopatku na smetí a odnesla ji na kompost.

Tu noc se mi zdála noční můra. Ve snu jsem věděla, že je všechno celistvé a na správném místě, stromy, lidi i domovy. A zároveň mi bylo jasné, že nyní, právě teď, se něco stane, že něco nadobro zanikne. Všechno se odtrhne od všeho ostatního a já tomu nedokážu zabránit, nedokáže to nikdo. Nic už nebude patřit k ničemu jinému. Všechno vystřelí do prázdna a na špatné místo. Rozpadnou se rodiny, domovy vyletí do povětří. Dětské vlasy se budou povalovat na kompostu. V lese budou trčet mužské nohy a ve větvích stromů, jako ptáci, větzet ženské ruce.

A tak se nakonec i stalo.

Ta pohádka nejspíš za moc nestála a nenapadá mě ani ukolébavka, jen samé německé šlágry. Třeba ten, který včera hráli v rádiu, když jsem potají balila. Zpívá se v něm: *Komm zurück, vrať se, denn du bist für mich all mein Glück*, vždyť jsi všechno moje štěstí. Tedy až na to, že slova včerejší písničky byla ve francouzštině. Nevím, co znamenala, ale tipla bych si, že totéž, co německy; zpěvačka toužila po tom, aby se její milý v pořádku vrátil domů. A já si pomyslela: Tohle je vrchol šílenství. V různých jazycích, zemích a domovech se zpívají jedny a tytéž písně. Všichni po celém světě teskní po svých milovaných, čekají na ně a bojí se, že už se nevrátí. A taky že ne. A přitom by všichni mohli prostě jen zůstat doma a žít.

Vítr ustal. Z přístavu odplula i poslední loď. Brzy budu muset vstát. Budu se tě muset vzdát. Nejspíš bude nejlepší uchopit tě v podpaždí a odtáhnout tě do moře. Nebude mi než plout kousek s tebou, naštěstí brzy přijde náhlá hloubka. Voda bude ledová a bude tma jako v ranci, ale já tenhle břeh dobře znám. Dostanu se zpátky.

Ale ještě ne. Ještě chvíli tu budu ležet přitisknutá k tobě. Pavouci přes nás upředou svoje sítě, jeřáby vyraší přes pěšiny a přikryjí je. Doputují k nám růže. Tvoje vousy mi prorostou tváří.

DOSLOV A PODĚKOVÁNÍ

Tenhle román je fikce, výplod představivosti. Přesto jsem obrovsky vděčná lidem, kteří se se mnou štědře a ochotně podělili o své vědomosti a odborné znalosti. Kniha by nevznikla v téhle podobě bez archeologa konfliktů Hana Fasta, na jehož archeologickém nalezišti v Tulliniemi jsem se mohla tři roky seznamovat s historií takzvaného Durchgangslager Hangö. Fiktivní postava Ivana Grinina se zrodila v momentě, kdy jsem byla přítomná odhalení ohniště v ukrajinské části Lageru. Janu Fastovi děkuji za nepřeberné množství faktů týkajících se Durchgangslageru, ukrajinského tábora a tábora pro vojenské vězně číslo 2 v Hanku a také za kontrolu knihy, její první čtení a odpovědi na nekonečné otázky, které jsem mu během let kladla. Za možné chyby a případy umělecké licence zodpovídám já sama.

Orální historie je v rámci vědy považována za „špinavou teorii“ zkalenou subjektivitou. Avšak protože výchozím bodem tohoto románu je právě subjektivní zkušenost, podobně kontaminované informace pro mě byly obrovským bohatstvím. Kniha by nikdy nevyšla v téhle podobě nebýt obsažné práce Tomyho Karlssona, jenž zaznamenal vzpomínky obyvatel Hanku na stránkách knižní série *Vi minns Hangö* a v roli editora uspořádal čísla novin *Hangö* v rámci publikované série *Hangö i Tiden*. Budiž zmíněno, že mimo jiné Hitlerova

gratulace a novinové oznámení Inger Kullbergové adresované místním drbnám jsou skutečné. Četná vyobrazení Hanka za doby pokračovací války se zakládají na informacích z článků vydaných v novinách *Hangö*.

Chci poděkovat spisovatelce Vivi-Ann Barckové, původem z Hanka, jejíž životopisné dílo *Maria Miller, internerad* mi bylo velmi nápomocné při úvahách nad iluzorností lásky v době války. Z díla Barckové pochází i pravdivý příběh Olgy a Anušky, který zásadním způsobem vrhá světlo na méně známou stránku života německých vojáků.

Děkuju Minně Maijalaové za rozhovory o vzpomínkách a orální historii. Dík patří také Ilkkovi Välimäkiovi za to, že mě v Národním archivu nasměroval k válečným deníkům z vězeňského tábora 7 v Hanku, a Idě Suolahtiové za drahocenné rady i korespondenci. Děkuju ředitelce Muzea v Hanku Lauře Lottě Anderssonové za mnohé cenné informace, archeoložce Anu Varjoové za prohlídku i náhled na věc a Juhovi Pihlmanovi za vyjasnění podrobností týkajících se života během pokračovací války. Děkuji Marjariittě Mandellové, Mimmi Eirtovaaraové a Sonye Kristiině Rantanenové za domov, který mi poskytl v Hanku. Děkuji Anttimu Kasperovi, Anni Taustaové a Jaaně Koistinenové za důkladné a vizionářské čtení románu a také Sinice Vuolaové za celou řadu cenných poznámek. Díky Centru pro podporu umění, Fondu kultury Finska, Nadaci Alfreda Kordelina a Knižní nadaci nakladatelství Otava za ekonomickou podporu při psaní tohoto díla. Za mnohačetné první čtení rukopisu knihy děkuji Miře Selanderové a Mie Kankimäkiové, které vždycky vědí, co je pravda.

KATJA KALLIO je oceňovaná finská spisovatelka a scenáristka. Než se začala na plný úvazek živit psaním, působila jako filmová publicistka, nakladatelská redaktorka a překladatelka z angličtiny, italštiny a španělštiny. Ve volném čase pořádá vlastní literární salon a věnuje se klasickému baletu.

Debutovala v roce 2000 románem *Kuutamolla*, který měl velký úspěch u čtenářů i kritiků a byl následně zfilmován. Celovečerní film s názvem *Milovat a opouštět* (2002) natočil jeden z nejznámějších finských režisérů Aku Louhimies a film posbíral hned několik prestižních finských filmových ocenění Jussi. Také další román *Soolo ilua* (Hrát sólo, 2002) se dočkal filmové adaptace a autorka získala sošku Jussi za scénář.

Ve své tvorbě se věnuje svébytným nezávislým hrdinkám, které zápasí o své místo ve společnosti, s neblahými okolnostmi v současné době i v dobách minulých a často i s vlastním stínem. Její osobitý rukopis je vyzdvihován pro svou obraznost, poetičnost, ale i drsnost. Oceňován je také způsob, jakým dokáže vykreslit lidskou mysl.

Výstižná práce s psychologií a vývojem postav je obzvlášť zřetelná v jejím románu *Yön kantaja* (Nositelka noci, 2017) inspirovaným skutečnými událostmi z psychiatrické léčebny pro ženy na ostrově Seili. Hrdinkou je mladá, nepřizpůsobivá dívka, která se po útěku z domova stává mimo jiné vydržovanou společnicí či prostitutkou a žije na ulicích Petrohradu nebo Paříže. Nepříznivou shodou okolností ale skončí ve vězení a posléze v důsledku ledabylé diagnózy v ústavu pro chomyslné, odkud se poháněná neutišitelnou touhou po svobodě snaží opakovaně uniknout.

Průsvitné srdce (Tämä läpinäkyvä sydän, 2021) je s napětím očekávaný román volně navazující na předchozí knihu *Säkenöivät hetket* (Jiskřivé chvíle, 2013). Obě knihy autorka situovala na jihofinský poloostrov Hanko. Hanko působí téměř idylicky se svou nádhernou divokou přírodou, skalisky porostlými borovicemi omílanými mořem a s městem, které se pyšní unikátní architekturou s ruskými prvky. Na konci 19. století bylo oblíbenou lázeňskou destinací Rusů, po konci zimní války v roce 1940 ale sloužilo jako ruská námořní základna, přičemž mnoho finských rodin bylo násilím vystěhováváno. Příběh prvního románu sleduje tři generace žen včetně mladé Beaty – hlavní hrdinky *Průsvitného srdce* –, její matky Elly a babičky z matčiny strany Ingy. Atmosféru předválečného blahobytu a pozvolna se blížících společenských turbulencí autorka skvěle doplňuje intimními prožitky hlavních postav a vnímavým vhledem do jejich vnitřního světa.

Děj románu *Průsvitné srdce* začíná roku 1942 ve chvíli, kdy je Hanko znovu navráćeno Finům a některé finské rodiny

přicházejí zpět do svých domovů. Rusové jsou vyhnáni a v okolí válkou zbídačeného města dochází ke zřízení pracovních táborů pro ruské a ukrajinské válečné vězně. Navzdory nepříznivým okolnostem dojde ke zrození zakázaného milostného vztahu mezi Beatou, svobodnou matkou a svobodomyslnou Finkou nesvázanou dobovými konvencemi, a Ivanem, vězněm s neznámou minulostí, který za ruské nadvlády přebýval právě v domě Beatiny rodiny.

Edice FLEET, svazek 178

KATJA KALLIO PRŮSVITNÉ SRDCE

Z finského originálu *Tämä läpinäkyvä sydän* vydaného nakladatelstvím
Otava v Helsinkách v roce 2021 přeložila Martina Šimová.

Odpovědná redaktorka Jitka Hanušová

Jazyková korektura Diana Štelová

Technická redaktorka Renáta Plíšková

Obálka a grafická úprava Nikola Greplová

Sazba Grafické a DTP studio Albatros Media, Július Muránsky

Vydalo nakladatelství KNIHA ZLIN ve společnosti Albatros Media a. s.
se sídlem 5. května 22, Praha 4, v roce 2022 jako svou 42 219 publikaci.

Vytiskla Tisk Centrum, s.r.o., Modřická 645/6 Moravany u Brna

Vydání první

www.knihazlin.cz

e-shop: www.albatrosmedia.cz

www.facebook.com/knihazlin

Cena uvedená výrobcem představuje nezávaznou
doporučenou spotřebitelskou cenu.

 KNIHA ZLIN